

**MASARYKOVA
UNIVERZITA**

FILOZOFICKÁ FAKULTA

**Neformální zájmové
vzdělávání dospělých a
jeho organizační
zajištění v regionálním
kontextu**

Magisterská diplomová práce

ANDREA DOLEŽALOVÁ

Vedoucí práce: doc. Mgr. Petr Novotný, Ph.D.

Ústav pedagogických věd
Program Andragogika
Brno 2023

MUNI
ARTS

Bibliografický záznam

Autor:	Andrea Doležalová Filozofická fakulta Masarykova univerzita Ústav pedagogických věd
Název práce:	Neformální zájmové vzdělávání dospělých a jeho organizační zajištění v regionálním kontextu
Studijní program:	Andragogika
Vedoucí práce:	doc. Mgr. Petr Novotný, Ph.D.
Rok:	2023
Počet stran:	95
Klíčová slova:	zájmové vzdělávání dospělých, neformální vzdělávání, celoživotní vzdělávání a učení, volný čas, poskytovatelé zájmového vzdělávání dospělých, podpora organizací, organizační síť, region Most

Bibliographic record

Author: Andrea Doležalová
Faculty of Arts
Masaryk University
Department of Education Sciences

Title of Thesis: Non-formal leisure-based adult education and its organisation
in the regional context

Degree Programme: Andragogy

Supervisor: doc. Mgr. Petr Novotný, Ph.D.

Year: 2023

Number of Pages: 95

Keywords: adult leisure education, non-formal education, lifelong
education and learning, leisure time, adult leisure education
providers, organizational support, organizational network,
Most region

Anotace

Diplomová práce se zabývá otázkou zájmového vzdělávání dospělých občanů v regionu Most a jeho organizačním zajištěním. Práce mapuje poskytovatele zájmového vzdělávání, jejich systém podpory, vzájemné vztahy mezi jednotlivými organizacemi a jaká je konkrétní nabídka zájmových kurzů a jejich obsazenost ze strany dospělé veřejnosti. V teoretické části je popsáno celoživotní vzdělávání, neformální a zájmové vzdělávání zaměřené na dospělé. Je objasněn volný čas a životní styl dospělých a závěr teoretické části je věnován poskytovatelům zájmového vzdělávání dospělých a také účasti dospělých lidí na zájmovém vzdělávání u nás i ve světě. Empirická část práce nabízí pohled na metodologii výzkumu a dále jsou zde prezentovány výsledky výzkumného šetření, které jsou poté shrnuty a diskutovány. V rámci výzkumu bylo například zjištěno, že jednotlivé organizace spolu vzájemně spolupracují, aniž by si výrazně konkurovaly nebo že dospělí lidé se mohou zájmově vzdělávat i na základní umělecké škole.

Abstract

The diploma thesis deals with the issue of adult leisure education in the Most region and its organization. The thesis maps the providers of interest education, their system of support, mutual relations between individual organizations and what is the specific offer of interest courses and their occupancy by the adult public. The theoretical part describes lifelong learning, non-formal and adult-oriented leisure education. Adult leisure and lifestyle is explained and the theoretical part concludes with a discussion of providers of adult leisure education and the participation of adults in leisure education in the country and worldwide. The empirical part of the thesis offers an insight into the research methodology and the results of the research are presented and then summarised and discussed. For example, it was found in the framework of the challenge that individual organisations cooperate with each other without competing significantly or that adults can also participate in leisure education at an art school.

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem magisterskou diplomovou práci na téma **Neformální zájmové vzdělávání dospělých a jeho organizační zajištění v regionálním kontextu** zpracovala sama. Veškeré prameny a zdroje informací, které jsem použila k sepsání této práce, byly citovány v textu a jsou uvedeny v seznamu použitých pramenů a literatury.

V Brně 6. února 2023

.....
Andrea Doležalová

Poděkování

Na tomto místě bych velmi ráda poděkovala vedoucímu práce, panu doc. Mgr. Petru Novotnému, Ph.D., za jeho vstřícnost, podporu, trpělivost, připomínky a celkově za laskavý přístup. Dále bych chtěla poděkovat všem mým respondentům za jejich ochotu podílet se na této práci a v neposlední řadě také mým přátelům, kteří mě celou dobu podporovali.

Obsah

Seznam obrázků	15
Seznam pojmů a zkratk	16
Úvod	17
1 Celoživotní vzdělávání a učení	18
1.2 Etapy celoživotního vzdělávání a učení	19
1.2.1 Počáteční vzdělávání	19
1.2.2 Další vzdělávání	20
1.2 Formy celoživotního vzdělávání a učení	21
1.2.1 Formální vzdělávání	21
1.2.2 Neformální vzdělávání	22
1.2.3 Informální učení	23
2 Neformální vzdělávání	26
2.2 Charakteristika neformálního vzdělávání	26
2.3 Členění neformálního vzdělávání	28
2.3.1 Zájmové vzdělávání	28
2.3.2 Další profesní vzdělávání	29
2.3.3 Občanské vzdělávání	30
3 Zájmové vzdělávání dospělých	32
3.2 Vývoj a povaha zájmového vzdělávání dospělých	32
3.3 Význam, cíle a didaktické aspekty zájmového vzdělávání dospělých	35
3.4 Volný čas a životní styl dospělých	39
3.5 Účast dospělých na zájmovém vzdělávání	45
4 Poskytovatelé zájmového vzdělávání dospělých	48
4.1 Instituce a jejich nabídka zájmového vzdělávání pro dospělé	48
4.2 Systém podpory institucí zájmového vzdělávání pro dospělé	53
5 Metodologie výzkumného šetření	56
5.1 Výzkumný problém	56

5.2	Výzkumný cíl a otázky výzkumu	56
5.3	Metoda výzkumného šetření a sběr dat	57
5.4	Výzkumný vzorek	59
5.5	Etické dimenze výzkumu	62
5.6	Analýza dat	63
6	Interpretace dat	65
6.1	Vztahy navenek	65
6.1.1	Konkurence	65
6.1.2	Spolupráce s jinými organizacemi včetně města Mostu	66
6.1.3	Organizační struktura organizací	69
6.2	Hospodaření	70
6.2.1	Příspěvkové organizace	70
6.2.2	Ostatní organizace	71
6.3	Překážky	72
6.4	Zajištění kurzů	74
6.5	Dospělí jako účastníci	77
6.6	Naše přednosti	80
6.7	Jak o sobě dáváme vědět	81
	Shrnutí a diskuse	83
	Závěr	85
	Použité zdroje	87
	Příloha A Schéma rozhovoru pro organizace	94
	Příloha B Schéma rozhovoru pro magistrát města	95
	Příloha C Ukázka rozhovoru	96

Seznam obrázků

Obrázek 1: Kostra analytického příběhu.....	61
---	----

Seznam pojmů a zkratk

CŽV	– celoživotní vzdělávání
PV	– počáteční vzdělávání
DV	– další vzdělávání
AES	– Adult Education Survey
OECD	– organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj
NFV	– neformální vzdělávání
EU	– Evropská unie
ČSÚ	– český statistický úřad
EAEA	– Evropská asociace vzdělávání dospělých
LSA	– asociace pro studium volného času
AV ČR	– Akademie věd České republiky
ZVD	– zájmové vzdělávání dospělých
MŠMT	– Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy
NNO	– nestátní nezisková organizace
U3V	– univerzita třetího věku
MAS	– místní akční skupina

Úvod

Magisterská diplomová práce se zabývá neformálně zájmovým vzděláváním dospělých a jeho organizačním zajištění v regionu Most. Téma zájmového vzdělávání dospělých je opomíjenou oblastí jak z hlediska výzkumů, tak ze stran odborné veřejnosti. V rámci neformálního vzdělávání je značná část pozornosti věnována dalšímu profesnímu vzdělávání dospělých. Domnívám se, že je tomu z důvodu neustále se měnícími a rostoucími požadavky na zaměstnance a obecněji vzato na ekonomickou prosperitu celé České republiky, ke které přispívá právě ekonomicky zdatný občan. Z důvodu stále silnějšího tlaku ze stran zaměstnavatelů a celkově pracovního trhu, cítí občané potřebu držet krok a být stále zaměstnatelnými. Pak už jim často nezbývá tolik volného času a nebo energie na volnočasové aktivity jako právě zájmově vzdělávací.

Při zaobírání se tímto tématem mi proběhla myšlenka, jak je to vlastně s aktuálním stavem nabídek zájmového vzdělávání. Zda mají lidé dostatek možností uspokojovat své osobní zájmy a potřeby. Rozhodla jsme se tedy, že se pokusím zmapovat poskytovatele zájmového vzdělávání pro dospělé. Mým cílem je tedy popsat fungování těchto institucí, zjistit, jaká je jejich nabídka zájmového vzdělávání a v neposlední řadě se také zaměřit na vzájemné vztahy mezi organizacemi. A také zjistit, jaký je pohled města na tyto zájmové organizace a zda je město nějak podporuje.

Práce je rozdělená na teoretickou a praktickou část. Teoretická část je složena z 5 hlavních témat. Nejprve je objasněno celoživotní vzdělávání a učení, poté neformální vzdělávání dospělých, další kapitola se věnuje stěžejnímu tématu práce a sice zájmovému vzdělávání pro dospělé, dále je vyjasněno téma volného času a životního stylu dospělých. Poslední kapitola se věnuje poskytovatelům zájmové vzdělávání pro dospělé a systému podpory vzdělávacích organizací. Je zde také zmíněna účast dospělých na zájmovém vzdělávání.

Praktická část práce je složena ze dvou hlavních částí, kterými jsou metodologie výzkumného šetření a interpretace získaných dat. V metodologii popisují výzkumný problém a výzkumné cíle. Dále se věnují popisu sběru dat, popisu výzkumného vzorku a analýze dat. Poslední částí metodologie jsou etické dimenze výzkumu. Na závěr práce shrnuji výsledky výzkumného šetření a uvádím zjištěné nálezy do teoretického rámce.

1 Celoživotní vzdělávání a učení

První kapitola si bere za úkol objasnit celoživotní vzdělávání (zkratka ČŽV). Nejprve si celoživotní vzdělávání obecně uvedeme, ohlédneme se na jeho vývoj, odlišíme pojmy celoživotní vzdělávání a celoživotní učení. Rozepíšu se o jednotlivých podtématech celoživotního učení. Vymezím etapy, konkrétně počáteční a další vzdělávání. Také představím formy celoživotního učení, jimiž jsou formální a neformální vzdělávání a konečně informální učení. V závěru kapitoly se budu soustředit na oblast neformálního vzdělávání, jelikož právě ono stojí v popředí mého výzkumu. Zde obecně vymezím neformální vzdělávání, ukážu, jak ho členíme a také zmíním instituce zabývající se neformálním vzděláváním.

V současné době je vzdělávání přikládána taková důležitost, jako tomu nebylo nikdy v historii lidstva. Idea vzdělávání doprovázejícího člověka po celý jeho život, je snad konečně považována za jasnou realitu, a ne pouze jako abstraktní ideál. Kořeny o nepřetržitém vzdělávání, tedy učení se i v dospělém věku, jsou tu již od Antiky a až do začátku 19. století se nesly stále ve stejném duchu, a sice zatím v pouze tom přemýšlivém, filozofickém. Teprve 20. století dalo základy teoretickému ukotvení nauce o vzdělávání dospělých. Od druhé poloviny 20. století se již ví a považuje za samozřejmé, že dospělí jsou schopni se učit, a tak se veškeré dění začíná točit kolem otázky rozdílnosti učení dospělých od učení dětí. Tento vědní obor zabývající se učením a vzděláváním dospělých nazýváme andragogika. stává, který se pomalu profiluje jako samostatná vědní disciplína (Dvořáková & Šerák, 2016).

Celoživotní vzdělávání funguje jako propojený systém, ve kterém jedinec dosahuje nových poznatků, ať v rámci vzdělávacího systému, tak mimo tento systém a je mu umožněno kdykoliv přecházet z pracovní fáze do procesu učení se a naopak. Smyslem je také uznávání stejných kvalifikací a znalostí, i když jsou získané různými způsoby a v různých etapách života člověka (Strategie, 2007).

Mužík (2004) ve své knize cituje J. A. Komenského, který každé věkové kategorii přisuzuje určitou charakteristiku učení: ve věku předškolním probíhá především rozvoj činností a smyslů, ve školním věku je kladen důraz na chlapectví, kde se přidává trénování rozumových schopností, čtení, počtů a paměti. Rozvoj jazyků a mysli nastává ve škole jinošství, současně rozvoj vůle a moudrosti. V dospělém mužném věku se kvalita vzdělání ukáže při práci. Právě práce dále člověka pomáhá posilovat vnitřně i zevně. Lidé v dospělém věku by měli jít sobě vzájemně příkladem, utvářet si morální hodnoty, a hlavně se nepřestávat vzdělávat.

Podle Vetešky (2016) celoživotní vzdělávání zahrnuje všechny aktivity vedoucí ke zlepšení schopností, znalostí a kompetencí, které člověk realizuje kdykoliv, kdekoliv, formální i neformální cestou. Čím dál více je preferován pojem učení oproti termínu vzdělávání. Je to dáno tím, že pro dosažení a rozvíjení těchto schopností, kompetencí a vědomostí, musí vyvinout úsilí a zodpovědnost každý sám za sebe.

Rabušicová (2006) to vnímá podobně. Celoživotní učení člověka vychází z jeho osobních preferencí, cílů, uplatnitelnosti na trhu práce, aktivního vyhledávání nových možností učení se, a to všechno konané svobodnou vůlí, plánováním a aktivitou. Učení, které probíhá ve všech fázích lidského života, zaujímá tedy celou délku žití od narození až po smrt, je nazýváno jako *lifelong learning*. Nejdelší a nejvýznamnější je období dospělého věku. Učení probíhá taktéž v celé jeho šíři, nazýváno termínem *lifewide learning* (všeživotní učení), kam řadíme jednotlivé formy učení (formální, neformální a informální učení, o kterých bude psáno později). O ještě třetí dimenzi, o tzv. *lifedeeep learning*, pojednává ve své publikaci Dvořáková a Šerák (2016). Tento pojem podle nich značí, jak kvalitně a do jaké hloubky si jedinec osvojí nově získané poznatky.

1.2 Etapy celoživotního vzdělávání a učení

Jak už bylo řečeno, vzdělávání provádí člověka celý život a zdaleka nemusí končit splněním povinné školní docházky nebo absolvováním střední či vysoké školy. O tomto a dalším způsobu vzdělávání je pojednáno v následujícím textu.

Počáteční vzdělávání a další vzdělávání, to jsou názvy pro dvě etapy, jež tvoří celoživotní vzdělávání a učení se.

1.2.1 Počáteční vzdělávání

Počáteční vzdělávání je tedy první fází celoživotního učení. Díváme-li se na počáteční vzdělávání v kontextu celoživotního učení, optimální úlohou počátečního vzdělávání je vybavit žáka základními znalostmi (kompetencemi), na kterých bude stavět později v pracovním, ale i v osobním životě. Do počátečního vzdělávání řadíme veškeré formální vzdělávání v rámci vzdělávací soustavy – primární, sekundární, terciární vzdělávání. Může být ukončeno kdykoliv po splnění povinné školní docházky a vstupem jedince na trh práce nebo zařazením se mezi ekonomicky neaktivní obyvatele (Veteška, 2010).

Počáteční vzdělávání zahrnuje:

- předškolní vzdělávání/výchovu – preprimární vzdělávání (ISCED 0);
- základní vzdělávání – primární a nižší sekundární stupeň (ISCED 1, 2), je všeobecného charakteru a zahrnuje povinnou školní docházku;
- střední vzdělávání – vyšší sekundární stupeň (ISCED 3, 4), je odborně nebo všeobecně zaměřené a bývá ukončeno výučním listem nebo maturitní zkouškou, v ČR je pro absolventy středního vzdělávání s výučním listem možnost tzv. nástavbového studia, které je zakončené maturitní zkouškou;

- vysokoškolské vzdělávání – terciární (ISCED 5, 6, 7, 8), následuje zpravidla po splnění maturitní zkoušky, nabízí pestrou škálu specializovaného odborného vzdělávání, realizovaného na vysokých školách, vyšších odborných školách a zčásti také na konzervatořích.

Počáteční vzdělávání se odehrává tradičně ve školách, které spolu se školskými zařízeními tvoří vzdělávací soustavu ČR. Škola se velmi podílí na utváření hodnot, postojů žáků, na kultivaci jejich osobnosti, socializaci a vytvoření dobrých základových podmínek pro následující celoživotní učení. Dalším úkolem školy by měla být podpora stability společnosti, naplňování jejích potřeb (Veteška, 2016).

1.2.2 Další vzdělávání

Vymezit přesné rozdíly mezi dalším vzděláváním (DV) a počátečním vzděláváním (PV) není jednoduché. Různí autoři a také legislativa se často ve vymezení těchto pojmů rozporují či nejasně vyjadřují. Tak např. Bílá kniha z roku 2001 uvádí, že na rozdíl od počátečního vzdělávání, „představuje vzdělávání dospělých nejvíce diferencovanou součást vzdělávacích systémů. Je totiž zaměřeno na velmi rozmanité cílové skupiny, které se navzájem liší nejen obsahem, věkem, povoláním, ale především motivem ke vzdělávání atd“ (MŠMT, 2001, s. 79).

Strategie celoživotního učení ČR k tomu dodává, že DV nastupuje, když jedinec získá určitý stupeň vzdělání, resp. poté, kdy člověk poprvé vstoupí na trh práce. I v dalším vzdělávání může jedinec absolvovat formální vzdělávání ve školském systému. Toto tvrzení se překrývá s výkladem počátečního vzdělávání, jelikož člověk se účastní formálního školního vzdělávání jednak před prvním vstupem na trh práce, stejně jako se může formálního vzdělávání účastnit i po vstupu na pracovní trh a může tak získat určitý stupeň vzdělání (MŠMT, 2007). Palán (2002) ve své publikaci však DV vysvětluje jen stroze a fakt, že formálně se mohou lidé vzdělávat právě i v dalším vzdělávání, vůbec nezmiňuje. Tvrdí, že další vzdělávání nastupuje poté, kdy jedinec absolvuje určitý školský vzdělávací stupeň. Z vymezení DV Národním ústavem pro vzdělávání (NÚV, c2011-2023)) vyplývá také jen fakt že, DV nastupuje po dosažení určitého stupně vzdělání. A zda může jedinec dosáhnout stupně vzdělání i v dalším vzdělávání, o tom zde není zmínka. Z těchto někdy neúplných definic může být čtenář zmaten a ukazuje to na jistou odbornou nejednotnost ve vymezení tohoto problému. Mimo to, text z NÚV souhlasí s předešlými autory v tom, že DV pomáhá vzdělávaným v rozvoji jejich osobního života, zlepšit jejich pracovní uplatnění, konkurenceschopnost a podílet se také na jejich kvalitnějším občanském životě (NÚV, c2011-2023).

1.2 Formy celoživotního vzdělávání a učení

Jak je patrné z předcházejícího, celoživotní vzdělávání provázející člověka po celý jeho život, tvoří dva základní mezníky. Jedna část se soustředí na vzdělávání v raném věku a ve formálním školském systému a druhá část je soustředěna na jedince, který již poprvé vstoupil na trh práce, přičemž se ale může vrátit znova do „školních lavic“ a dosáhnout i v pokročilejším věku a třeba i při zaměstnání určitého stupně vzdělání. Jak ale bylo uvedeno, teorie se v tomto vymezení mohou méně či více lišit, bylo by dobré, navrhnout jednotnou zastřešující úpravu v národní politice vzdělávání.

Nyní ale bude na celoživotní vzdělávání nahlédnuto z jiného úhlu pohledu a tím přichází vymezení tří jeho hlavních forem. Formální vzdělávání nás provází v dětském a mladém věku v různých typech škol, někteří se k němu navrací i v dospělém věku. Stejně tak neformálního vzdělávání se můžeme účastnit po celý náš život. V dětství navštěvujeme různé zájmové kroužky, volnočasová centra, ale i později při zaměstnání můžeme využívat služeb zájmových spolků, center, kurzů atp. Do třetice nesmíme zapomenout na tzv. informální učení, jež nás provází celý život, od narození se učíme poznávat okolní svět, základní dovednosti, záměrně i nezáměrně, až do smrti.

Z pohledu nadnárodní politiky lze zmínit např. Radu EU (2021) v dokumentu s názvem Council Resolution on a new European agenda for adult learning 2021-2030, který uvádí, že vzdělávání by se mělo ubírat směrem poskytování základních schopností, kompetencí a znalostí pro všechny a jejich neustálé prohlubování, a to na úrovni formálního, neformálního i informálního učení.

1.2.1 Formální vzdělávání

Jak už bylo řečeno dříve, pod pojmem formální vzdělávání si většina lidí představí vzdělávání v té nejzákladnější rovině, a to ve formálních vzdělávacích institucích – ve školách, na univerzitách atd. Formální vzdělávání sestává z navazujících stupňů vzdělání, po jejichž absolvování je udělováno osvědčení o absolvování (maturitní vysvědčení, výuční list, vysokoškolský diplom atd.). Jak už bylo také nastíněno, formální vzdělávání nejčastěji probíhá v rámci počátečního vzdělávání v mladém věku.

V konceptu celoživotního učení hraje formální vzdělávání neméně důležitou roli také ve vzdělávání dospělých, ve snaze doplnit si znalosti, kompetence či vyšší stupeň vzdělání.

Z českých odborníků Šerák a Dvořáková (2016) tvrdí, že formální vzdělávání zcela dominovalo našemu vzdělávacímu systému. Teprve s 2. polovinou 20. století přišly úvahy o konceptu celoživotního učení. Začíná jistý průlom v pojetí o kontinuitě vzdělávání a učení se v průběhu celého života, dosahování kompetencí, vědomostí a dovedností jakoukoliv cestou. Míru zapojení dospělých do formálního vzdělávání

mimo jiné ovlivňují tyto faktory: kvalifikační požadavky trhu práce, kvalita a nabídka vzdělávacích institucí, přístup národní politiky, finanční podpora tohoto sektoru atp.

Formální vzdělávání je legislativně upraveno školským zákon č. 317/2008 Sb. a zákonem o vysokých školách č.111/1998 Sb. Na rozdíl od žáků a studentů v mladším věku, musejí dospělí účastníci často své další studium sladovat s osobním a pracovním životem. Pro tyto případy je tu však možnost studovat v kombinované formě studia, při které není vyžadovaná tak častá docházka, jako je tomu u denní formy studia (ČSÚ, 2016). ČSÚ uvádí data MŠMT ze školního roku 2006/7 až 2016/17. Z celkové počtu středoškolských studentů jich pouhých 4,3 % byla starších 25 let, z toho 17 % těchto starších studentů zvolilo možnost denního studia. Počet „dospělých“ studentů na středních školách se v posledních deseti letech pohybuje kolem 5,4 a 4,3 % z celkového počtu studentů. Na vysokých školách z celkového počtu studentů v roce 2016 studovalo 15 % osob starších 30 let. Z toho 47 % zvolilo bakalářský stupeň, 29 % magisterský a 24 % doktorský stupeň studia.

Adult Education Survey (AES) je jedním ze stěžejních zdrojů údajů pro statistiky o celoživotním vzdělávání v Evropské Unii. Výzkum provádí šetření jedinců mezi 25 a 64 lety a dotazuje se na jejich účast na vzdělávání v období 12 měsíců před prováděným výzkumem. Výsledky AES shrnuje Eurostat (2021), v roce 2016 se formálního vzdělávání ve věku 25-64 let účastnili 3 % obyvatel. Nejvyšší byla účast ve Švédsku (14 %) a nejnižší v roce 2016 na Slovensku, kde se nějakého typu formálního studia účastnila pouhá 2 % populace. V rámci zemí EU má Česká republika účast na neformálním vzdělávání dospělých zcela podprůměrnou, však počtem hodin věnovaných měsíčně studiu se blíží průměru. Primárním důvodem účasti starších studentů formálního studia bylo zvýšit si kvalifikaci, tedy dosáhnout vyššího stupně vzdělání. Lidé s pouze základním vzděláním v ČR se do dalšího formálního studia zapojují nejméně.

Dvořáková a Šerák (2016) doplňují, že „z hlediska přístupu a realizace se nejedná o typické vzdělávání dospělých, neboť formální školský systém se v zásadě vyznačuje určitou rigidností postupů i obsahu.“ Dospělí jedinci mají jiná specifika než „mladí studenti“ a k tomuto pedagogové ve školách nemívají obvykle dostatečné kompetence. Místo pojmu andragogika se při této výuce dospělých lidí ve školách dá mluvit spíše o pedagogice dospělých.

1.2.2 Neformální vzdělávání

MŠMT vymezuje neformální vzdělávání charakterem typickým spíše pro děti a mládež takto: Neformální vzdělávání probíhá mimo formální vzdělávací systém, jeho absolvováním nedochází k dosažení stupně vzdělání a účastník nezískává žádný formální certifikát jako např. diplom, výuční list, maturitní vysvědčení atd. Jedná se o vzdělávání, zpravidla dobrovolné, které má výchovně vzdělávací povahu a záměrně rozvíjí životní zkušenosti, postoje a dovednosti, založené na jednotném systému

hodnot. Organizačně se na tomto druhu vzdělávání podílejí nestátní neziskové organizace jako např. sdružení dětí a mládeže, školská zařízení, kde dominují střediska volného času, kluby, kulturní zařízení nebo různé vzdělávací agentury (MŠMT).

Hamadache (1991) tvrdí, že neformální vzdělávání neprobíhá centralizovaně ani institucionalizovaně a že je cestou, jak si člověk může rozšířit možné způsoby vzdělávání a učení se. Nazývá jej také „druhou šancí“ ve vzdělávání.

Význam pojmu neformální vzdělávání z pohledu Hopperse (2006) se stírá s pojmem formální vzdělávání, jelikož je dnes takových možností a forem vzdělávání, že hranice mezi pojmy formální a neformální je dost tenká. Přispívá k tomu i fakt, že obě formy studia mají dost společných rysů. Autor nerad takto striktně rozděluje životní vzdělávací dráhu na konkrétní termíny (formální, neformální atd.), ale vše by nejradši zařadil jednotně pod celoživotní učení. Severské země mají s tímto užíváním pojmu celoživotní učení prý již dobrou praxi. Každá země má pro toto svá vymezení.

Roggers (2007) ale s výrokem Hamadacheho nesouhlasí a tvrdí, že neformální vzdělávání je organizované a systematické. K tomu dodává, že ho využívají určité podskupiny lidí, dospělí a děti. Dále doplňuje, že termín neformální vzdělávání je poměrně moderní, a tudíž se objevovaly různé definice od různých autorů a nejasná vymezení. Avšak nějaké základní teoretické východisko pro všechny prý definovali autoři Coombs a Ahmed: je to kterákoliv činnost věnující se vzdělávání, je organizovaná a realizovaná mimo formální školský systém. Může probíhat samostatně nebo být součástí širšího spektra aktiv. Má splňovat dané cíle vzdělávání a být tu pro určené studující.

V ČR existuje trojí základní dělení neformálního vzdělávání, a sice podle zaměření, obsahu vzdělávací aktivity jej dělíme na: zájmové vzdělávání, občanské vzdělávání a další profesní vzdělávání (Dvořáková & Šerák, 2016). Zájmové vzdělávání bude blíže představeno v samostatné kapitole této práce a o občanském a dalším profesním vzdělávání bude zmínka v následující kapitole.

1.2.3 Informální učení

„Informální učení, které je chápáno jako proces získávání vědomostí, osvojování si dovedností a kompetencí z každodenních zkušeností a činností v práci, v rodině, ve volném čase“ (Strategie, 2007, s. 8). Řadí se sem i aktivity, kdy se člověk sám vzdělává, ale získané vědomosti si nemá kde a kým ověřit. Je to učení, které neprobíhá ve vzdělávacích institucích, chybí mu systém a je zpravidla neorganizované. Podle Rabušicové a Rabušice (2008) je pro tento druh učení typické předávání si znalostí mezigeneračně, z matky na dceru, z dědy na vnuka atd. Informální učení tu podle nich bylo s lidmi odjakživa, dávno před tím, než začaly vznikat vzdělávací systémy, institucionalizované vzdělávání formální i neformální. Pracovní dovednosti se tak učili nezkušení pracanti od již zkušených, a to byla jediná

možnost, jak se tenkrát naučili řemeslu. Žádné formální doklady o získaných vědomostech a schopnostech nebyly. Tento informální styl učení přenášením zkušeností, dovedností z generace na generaci a v osobním rozvoji se uplatňuje stále i v dnešní době v rozvinutých státech. Informální učení ve své teoretické definici, způsobu hodnocení nebo v povědomí společnosti zaostává oproti zbylým dvěma kategoriím, formálnímu a neformálnímu vzdělávání. Je to škoda, jelikož informální učení, ač se to na první pohled nezdá, tvoří nejdůležitější složkou celoživotního vzdělávacího procesu. Provádí nás opravdu od prvního dne života až do toho posledního. Jelikož se téměř nedá objektivně ověřit (změřit), nemůže člověka formálně posunout v kariérní dráze.

S tímto předchozím souhlasí i Palán (2002). Informální učení je osvojování znalostí, dovedností ze všech každodenních oblastí života, z rodiny, z pracovního prostředí, od přátel, z rozhlasu, televize, ze zájmových činností atp.

Barták (2008) se k oblasti informálního učení vyjadřuje ve své publikaci, na jinak skromné úvahy dalších autorů k této problematice, celkem rozsáhle, s nádechem výchovného a vzdělávacího pohledu. Tak např. tvrdí, že metody informálního vzdělávání jako třeba brainstorming nebo koučink, mají na rozdíl od formálního vzdělávání větší vliv na sociální zrání učícího se, na jeho schopnost řešit pravou podstatu věcí, umět správně vyhodnotit problém, samostatně jednat a přemýšlet.

Jak už bylo řečeno, uznávání vědomostí a schopností získaných informální cestou, je těžko měřitelné, uchopitelné. Rada EU (2012) přijala v roce 2012 doporučení, aby každý jedinec mohl prokázat, co vše se naučil mimo vzdělávací soustavu a odbornou přípravu. A aby naučené mohl využít ve prospěch své profese. Každý stát EU by proto měl sestavit fungující režim pro uznávání informálního učení, podle svých daných okolností fungování státní politiky a státu jako takového. Sama rada EU definuje informální učení jako učení, jež je výsledkem každodenních aktivit člověka, z hlediska časového a obsahového není nijak organizačně vymezeno. Učení může probíhat i nezáměrně. Mohou to být činnosti spojené s pracovními úkoly, projekty, s volnočasovými aktivitami, s učním se jazyků v cizích zemích a poznávání jiných kultur, s prací s dětmi a mládeží, s organizováním turistických nebo sportovních akcí nebo s činnostmi spojenými s péčí o člena rodiny (Rada EU, 2012). Česká republika k uznávání výsledků učení nabitých jinak než formální či neformální cestou, přijala zákon č. 179/2006 Sb., o ověřování a uznávání výsledků dalšího vzdělávání a o změně některých zákonů, který umožňuje objektivně zhodnotit učení, jehož daný jedinec nabyl informální cestou (Strategie, 2007).

OECD (2010) konstatuje, že i když velká část vzdělávání probíhá formálně, velké množství cenných znalostí a zkušeností získá člověk každodenně záměrně nebo nezáměrně, formálním či neformálním učním. Tvůrci politik ve státech OECD stále více berou na zřetel důležitost těchto dvou učících forem. Vědí, že představují bohatý zdroj lidského kapitálu. Tyto politiky se zároveň snaží zviditelnit tyto výsledky učení a vyvíjejí procesy vhodné pro uznávání těchto forem učení.

ČSÚ (2018) zveřejnil výstupy z mezinárodního šetření o vzdělávání dospělých Adult Education Survey (AES) 2016, účast jedinců na informálním učení ve věkovém rozmezí 18-69 let. Sledovala se účast osob na informálním učení v těchto oblastech: rodina, přátelé kolegové; tištěné materiály; počítač a/či internet; TV, rozhlas, video; prohlídky muzeí, památek apod.; vzdělávací střediska (knihovny apod.). Z dat vyplývá, že celkem se do nějaké formy informálního učení zapojilo 70 % dotazovaných. Z uvedených oblastí informálního učení dotazovaní nejvíce využívali počítač a internet, dále pak knihy a odborné časopisy, naopak nejméně se lidé věnovali komentovaným prohlídkám v muzeích atp. a návštěvám vzdělávacích středisek.

Podle nejvyššího dosaženého vzdělání se nejvíce zapojili do informálního učení lidé s terciárním vzděláním. Podle ekonomického postavení mají největší zastoupení studující, pak zaměstnanci a nejméně se informálního učení účastní důchodci. Podle ukazatele věkového, první místo zastává nejmladší věková kategorie 18-24 let, nejméně se účastnili lidé kolem 64 let. Ve většině případech se informálnímu učení věnovaly více ženy ČSÚ (2018).

2 Neformální vzdělávání

V předchozí kapitole bylo uvedeno celoživotní vzdělávání a učení, včetně jeho dvou základních etap a tří hlavních forem, tedy formální vzdělávání, neformální vzdělávání a informální učení. Tato kapitola bude věnována právě jedné z forem vzdělávání, a tou je vzdělávání neformální, které je podstatou celé této práce. Nejprve neformální vzdělávání charakterizují pohledem různých autorů a politických dokumentů, podívám se také na provedené výzkumy řešící účast dospělých na neformálním vzdělávání a konečně v další podkapitole vymezím dělení neformálního vzdělávání, uvedu tedy do kontextu další profesní vzdělávání, občanské vzdělávání a zájmové vzdělávání.

2.2 Charakteristika neformálního vzdělávání

Neformální vzdělávání je oproti formálnímu vzdělávání více flexibilní ve vztahu k učebním plánům a metod, jsou více upřednostňovány zájmy a rozvoj studentů. Klade důraz na sebepoznání učících a student jako osobnost stojí v centru dění. Učení je záměrné a organizované. Učení se často realizuje mimo učebny a instituce, je flexibilní a dokáže reflektovat měnící se potřeby účastníků (Grajcevcí & Shala, 2016).

Rogers (2014, s. 15) kupodivu tvrdí, že „neformální vzdělávání není poskytováno vzdělávací nebo školicí institucí“. K tomu říká, že neformální vzdělávání mnoho autorů vymezuje různě a definice jsou tedy poněkud zmatené. Někteří z autorů zaměňují nebo prolínají pojmy neformálního vzdělávání s informálním vzděláváním. Rogers si myslí, že se dají rozlišit dva hlavní a zároveň protijdoucí přístupy neformálního učení. Ten první přístup popisuje jako formální učení v neformálním prostředí, kde jako příklady uvádí soukromé lekce cizího jazyka mimo školu, vzdělávací aktivity na pracovišti nebo výuku v autoškole. Na druhé straně shledává neformální učení probíhající v neformálním prostředí. Zde kupříkladu zmiňuje zájmové vzdělávací aktivity, které probíhají ve školním prostředí, ale mimo formální výuku (jsou učícím se voleny dobrovolně v jeho volném čase nad rámec výuky ve škole). Může se jednat třeba o návštěvu pěveckého sboru nebo taneční skupiny. Z hlediska akreditace zájmového vzdělávání, bývají akreditovány kurzy komerčních agentur, popř. kurzy soukromých lektorů. Absolvováním těchto kurzů získává účastník často nějaký certifikát (Rogers, 2014).

Barták (2008) Rogersovi oponuje tím, že se neformální vzdělávání odehrává v různých institucích. Zmiňuje nadace, kulturní zařízení, podniky. Pak ale problematiku konkretizuje: primárním cílem některých těchto institucí není výchovně-vzdělávací proces, ale jejich důležitým cílem je formovat člověka, pomáhat v rozvoji jeho osobnosti. Funkcí zájmového vzdělávání je převážně nesystematické, spontánní doplňování, rozvíjení a prohlubování znalostí, které učící se jedinec získal

již ve formálních vzdělávacích institucích. Vyznačují se také pohotovostí a připraveností naplňovat

Touhy, potřeby a přání vzdělávaných dospělých. Oproti institucím formálního vzdělávání jsou ty neformální instituce zaměřené nejen na teoretické předání poznatků, ale snaží se účastníka provést i praktickou stránkou, napříč všemožnými obory, od technicky až např. po kulturní studia. Ve studentech se také snaží podporovat touhu po dalším vzdělávání, k samostatné tvůrčí činnosti, k pěstování zdravých mezilidských vztahů, snaží se utužovat jejich emoční inteligenci, podporují jejich práci na vlastním seberozvoji a sílu k dosažení svých vytyčených cílů.

Dle ČSÚ (2018) je neformální vzdělávání nejčastější volbou účastníků dalšího vzdělávání. Po jeho absolvování jedinec může a nemusí dostat certifikát, nedosahuje se žádného stupně vzdělání. Přítomný je vždy lektor nebo jiný vzdělavatel. Neformálním vzděláváním mohou být kurzy profesně zaměřené, zájmové kurzy, pracovní školení, vzdělávání zaměstnanců, které pořádá zaměstnavatel, rekvalifikační kurzy a další. Vliv na rozhodnutí člověka, zda se do vzdělávacích aktivit zapojit nebo ne, mají především jejich postoj obecně k celoživotnímu vzdělávání a prohlubování si znalostí, ekonomická situace, prostředí instituce. Velkou motivací bývá pozitivní vliv na jejich postavení na trhu práce a zvýšení konkurenceschopnosti.

Výsledky mezinárodního šetření Adult Education Survey (AES) prezentuje ČSÚ (2018). Výzkumu se účastnili respondenti ve věku 18–69 let, kteří byli dotazováni, zda se v posledních 12 měsících před šetřením účastnili některého typu neformálního vzdělávání. V roce 2016 se celkem do neformálního vzdělávání zapojilo 40 % respondentů. V porovnání s daty z výzkumu o pět let dříve se jedná o 10 % nárůst. Je tedy jasné, že více jak polovina obyvatel se nezúčastnila žádné formy neformálního vzdělávání. Ze zúčastněných respondentů se 63 % zapojilo za 12 měsíců pouze do jedné vzdělávací aktivity. Jen 11 % obyvatel si vybralo 3 a více vzdělávacích činností. Porovnáme-li účast obyvatel ČR s účastí obyvatel ostatních zemí EU, z naměřených údajů vychází, že Česká republika má zhruba průměrnou účast na neformálním vzdělávání. Mezi jednotlivými státy jsou poměrné rozdíly. Nejnižší účast, konkrétně kolem 10 % na neformálním vzdělávání zaujímá Makedonie, Rumunsko a Řecko. Na druhé straně převážně severské země zaujímají přední příčky, je jimi Švýcarsko (68 %), Švédsko (56 %), Norsko (55 %) a dále Nizozemí (62 %), Rakousko (58 %), následuje Německo, Finsko, Velká Británie. Z jakých důvodů se lidé nejčastěji neformálního vzdělávání účastnili? Dlouhodobě převažují pracovní důvody (až z 91 %).

2.3 Členění neformálního vzdělávání

Jak již bylo řečeno v úvodu této kapitoly, neformální vzdělávání se dá rozdělit na tři základní oblasti podle obsahu vzdělávání. Jsou jimi zájmové vzdělávání, občanské vzdělávání a další profesní vzdělávání. Dvořáková a Šerák (2016) upozorňují, že toto rozdělení je výrazně typické pro užívání v našich končinách a v zahraničí nemá adekvátní obdobu. Proto pro popis těchto tří pojmů bude vycházeno především z národní literatury. V dokumentech nadnárodní politiky a zahraničních šetření jsou užívány přednostně pojmy pracovní orientované neformální vzdělávání (non-formal vocational education) a mimopracovní neformální vzdělávání (non-vocational education). Z toho plyne zařazení občanského a zájmového vzdělávání pod jeden termín – mimopracovní neformální vzdělávání a dalšího profesního vzdělávání pod pojem pracovní orientované neformální vzdělávání.

Dvořáková a Šerák (2016) ještě dodávají, že toto členění neformálního vzdělávání na zájmové, občanské a další profesní vzdělávání je z hlediska obsahového, a tudíž lze všechny tyto kategorie nalézt i u neformálního vzdělávání (ve formálním školském systému) a také mimo institucionalizované vzdělávání, tudíž by se jednalo o informální učení. Uvedené tři kategorie (zájmové, občanské a další profesní vzdělávání) nejsou absolutně spojeny se segmentem neformálního vzdělávání.

Mnoho autorů tyto tři pojmy zahrnuje pod další vzdělávání, což mně osobně také nepřijde úplně jako nejlepší způsob, jelikož např. zájmovému vzdělávání se mohou věnovat i děti na základních školách (tj. v počátečním vzdělávání). Jako i v jiných oblastech vzdělávání dospělých nepanuje vždy jasná shoda mezi autory v terminologii a vymezeních, tak je tomu i v tomto případě.

2.3.1 Zájmové vzdělávání

„Zájmové vzdělávání je možné nejjednodušeji vymezit jako souhrn krátkodobých i dlouhodobých forem, které umožňují edukační, tvůrčí i organizační volnočasové aktivity účastníků, směřující k saturaci jejich zájmu“ (Šerák, 2009, s. 50).

Dle Palána (2003) zájmové vzdělávání saturuje vzdělávací potřeby podle osobních preferencí, napomáhá ke kultivaci osobnosti, seberealizaci a podílí se na hodnotové orientaci člověka. Ten, kdo se chce účastnit, může si ve svém volném čase vybrat z bohaté obsahové nabídky zájmových aktivit.

Krystoň (2013) přichází s novým pojmem, když tvrdí, že zájmové vzdělávání spadá do oblasti kulturně-osvětové andragogiky, která spadá do kulturní andragogiky, jejíž se soustřeďuje na kulturně-výchovnou činnost dospělé populace.

Zájmové vzdělávání se od ostatních druhů vzdělávání dospělých odlišuje v několika aspektech, předně tím, že probíhá ve volném čase, kdy se uplatňuje vnitřní motivace a vlastní aktivita jedince (Chomová & Krystoň, 2011).

Vymezení zájmového vzdělávání nalezneme i v Národním programu rozvoje vzdělávání v České republice, v tzv. Bílé knize (MŠMT, 2001), která vidí hlavní účel zájmového vzdělávání v uspokojení svých zálib, podotýká však, že nabyté poznatky jsou uplatnitelné i v profesní kariéře a zároveň zvyšují vzdělanostní úroveň státu.

Tyto krátké základní charakteristiky zájmového vzdělávání byly úvodem do oné problematiky. Následující celá kapitola ponese název Zájmové vzdělávání dospělých, kde budou přiblíženy cíle, povaha, formy a obsah zájmového vzdělávání.

2.3.2 Další profesní vzdělávání

Beneš (2014) vidí, že průmyslová společnost odsunula svůj pohled na lidský ideál jako na člověka rozvíjícího se v celé své osobnosti, na užší zaměření se na člověka a sice na úspěšnost lidí podle jejich získaného majetku a rozvoji hlavně v zaměstnání. Začal se klást důraz na kariérní dráhu jedince. To ale nejde ruku v ruce s andragogickým pohledem na člověka jako celistvou osobnost, a tak se musel najít možný kompromis pro obě strany. Jednalo se hlavně o možnostech v technickém, všeobecném a odborném vzdělání, kde rozhodovali političtí činitelé o nastavení vzdělávacího systému. V 70. letech se však začalo od tohoto diskurzu pomalu upouštět. Další profesní vzdělávání jde rychle kupředu a andragogika to nemůže přehlížet. Beneš (2014, s. 158) uvádí: „Další odborné vzdělávání je chápáno jako předpoklad osobní a společenské prosperity. Jeho význam roste stejně jako počet účastníků a vynaložených prostředků. Zároveň se mění jeho formy a obsahy.“

Další profesní vzdělávání je součástí profesního vzdělávání. Profesní vzdělávání probíhá jak v počátečním (formálním) vzdělávání, tak v dalším vzdělávání, zatímco další profesní vzdělávání patří pouze do etapy dalšího vzdělávání. Další profesní vzdělávání tedy probíhá v aktivní pracovní fázi života člověka a zahrnuje všechny formy odborného a profesního vzdělávání. Pomáhá nám k uplatnění se na pracovním trhu, tím že pěstuje naše schopnosti, znalosti, postoje a očekávané chování v pracovním prostředí. Přímo ovlivňuje naši uplatnitelnost a pracovní zařazení ve firmě (na pracovišti). Když člověku již nedostačuje jeho kvalifikace, která by odpovídala jeho aktuální pracovní pozici, je třeba si tuto kvalifikaci adekvátně doplnit (Průcha & Veteška, 2012).

Šikýř (2014) souhlasí a více rozebírá téma vzdělávání zaměstnanců (2014). Je-li zaměstnanec neustále připraven přijímat změny, je-li motivován vidět změnu jako další příležitost k seberozvoji, zvyšuje tím konkurenceschopnost nejen sám sobě, nýbrž celé organizaci. Úspěch firmy začíná přeci úspěchem každého jednotlivce. Proto je pro každou organizaci velmi důležitý rozvoj jejích zaměstnanců v podobě systematického vzdělávání. Takové odborné vzdělávání ve firmě, souvisí se všeobecným vzděláváním jedince v průběhu celého života, kdy už se upevňují základy kvalifikace člověka. Odborné vzdělávání poté umožňuje tyto kvalifikace měnit. Pojem kvalifikace označuje všechny schopnosti daného člověka, které prvně získá, poté je

může průběžně prohlubovat a rozšiřovat, aby mohl vykonávat určitou práci a dosahovat určitých výkonů. Jako první se zaměstnanci v rámci odborného vzdělávání ve své práci setkají se:

- **Zaškolení** – zaměstnanec se adaptuje a orientuje se v novém pracovním prostředí a pomalu si upevňuje potřebné kompetence k výkonu sjednané práce.
- **Doškolení** – zaměstnanec si průběžně prohlubuje nové schopnosti (kvalifikaci), tak aby stále splňoval požadavky pro výkon, jež vyžaduje pracovní místo.
- **Přeškolení** – jde o rekvalifikaci, zaměstnanec si osvojuje nové schopnosti pro výkon jiné práce.
- **Rozvoj** – jedná se o rozšiřování rekvalifikace. Aby mohl zaměstnanec být stále uplatnitelný, musí získávat nové schopnosti, které jsou nad rámec požadavků jeho současného pracovního místa.

Mezinárodní výzkum Adult Education Survey (AES) provedený v letech 2007, 2011 a 2016 sledoval poměr účasti dospělých od 25 do 64 let na mimopracovně a pracovně orientovaných aktivitách neformálního vzdělávání. Ve státech EU jsou v dalším vzdělávání užívány hojně pojmy pracovně orientované vzdělávání a mimopracovně orientované vzdělávání. V ČR je ekvivalentem k mimopracovně orientovanému neformálnímu vzdělávání občanské vzdělávání a zájmové vzdělávání. Ekvivalentem pro pracovně orientované neformální vzdělávání je u nás pojem další profesní vzdělávání. Zjistilo se, že účast na pracovně orientovaném NFV (neformální vzdělávání) několikanásobně převládala oproti účasti na mimopracovně orientovaném NFV. Ve všech třech sledovaných letech zaujímalo pracovně orientované NFV přes 80% účasti. V roce 2007 to bylo dokonce 92 % (Eurostat, 2007). Z naměřených dat stejného šetření AES ještě ČSÚ přináší důvody účasti v pracovně orientovaném NFV. Hlavním důvodem je, aby lidé vykonávali lépe svou práci (62 %), poté z důvodu vyžadované účasti od zaměstnavatele (61 %). To jsou dva převažující důvody, kde jde lidem o dobrý pracovní výkon a o uspokojení zaměstnavatele. Další důvody jsou mají pouze již poloviční zastoupení oproti níže zmíněným. Tzn. 30 % lidí se věnovalo pracovně orientovanému NFV z důvodu prohloubení si znalostí či dovedností v oblasti, které je zajímavé, dále něco přes 20 % zaujímá důvody přizpůsobení se změnám v práci, účast vyžadována zákonem, zlepšení kariéry, snížení pravděpodobnosti ztráty zaměstnání atd. (ČSÚ, 2016).

2.3.3 Občanské vzdělávání

Charta Rady Evropy (2010) s názvem *On Education for Democratic Citizenship*

and Human Rights Education vystihuje podstatu občanského vzdělávání takto: Občanské demokratické vzdělávání zahrnuje informování, odbornou přípravu, zvyšování povědomí a veškeré aktivity, kterým mají za úkol občany vybavit znalostmi, porozuměním, podporovat rozvoj jejich chování, postojů, životních hodnot, umožnit jim zastávat a uplatňovat jejich občanskou svobodu. Aby byli porozuměli a uměli uplatňovat svá demokratická práva, ale také aby byli připraveni plnit své občanské povinnosti, aby svůj život žili demokraticky, podporovali právní stát a demokratické principy. Lidé by také mít blízko k tématu lidských práv, měli by je hájit a také ochraňovat základní svobody. Výchova k lidským právům jde ruku v ruce s výchovou k demokratickému občanství. Vzdělávání lidí k jejich dobrému občanství si klade za cíl vychovat občana s aktivní účastí na veřejném životě.

Ve Strategii (2007) je součástí vize pro celoživotní učení také podpora sociální soudružnosti a aktivního občanství. Celoživotní učení by mělo v člověku upevňovat odpovědnost k životnímu prostředí, solidárnost k ostatním lidem. ČŽV se také snaží podpořit rovné životní příležitosti, zabránit útlaku menšin a vytvářet harmonickou společnost. Celoživotní učení dává lidem možnost být samostatně kriticky myslícími, odpovědnými občany, kteří mají úctu k sobě samým i k ostatním a kteří se budou aktivně podílet na budování občanského a demokratického státu.

Také dle *Memoranda o celoživotním učení* (Komise evropských společenství, 2000) je podpora aktivního občanství jedním z klíčů celoživotního učení. Jde o zapojení lidí do hospodářského a společenského dění, o to, jak se lidé vidí jako součást společnosti a jak moc jí mohou pomoci spoluutvářet.

Vzhledem k tomu, že oblast občanského vzdělávání postrádá vzdělávací koncepci a po fungující finanční prostředky, jsou možnosti občanské edukace pro dospělé dosti neucelené, takže probíhají nesystematicky jako krátkodobé akce. V praxi to tedy vypadá tak, že i přes vysoké ambice a stojí za nimi odborníci, mají tyto akce většinou jen krátkého trvání. Jedním z tradičních míst pro občanské vzdělávání jsou knihovny. V nich se edukačních aktivit mohou účastnit lidé od školního věku až po seniorský. Knihovny často bývají i v menších obcích. V letech 2011-2015 probíhal projekt s názvem Koncepce rozvoje knihoven ČR, jež si jako jeden z rozvojových cílů klade „podporovat úlohu veřejných knihoven jako přirozených center rozvoje občanských komunit a jejich kreativity“ (Čáp et al., 2013, s. 15). Knihovny tedy plní složku edukační, v rámci celoživotního vzdělávání, pomáhají u občanů rozvíjet demokratické dovednosti, postoje a aktivní účast na životě komunity. Knihovny jsou důležitými edukačními, kulturními a informačními zdroji v životě lidí (Čáp et al., 2015).

Lidé mají mít na zřeteli, že jejich osobní pohled na otázky sociálně-mravní nemusí být vždy jediným možným pohledem či řešením a že kolik je na světě lidí, tolik různých pohledů na věc může být. Umění tyto odlišné názory respektovat a vypořádat se s případnými mezilidskými konflikty, ukazuje na zralého občana (Geboers et al., 2013).

3 Zájmové vzdělávání dospělých

V předchozí kapitole bylo zájmové vzdělávání již lehce nastíněno. Tato kapitola však bude celá věnována zájmovému vzdělávání dospělých. V jednotlivých podkapitolách bude popsána ještě jedna charakteristika zájmového vzdělávání dospělých s náhledem do jeho historického vývoje, bude vysvětleno k čemu je zájmové vzdělávání dobré, jaké má cíle, jaké jsou jeho možné formy a také co je jeho obsahem. Další neméně důležitou podkapitolou bude téma volného času, který je prvním podstatným atributem pro realizaci zájmových aktivit. Bude uvedena definice volného času, specificky zaměřeného na dospělé, jaké funkce plní volný čas a jaký je jeho význam. Také zde bude zmínka o životním stylu dospělých. Poslední kapitola se bude soustředit na provedené výzkumy, které mapují účast dospělých na zájmovém vzdělávání u nás i se srovnáním situace v zahraničí.

3.2 Vývoj a povaha zájmového vzdělávání dospělých

Podobně jako vzdělávání obecně, tak i zájmové vzdělávání má za sebou již mnohaletou historii. Některé jeho zlomové body, které určovaly jeho další vývoj, budou představeny v následujících řádcích.

Šerák (2005) tvrdí, že starodávným předchůdcem dnešního zájmového vzdělávání byly starořecké ideje scholé. Ve srovnání s dalším profesním vzděláváním má zájmové vzdělávání dospělých výrazně delší historii a také tradici.

Dle Šeráka (2009) se zájmové vzdělávání spolu s občanským vzděláváním řadí mezi původní a nejstarší část moderního chápání vzdělávání dospělých. Dříve bylo zájmové vzdělávání nazýváno osvětou, jejíž počátky začínají v době osvícenství, kdy se vědecké poznatky začínaly dostávat mezi běžný lid prostřednictvím různých encyklopedií, veřejných přednášek atp. Mnohem znatelnější vývoj osvěty přineslo až národní obrození, kdy se veřejně přednášela především témata vědeckotechnické revoluce a národního cítění. Tento historický mezník poprvé spojoval tradiční výchovné pojetí s aktuálními osvětovými potřebami, které vznikaly v důsledku společenských změn. Vznikají dodnes známé spolky Orel a Sokol. Byl založen Svaz osvětový, jako všennárodní centrum výchovných spolků, který organizoval veškeré vzdělávací aktivity. Veřejných osvětových přednášek se ujímají i vysoké školy, na kterých mimo jiných přednášel i profesor T. G. Masaryk. Po vzniku první republiky vyšly na povrch velké rozdíly ve vzdělání různých lidí a také z důvodu navýšení konkurenceschopnosti se začala formovat nová lidová výchova. Nejprve se z politických a dalších důvodů mohla věnovat pouze občanské výchově, ale postupem času se rozrostla i na popularizaci filosofie, hygieny, historie aj., dokud nepřišla hospodářská krize, kdy měla lidová výchova velký úpadek. Po druhé sv. v. se opět usilovalo o rozvoj lidové výchovy, takové, jaká byla za první republiky. Za komunismu se osvěta musela

podřídit stranickým ideám. Až po roce 1989 nastává zase obnova výchovy lidí neboli zájmového vzdělávání dospělých. Velká část se odehrává v soukromém sektoru. Do popředí se dostává další profesní vzdělávání. Zájmové a občanské vzdělávání řeší existenční problémy a lidé o ně nejeví zájem. Postupně se zájmové vzdělávání začíná objevovat v legislativě a v dokumentech národní politiky, např. ve Strategii celoživotního učení ČR, ale stále se zde objevuje spíše okrajově a chybí mu vnitřní provázaný systém a organizace.

Zaměříme-li se na charakteristiku zájmového vzdělávání, např. Knotová (2006) tvrdí, že zájmové vzdělávání umožňuje naplňovat osobní potřeby, jež nejsou uspokojeny jinými typy vzdělávání. Zájem popisuje jako „afektivní zaujetí k poznávání něčeho, spojené se zálibou zabývat se určitým předmětem jako objektem poznání...zabývání se něčím, praktickým, teoretickým, podle povahy věcí, něčím, co vyvolává hluboké zaujetí“ (Knotová, s. 71, 2006).

Zájmové vzdělávání kompenzuje jednotvárné odborné a pracovní zaměřené vzdělávání. Zaměřuje se na sociální dovednosti člověka, na široké vědomostní povědomí a na smysluplné využití volného času. Pro zájmové aktivity je typické, že je lidé realizují z vlastní vůle, vnitřní motivací, s velkou nepragmatičností a vybírají si ty aktivity, jež je baví a naplňují a kterým věnují svůj volný čas. Tyto prvky dominují především zájmovému vzdělávání, ale dají se nalézt i v dalších oblastech vzdělávání dospělých. Avšak u jediného zájmového vzdělávání by přítomnost všech těchto vlastností měla být nezbytným předpokladem (Šerák, 2016).

V České republice neexistuje jednotný zákon pro oblast zájmového vzdělávání dospělých, ale zájmové vzdělávání obecně (vztahující se především k dětem a mládeži) upravuje vyhláška č. 74/2005 Sb., o zájmovém vzdělávání, kde je psáno o školských zařízeních poskytujících zájmové vzdělávání především pro děti a mládež. Jedná se o školní družiny, střediska volného času nebo o školní kluby. Jsou zde vymezeny např. podmínky a organizace činnosti těchto zařízení nebo podmínky úplaty účastníků služeb. Dále zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), kde zájmové vzdělávání umožňuje účastníkům naplňovat volný čas různě zaměřenými zájmovými činnostmi (MŠMT, 2001).

Ze strategických dokumentů, věnujících se zájmovému vzdělávání, např. Bílá kniha MŠMT přikládá tomuto vzdělávání další aspekt navíc. Poznatky získané zájmovým vzděláváním, mohou mít také profesní využití v kariéře jedince a konečně vedou k celkovému zvyšování státní vzdělanosti (MŠMT, 2001).

Podle Dvořákové a Šeráka (2016) to se souhrnným vymezením zájmového vzdělávání dospělých bylo vždy pochybné a nedařilo se vytvořit nějakou jednotnou definici. Pojem má původ v akademické sféře. Během 20. století se pojetí zájmového vzdělávání různě obměňovalo. Jak už bylo psáno níže, mluví se o lidovýchovně nebo osvětě. Do dnešní doby se ustálil termín zájmové vzdělávání dospělých, ale je znám a užíván pouze v České republice a na Slovensku. V ostatních státech EU nemají zvláštní

vymezení pro oblast zájmového vzdělávání dospělých a často se o něm zmiňují v souvislosti s oblastí neformálního mimopracovního vzdělávání dospělých. Zájmové vzdělávání v těchto státech můžeme nalézt také pod pojmy hobby education, leisure education, interest-oriented education atd.

V dokumentu EU s názvem *Non-vocational adult education in Europe* je psáno, že zájmové vzdělávání je z celého systému vzdělávání tou nejméně regulovanou částí. Mezinárodní dokument *Memorandum o celoživotním učení z roku 2000* upozorňuje na potřebu vyššího financování celoživotního vzdělávání, jelikož je dlouhodobě podfinancované a státními a nadnárodními politikami stále dosti přehlížené. Děje se tak z důvodu, že zájmové vzdělávání nemá přímou vazbu na trh práce, a tudíž tolik nepřispívá ekonomickému rozvoji státu. Z pohledu těchto politik je oblast zájmového vzdělávání stavěna mimo základní konceptuální proud (Eurydice, 2007).

Neformálnímu vzdělávání se věnuje i nevládní Evropská asociace vzdělávání dospělých, anglicky European Association for the Education of Adults (EAEA), která ve svém dokumentu s názvem *Manifesto for Adult Learning in the 21st century: The Power and Joy of Learning* z roku 2019 přichází s trochu jiným úhlem pohledu na zájmové vzdělávání. Zdůrazňuje, že kromě získaných dovedností a znalostí, podporuje u účastníků duševní pohodu, zdravý životní styl, sebevědomí, které vedou k plnohodnotnějšímu potažmo zdravějšímu životu. Odkazuje na výsledky své studie BeLL (benefits of lifelong learning) dle kterých 84 % dotazovaných zaznamenalo zlepšení jejich duševní pohody (Ebner, 2019). Respondenti dále uvádějí, že díky celoživotnímu učení mohou zvelebovat svůj život. Týkalo se to kurzů jazykových, uměleckých, sportovních a občanské výchovy. Dalším pozitivním přínosem je sjednocování lidí v různých životních stádiích a s různým profesním zaměřením, což přispívá k utváření demokracie a míru ve společnosti. EAEA také zmiňuje, významným aspektem na účasti v dalším vzdělávání dospělých, je adekvátní porozumění digitálním technologiím, jejichž prostřednictvím mnohé vzdělávací kurzy také často probíhají. Mimo to, absence digitálních dovedností může postupně vést až k sociálnímu vyloučení (Ebner, 2019).

Jarvis (2010) přináší zahraniční pohled z Velké Británie na neformální zájmové vzdělávání neboli liberal education, leisure-time education. V roce 2009 Bílá kniha britské vlády přiznala větší důležitost postavení do té doby doplňkovým institucím zájmového vzdělávání, jako např. knihovny a muzea. Obecně na vzdělávání dospělých bylo z pohledu ekonomického nahlíženo jako na marginální oblast. Financovalo se primárně odborné profesní vzdělávání a na zájmové vzdělávání už tolik financí nezbývalo, což značilo nešťastné důsledky pro zájmové vzdělávání. Nastala otázka, jaké veřejné prostředky vynaložit.

3.3 Význam, cíle a didaktické aspekty zájmového vzdělávání dospělých

Dle Kupcové (2011a) lze na následujících úrovních sledovat význam a potenciál realizace zájmového vzdělávání dospělých:

- Úroveň jedince – nejvýraznější vliv by zájmové vzdělávání mělo mít na jedince samotného, resp. na zlepšení kvalitu jeho života, které dosáhne rozumným trávením volného času a jeho zaplněním smysluplnými činnostmi. To vše se přirozeně promítne i do jeho pracovní oblasti, do rodinného kruhu a do kruhu jeho přátel.
- Místní úroveň – zájmové vzdělávání mimo jiné pozitivně ovlivňuje mezilidskou komunikaci, její otevřenost, solidárnost, snaží se z komunikace odstraňovat předsudky, což napomáhá k efektivnímu začlenění se do místního společenství, k vzájemnému utužení vztahů mezi místními. Lidé si pak drží více při sobě a podporují se a pomáhají si. Tato lidská solidarita a sblížení však nejsou pro dnešní dobu typické, lidé si žijí spíše individuálně, hájí si své vlastní zájmy a o druhé se příliš nezajímají. Právě účast na zájmových aktivitách by měla přispívat k lidské solidaritě a vzájemnému naslouchání. Zároveň napomáhá k předávání tradic a k rozvoji vzdělanosti v obci.
- Regionální úroveň – tím, že lidé prochází výukou tradičních řemesel, pomáhají udržovat tradice. Tzv. regionální osvětová střediska umožňují lidem účastnit se na těchto kurzech a zároveň ještě ve spolupráci s dalšími organizacemi šíří a podporují regionální kulturu a tradice.
- Národní úroveň – účastí zájemců na zájmovém vzdělávání a jejich možné profesní zaměření v určitých oblastech může přispět k nižší nezaměstnanosti. Dále dochází např. i k lepšímu soužití odlišných kultur.
- Úroveň Evropské unie – i zde prostřednictvím zájmového vzdělávání dochází k harmonickému fungování lidí z různých kulturních prostředí. Lidem jsou zde otevřeny široké možnosti působení, mohou se profesně realizovat třeba právě v oblasti volnočasového vzdělávání a tvořit tak kulturně-vzdělávací možnosti např. pro našince žijících v zahraničí a tím rozvíjet domácí kulturu v zahraničí.

Šerák (2005) zastává názor, že cílem zájmového vzdělávání je cítit se při něm v dobré náladě, vnímat ho jako odpočinkovou aktivitu, relaxaci, prožívat ho bez stresu, mělo by nám pomoci odstraňovat různé bloky a bariéry a také rozšiřovat obohacovat naše myšlenky a vyváženě rozvíjet osobnost. Eduard Lindman prý zastává názor, že zájmové vzdělávání začíná tam, kde profesní vzdělávání končí. Cílem těchto edukačních aktivit je v první řadě nechat vyniknout širší dispozice pro kultivaci charakteru jedince, podpořit ho v seberealizaci a v budování jeho hodnotového směřování. Vzdělaný jedinec se poté stává otevřeným ke svému okolí, má kreativní cítění.

V zápětí Šerák (2005) dodává, že základním aspektem zájmového vzdělávání dospělých je naučit člověka kriticky uvažovat, pochybovat, schopnost učit se, zapojovat jedince aktivně do společenského dění. Důležitým cílem je také podporovat seniory, aby se uměli vypořádat s nelehkými životními situacemi.

Zájmového vzdělávání je možno účastnit se v individuálních nebo organizovaných aktivitách, vždy podle preferovaných zájmových oblastí. Saturovat zájmové potřeby je možné následujícími možnostmi:

- prostřednictvím organizací formálních i neformálních, které nabízejí vzdělání s požadovaným zájmovým zaměřením
- sebevzděláváním s využitím odborné literatury a dalších adekvátních zdrojů
- poslední možnost kombinuje obě předešlé, tzn. sebeřízené učení doplněné odbornou pomocí (Šerák, 2005).

Sebevzdělávání je charakteristické zaměřením se na konkrétní téma či aktivitu, které se jedinec věnuje z určitého důvodu. Při vedených zájmových aktivitách v organizacích, je důležité, aby lektor neopomíjel některé aspekty dospělých účastníků, jako je věk, dosažené vzdělání, dosavadní orientace v tématu, jejich kulturní zázemí apod. Zájmové vzdělávací činnosti probíhají buď individuálně nebo ve skupině. Lektor je zde i jako facilitátorem nebo průvodcem. U řízených vzdělávacích aktivit, má lektor připravený scénář jednotlivých částí kurzu (O'dell, 1997).

O funkcích zájmového vzdělávání dospělých píše ve své publikaci Vymazal (1990). Zájmové aktivity mají funkce relaxační, smysluplně zabavit člověka v jeho volném čase, pomáhají člověku se seberealizovat, umět se pohybovat v pracovní sféře, umět se pohybovat v systému společnosti, dávají nám prostor se uvolnit a být kreativní, zažít to, co v zajištěném nudném pracovním stereotypu nelze.

Obsah zájmového vzdělávání „představuje strukturovanou, dynamickou soustavu poznatků, zkušeností a činností, které se v průběhu vzdělávacího a sebevzdělávacího procesu mění na vědomosti, zručnosti, návyky, způsobilosti, postoje, názory, přesvědčení a rozvíjejí osobnost dospělého člověka v souladu s cíli vzdělávání dospělých“ (Krystoň, 2011, s. 9). Jelikož volnočasové aktivity vycházejí z flexibilního a otevřeného přístupu účastníků, jsou snahy tento obsah vzdělávání nějak uměle upravovat, jdoucí proti samotné podstatě volnočasového vzdělávání. To ovšem neznamená, že zájmové vzdělávání nebude systematicky koordinováno. Příkladem je klasifikace jednotlivých složek edukačních aktivit, zde konkrétně vymezení obsahu zájmového vzdělávání, tak jak ho vidí Krystoň (2011). Zájmové vzdělávání dospělých zahrnuje:

- estetickou výchovu
- mravní a politickou výchovu
- tělesnou a brannou výchovu
- vědeckou a světonázorovou výchovu
- technickou a pracovní výchovu

Oblasti zájmového vzdělávání dospělých, tak jak je popsal Krystoň se zdají poněkud stroze neaktuálně vymezené a zdaleka dle mého názoru nemohou uspokojit zájmové potřeby a přání všech účastníků volnočasových aktivit. Některé oblasti v této klasifikaci zcela chybí.

S aktuálnějšími a s pestřejší obsahovou nabídkou zájmových aktivit přichází Šerák (2009), který zastává tuto kategorizaci:

- cestování a turistika
- estetická a kulturní výchova
- jazykové kurzy
- zdravotní výchova
- duchovní a náboženská výchova
- vědeckotechnické zaměření
- environmentální oblast
- kulturní a estetické zaměření

Autor komentuje, že uvedené oblasti se leckdy navzájem překrývají, a tak některé instituce je možné dle povahy jejich činnosti zařadit do více typů zájmového vzdělávání dospělých.

Hájek et al. (2008) vymezuje následnou kategorizaci zájmových aktivit, přičemž doplňuje, že některé zájmové aktivity nelze vždy jasně zařadit pod konkrétní oblast, kdy každá z nich má vliv na jinou složku osobnosti:

- technická aktivity – podporují přesnost, konstrukční schopnosti a technickou představitelost (železniční modely, modely letadel apod.)
- aktivity ruční práce – posilují zručnost a kreativitu (výroba cukrářských výrobků, pletení apod.)
- estetickovýchovné činnosti – utvářejí duchovní a emoční část osobnosti (fotografování, kresba apod.)
- přírodovědné aktivity – utváří zdravý vztah k přírodě (zahradničení, chov včel apod.)
- turistické akce – podporují zdravý životní styl společně a utužují vztah s přírodou
- tělesná a sportovní výchova – přispívá k odolnosti vůči stresu, utužuje sociální, kolektivní chování jedince (volejbal, tenis, hokej apod.)
- společenskovední aktivity – umožňují se blíže seznámit se společností, s její historií, tradicemi apod.
- počítače – jedná se o zájmovou oblast, která má velmi intenzivní, rychlý vývoj, lidé se zde učí programování, počítačovým dovednostem

Knotová (2008) zase vychází z výzkumu zaměřeného na typy zájmových vzdělávacích aktivit dospělých lidí. Z těch organizovaných zájmových aktivit vedených lektorem se lidé účastnili:

- rukodělných činností, např. paličkování a šití
- umělecky zaměřených vzdělávacích aktivit, např. malba, fotografování

- dějin filmu, umění
- sběratelství
- aktivit dámského klubu

K metodice volnočasových zájmových aktivit se vyjadřuje O'dell (1997). nabízené vzdělávací programy je potřeba směřovat podle způsobu, jakým se dospělí lidé učí. Vedení účastníků zájmových aktivit je uplatňováno učení, při němž lidé získávají informace, které poté účastníci mohou využít ve svých reálných životních situacích. Pro úspěšnou realizaci zájmových aktivit pro dospělé jsou důležité následující aspekty:

- brát v potaz přirozený životní vývoj jedince, což je silně individuální a také to, jak jedinec vnímá sám sebe
- dospělí lidé mají již hromadu zkušeností, ze kterých mohou vycházet při učení
- člověk je ochoten se učit, jakmile vyvstane potřeba znalostí ve vztahu k sobě samém, k práci nebo k rodině
- mít na paměti, že „vzdělávání je proces, který může člověku pomoci žít lepší zítřek“ (O'dell, 1997).

Zejména je důležité myslet na to, že učení je vnitřní proces a že u každého dospělého silně probíhá sebeřízené zkoumání.

Dle Čornaničové (2011) z hlediska didaktického má zájmové vzdělávání dospělých velmi pestré obsahové šíři, mnoho různých vyučovacích forem a témat. Může probíhat v řadě různých institucí a je možnost vybírat z vícero metod a prvků pro realizaci zájmových činností. Aktivita probíhá buď formou kurzu (více setkání), jednorázovou akcí, přednáškou a cykly, které se obsahově věnují pestré škále všeobecného a odborného vzdělávání (např. historická oblast, environmentální oblast). Zájmové vzdělávání má také mnoho cílových skupin účastníků. Zájem člověka, který vychází z jeho individuálních preferencí a zaměření se na konkrétní věc, považuje zájmové vzdělávání za neopomenutelný fakt. Ale z pohledu didaktického se provedení zájmového vzdělávání podřizuje především didaktickému aspektu, který je důležitou výchovně-vzdělávací složkou.

Zájmové vzdělávání je možné realizovat jako samostatnou vzdělávací aktivitu, dlouhodobého či krátkodobého charakteru, kterou může být odborný seminář, přednáška, přednáškový cyklus nebo semestrální, resp. pololetní či celoroční kurzy. Druhou možností je realizace zájmového vzdělávání jako součástí kombinované aktivity, kde je vzdělávací činnost často doplňkem v rámci širěji zaměřené kulturní události (Čornaničová, 2011).

Šerák (2009) se k didaktickému hledisku zájmového vzdělávání vyjadřuje následovně. V profesním a formálním vzdělávání bývá užíván standardní postup při tvorbě vzdělávacích aktivit a je přesně vymezen obsah i cíle edukačních aktivit. Zájmové vzdělávání na podobné postupy často nemá dostatek finančních prostředků, kapacity a obecně bývá v této oblasti nedostatek zkušeností s takovýmto plánováním. Oproti profesnímu vzdělávání se zájmové vzdělávání více koncentruje na obsah dané

aktivity, tzn. na to, co bude účastníkům předáno. Jakou měrou a zda vůbec účastníci získané poznatky využijí, není pro zájmové vzdělávání podstatné. Důležitým krokem při tvorbě edukační aktivity je znát profil účastníků (jací lidé přijdou na kurz), od toho se pak odvíjí výběr vhodných edukačních metod, forem atd. Drtivá většina nabízených zájmových kurzů a aktivit bývá nabízena bez podmínek na účastníky, tj. jsou otevřené široké veřejnosti, jedině se předpokládá zájem účastníků. Edukační metody se v zájmovém vzdělávání často prolínají a střídají, je proto potřeba zvolit zkušeného lektora, který bude umět rychle reagovat a v danou chvíli zvolit vhodnou metodu výuky. Nejčastěji používanou metodou jsou jednorázové přednášky, resp. dlouhodobější přednáškové cykly. Méně častou metodou, i když oblíbenou, může být beseda. Dále se uplatňují také exkurze a také čím dál rozšířenější animace a hra, která je kombinací edukace a osobního prožitku s praktickým jednáním účastníka.

Zájmové vzdělávací aktivity mohou mít vícero organizačních forem. Vychází se z počtu účastníku, z frekvence zájmových aktivit, z časových možností apod. Zájmové vzdělávání může být realizováno v těchto formách: dlouhodobé, krátkodobé, hromadné, individuální, skupinové, jednorázové, cyklické, kooperativní, individualizované (Krystoň, 2011).

Dále lze rozlišovat tyto formy zájmového vzdělávání:

- kontaktní – edukační proces probíhá v přímé interakci s lektorem či jinou osobou, jedná se o nejčastěji využívanou formu (spadají sem různé vzdělávací kroužky, univerzity třetího věku atd.)
- bezkontaktní – účastník si celý proces vzdělávání koordinuje sám, využívá odborných publikací
- kombinovaná – převažuje individuální aktivita, s občasným přímým kontaktem s odborníkem na danou oblast vzdělávání

Krystoň souhlasí s Šerákem, že zájmové vzdělávání nemá být pouze edukačního charakteru, ale je velmi žádoucí zkombinovat ho se zábavou, prostřednictvím herních forem edukace.

3.4 Volný čas a životní styl dospělých

Tato podkapitola bude věnována tématu volného času, bez kterého by žádné zájmové vzdělávání dospělých ani nemohlo probíhat. Volný čas je důležitou složkou volnočasového vzdělávání a je tedy na místě ho v následujícím textu představit. Budou zde uvedeny pohledy různých odborníků charakterizující volný čas, funkce a význam volného času. Také bude nahlédnuto na výsledky výzkumů, přinášejících zjištění o tom, jak lidé tráví svůj volný čas.

Téma bude uvedeno termínem kvalita života, o kterém pojednává Šatánek (2011). Dle něj jde z principiálního hlediska vlastně o smysl života. Kvalita života je

výsledkem vzájemného působení více faktorů v životě člověka. Jedná se o okolnosti ekonomické, zdravotní stav jedince, sociální faktory a v neposlední řadě o životní prostředí působící na člověka. Tyto okolnosti a také osobnost každého člověka jsou však neopakovatelné a jedinečné, z toho pramení relativní povaha kvality života.

„Kvalitu života je možné chápat jako objektivně-subjektivní konstrukt, kde na jedné straně představuje objektivně uznané podmínky dobrého života a na straně druhé je to kategorie výsostně subjektivní, kdy jedinec sám hodnotí přežívání „dobrého života“ (Šatánek, 2011, s. 85).

Volný čas je naprosto běžně užívaným pojmem v každodenním životě všech lidí, kteří jej užívají spontánně a často je ani nenapadne zamyslet se nad jeho hlubší podstatou. Pohledem odborníků je volný čas určitě zajímavým jevem k širšímu bádání. Začátky povahy volného času, tak jak jej vnímáme dnes, sahají až do průmyslové revoluce, kdy se začíná vymezovat čas na práci a volný čas (Krystoň, 2009).

Mezi nejhodnotnější oblasti svého života řadí lidé právě volný čas, zároveň s přátelskými vztahy, profesním životem, rodinou, zdravotním stavem. Tématem volného času se zabývá psychologie, sociologie, andragogika, pedagogika a další společenské vědy. Jednotné vymezení volného času může být tedy různé a problematické. Murphy prý volný čas definuje např. jako čas, který zůstane po skončení pracovní doby a po zajištění všech požadavků nezbytných pro každodenní život. Někteří autoři prý pojímají volný čas, jako cokoli, co jedinec pokládá za volný čas. Jiní podle Šeráka prý tvrdí, že volný čas nelze definovat jako časový úsek naplněný nějakými činnostmi, ale nahlíží na volný čas jako na jakési plynutí (Šerák, 2009).

Pávková et al. (2002) charakterizují volný čas jako tu dobu, kdy si svobodně určujeme, jakým aktivitám se budeme dobrovolně, s radostí věnovat a jež nás naplní pohodou a uspokojením.

Chorvát (2019) přináší aktuálnější pohled na volný čas. Doba dnešního světa je popisována jako ukvapená, lidé musejí stíhat mnoho povinností, aktivit a čas je pro ně nedostatkovým zbožím, o to více, je-li řeč o volném času. Lidé mají volný čas spojený s kvalitním a hodnotným prožíváním života. Dle některých autorů, jak tvrdí Chorvát, si především prostřednictvím volného času lidé vytváří vlastní identitu. Volnočasové aktivity bývají celkem kontinuální a ustálené. Tedy aktivity, kterým se lidé věnují v pokročilejším věku, jsou často obrazem těch volnočasových aktivit, kterým se věnovali v mládí. Jen intenzita těchto aktivit se přirozeně s přibývajícím věkem snižuje.

Významným zahraničním odborníkem na sféru volného času je francouzský sociolog Dumazedier (1966), který tvrdí, že volný čas utužuje a chrání jedinečnou integritu člověka vůči vnějším tlakům průmyslové, až příliš spoutané a řízené společnosti. Člověk se může díky volnému času uvolnit a odpoutat od každodenní pracovní rutiny a zaseté denní monotónnosti, vyplývající z množství nutných úkolů a

povinností. Díky relaxaci se člověk dostane do nenalinkovaného světa plného rozptýlení, možností být sám sebou, nechat se volně unášet dle svého vnitřního cítění, což společnost kolem nás nedovoluje.

S tímto vymezením Dumazediera však nesouhlasí sociolog František Zich. Konkrétně s tím, že práce je striktně oddělena od volného času a že volný čas je nejlépe prožíván mimo společnost. Zich (1978) by v této diferenciaci nebyl tak přísný. Dle jeho názoru se sféra volného času s tou pracovní může často i přirozeně překrývat. Vše je o individuálním pohledu na věc, uvedeno na příkladu hlídání dětí nebo zahradničení. Někdo tyto činnosti považuje za nutnost či povinnost, kterou by volným časem nikdy nenazval a druhý člověk může na tytéž činnosti nahlížet jako na smysluplné, radostné a naplňující trávení volného času. Životní styl jedince, potažmo i trávení jeho volného času, není smysluplně možné provozovat stranou společenského, politického a ekonomického uspořádání společnosti.

Dále Zich (1978) oponuje Dumazedierovi v tom, že pouze ve volném čase, tak jak ho vymezuje Dumazedier, prožíváme blaženost a potěšení. Zich si myslí, že pocit štěstí lze cítit i při plnění primárních povinností. Podstatu volného času nespatřuje v úniku od nutných činností, nýbrž v úzkém spojení s nimi.

Volný čas plní tyto hlavní funkce: vzdělávání, zábavu a relaxování. Každá je zastoupena jinou měrou (Zich, 1978).

Šerákovo mínění je téměř totožné. Základními funkcemi volného času jsou „zábava, odpočinek a vlastní rozvoj osobnosti člověka (osvobození od automatismu)“ (Šerák, 2009, s. 29). Tento poslední bod Šerák pojímá širěji než Zich své „vzdělávání“. Dle mého názoru vzdělávání pro některé lidi právě automatismus představuje, tím pádem nevím, zda by splňovalo Zichovu představu o funkcích volného času a zda s tímto jevem automatismu u vzdělávání vůbec počítal.

Nicméně toto vymezení funkcí volného času je pouze triviální a nepodává to žádné hlubší informace a představu o tom, jaké všechny funkce má tedy volný čas plnit. Proto se Šerák (2009) vyjadřuje ještě takto konkrétně, kdy funkce volného času rozlišuje na:

- Sociální neboli komunikační – vztahy s druhými lidmi, potřeba porozumění a sdílení
- Kontemplační – čas pro sebe, duševní pozorování, přemýšlení
- Relaxační – obnovení sil, odpočinek, oddechnutí si
- Kompenzační – vyrovnávání jednostrannosti, nudy, radost, čas bez pravidel a povinností
- Edukační – touha po poznání nového, změna role, nové informace, vědění
- Integrační – být součástí nějaké sociální skupiny, přimknutí k ostatním, tradice, jistota
- Participační – podílení se, být součástí při rozhodování, organizování, být odpovědný
- Enkulturační – tvůrčí schopnosti, být přirozený, kreativní

Všechny tyto funkce se vzájemně prolínají, každá je pokaždé zastoupena jinou měrou.

Knotová (2011) ve své publikaci zmiňuje, že existuje vícero přístupů a pohledů autorů na volný čas a jeho funkce a že většinou se o funkcích přemýšlí ve dvou rovinách, ve vztahu k člověku samotnému a podruhé zase ve vztahu ke společnosti. Někteří autoři dle svého zaměření upřednostňují zabývat se tím, jak volný čas působí na jedince a více upřednostňují vzájemné působení společnosti a volného času. Také se liší přístupy autorů, může se jednat o pozitivní, zpochybňující nebo realistické postavení k problematice volného času.

Knotová (2011) představuje funkce volného času tak, jak je vymezuje německý pedagog Opaschowski. V porovnání s Šerákovým vymezením, uvádí Opaschowski navíc funkci konzumní (spotřeba materiálních statků) a naopak neuvádí funkci integrační. Knotová dodává, že v dnešní době převládají funkce relaxačně-kompenzační a že všechny uvedené funkce volného času se určitým dílem podílejí na rozvoji a na uspokojování potřeb jedince. Upozorňuje, že kategorizace těchto funkcí je teoreticky pojata a že v praktickém životě při volnočasových aktivitách mohou různé funkce nahradit nebo doplnit jiné funkce.

Výsledky výzkumu Simone a Haas (2009) poukazují na vztah mezi zdravotním stavem starších dospělých a jejich zapojením do volnočasových aktivit a do tělesného cvičení. Dříve se aktivitám volného času připisoval jen nepatrný pozitivní vliv na lidské zdraví. Dnes je již známo že i „zdravé“ trávení volného času (cvičením, zdravým životním stylem apod.), včetně činností rozvíjejících kognitivní funkce, jako je luštění křížovek nebo čtenářské kluby, se významně podepisuje na našem zdravotním stavu.

Kaplánek (2012) zastává názor, že pojetí trávení volného času není jen o té časové stránce, o vymezeném časovém úseku, ale je třeba na volný čas nahlížet i kvalitativně. Nestačí se ptát jakými všemi činnostmi, jak pravidelně a po jak dlouhou dobu člověk tráví volný čas, ale také se ptát, jak jedinec tráví a naplňuje volný čas, z hlediska kvality. Díky kvalitativnímu pohledu na volný čas, můžeme tento fenomén zkoumat i z pohledu cizojazyčných výzkumů, vědeckých prací, které zahrnují právě i aspekt kvality volného času. V anglosaských zemích jsou studia pro bádání volného času tzv. leisure studies, v USA jako leisure sciences. Pro pojem volný čas existuje v angličtině výraz free time, ale výhradně se pro vědecké účely a pro současné přemýšlení o volném čase užívá termín leisure.

Leisure studies mají svůj vědecký časopis stejného názvu Leisure Studies, který spravuje Leisure Studies Association (LSA), což je mezinárodní asociace pro studium volného času. LSA sdružuje odborníky a výzkumné pracovníky z oblasti volnočasových studií. Dalšími významnými akademickými časopisy zabývající se multidisciplinárně tematikou volného času jsou Leisure Sciences nebo Journal of Leisure Research. Následující zjištění pocházejí právě z těchto periodik (Leisure Studies Association).

Stebbins (2018) uvádí, že se výzkumem, který řeší diskurz „volný čas je to, co není práce“, zjistilo, že uspokojení jedince vychází z konstelace konkrétních odměn, které získá z volnočasových aktivit, ať je řeč o karate, lezení na lezecké stěně nebo o tancování latinskoamerických tanců. Získané odměny člověka nenaplní pouze samy o sobě, ale představují i protiváhu nákladům, které se při konkrétní aktivitě vyskytují. Tyto situační náklady vynaložené na volnočasové aktivity, byly pojmenovány jako odpor, zklamání a napětí. Vymezení volného času jako toho, co není práce, se tak tímto vyvrací. Ukazuje se tím zároveň i složitost problematiky volného času.

Velmi zajímavý je pohled autorů článku Pitase a Younga (2023), kteří diskutují o tom, kdy je volný čas ještě morální a kdy už negativně zasahuje do „světových katastrof.“ Konvenční společnost pohlíží na volný čas jako na pozitivní, pro člověka neodlučitelnou, naplňující složku života. Ale autoři se snaží kriticky upozornit na to, že člověk by se měl hlouběji zamýšlet, zda by prostředky věnované volnému času, nepomohly spíše zmírnit např. hladomor ve světě. Pokusit se zkrátka zvážit, které aktivity volného času jsou ještě morálně přípustné a zda jejich subjektivní uspokojivý přínos pro člověka je důležitější a morálně obhájitelný před možná výraznější pomocí „záchraně světa“, na kterou by jinak člověk věnoval čas a prostředky místo pro své volnočasové aktivity. Závěrem tvrdí, že lidé si takto uvědomovaných aktivit volného času budou alespoň více vážit a celý tento pohled přinese zajímavý diskurz do jinak poměrně jednostranně pozitivně vnímané problematiky volného času.

Mullens a Glorieux (2023) v článku řeší problematiku časových možností volného času a různé časové dimenze. Opírají se o data z vlámského výzkumu o využívání času z roku 2013. Uvádí, že lidé s vyšším vzděláním, s vyšším věkem, s vyšším příjmem a bez dětí, podnikají více volnočasových aktivit. Ženy tráví více volného času doma a muži naopak mimo domov. To je dané i tím, že aktivity mimo domov vyžadují delší epizody volného času náročnost, kterého ženy tolik nemají a pociťují větší časový tlak než muži. Rozmanité aktivity doma i venku jsou přínosné pro zdraví, ale např. sledování televize již zdravotní benefity nepřináší, spíše naopak. Výzkum ukázal, že 33 % lidí trávilo svůj volný čas mimo domov. Kulturních aktivit se účastnilo 17 % žen a jen 10 % mužů. Až 40 % ze svého volného času muži i ženy tráví sledováním TV. Čím více volného času lidé mají a čím více je ho o víkendu, tím prý lépe. Ženy tráví volný čas více roztržštěně oproti mužům, určitou měrou to ovlivňují povinnosti ženy v domácnosti apod.

Českého výzkumu „Proměny české společnosti“, který zkoumal, jak Češi tráví čas, se zúčastnilo přes 5 000 domácností. Šetření probíhalo v roce 2015 a podílela se na něm AV ČR a Masarykova univerzita.

Výsledky ukázali, že průměrný Čech má 45 hodin volného času týdně, potažmo 6,5 hodin denně. Muži mají volného času více než ženy, ale v zaměstnání tráví více hodin, což je způsobeno starostmi žen o domácnost, popř. o děti. Nejrozšířenější a také časově nejdelší volnočasovou aktivitou je sledování televize, kterou Češi tráví asi 2 hodiny denně. Hodinu lidé tráví odpočinkem a další hodinu jsou s přáteli nebo

s rodinou. Venkovním aktivitám jako je sport či procházka respondenti věnují cca 0,5 hodiny za den. Spánku věnují lidé 8 hodin denně, přičemž více hodin naspí ženy oproti mužům. Každý čtvrtý respondent trpí nedostatkem spánku. Pod stresem a tlakem se cítí každý třetí. (SOÚ, 2016).

Mezinárodním výzkumem volného času se zabývá např. Eurostat. V závěrečné zprávě Final report of the expetr group on quality of life indicators, uvádí výsledky výzkumů zaměřených na ukazatele kvality života, kde jedním z ukazatelů je i dimenze volného času. Údaje jsou získány z více vln výzkumů, z roku 2015, 2008-2015 a z roku 2018. Výzkum ukazuje, že 66 % dospělé populace EU se během 12 posledních měsíců účastnilo alespoň jedné kulturní aktivity nebo návštěvě sportovní akce. Omezením návštěvnosti byly především nedostatečné finance. V Bulharsku, v Řecku nebo v Rumunsku si více než 15 % tázaných neúčastnilo těchto aktivit z finančních důvodů. Z důvodu nedostupnosti téměř 9 % dotazovaných uvedlo, že se nemělo na místo volnočasových aktivit, jak dopravit. V otázce spokojenosti s množstvím volného času, kde hodnotili lidé na škále od 0 do 10, průměr se pohyboval v roce 2018 na 6,8. Nevíce spokojeni byli lidé v Dánsku, Irsku a Finsku. V Bulharsku, v Srbsku, v Turecku a v Řecku byli lidé nejméně spokojení. K mírnému nárustu spokojenosti došlo mezi lety 2013 a 2018 v zemích jako je Itálie, Irsko, Slovinsko, Česká republika, Polsko atd.). Dále se zkoumalo, kolik času denně lidé trávili volnočasovými aktivitami. Nejvíce se tak dělo ve Finsku, kde až čtvrtinu dne lidé věnovali volnočasovým aktivitám. Následují Řecko, Belgie a Německo. Nejméně času volnočasovým aktivitám lidé věnovali v Rumunsku. Zajímavé je, že v Řecku jsou velmi nespokojeni s množstvím svého volného času, ale zároveň jeho velkou část věnují volnočasovým aktivitám. Výzkum také analyzoval trávení volného času vzhledem k dosaženému vzdělání. Ve všech státech, které se zúčastnily průzkumu, lidé se základním vzděláním trávili více volného času volnočasovými aktivitami než lidé s terciárním vzděláním. Jedinou výjimkou je Norsko a Srbsko. Výzkum sledoval také účast na dobrovolných aktivitách. V roce 2015 se 19 % lidí účastnilo formálních dobrovolných aktivit (prostřednictvím organizace, skupiny), nejčastěji lidé z Finska, Nizozemska a Dánska. A 22,5 % se účastnilo neformálních dobrovolných aktivit (pomoc druhým lidem). Nejméně se dobrovolným aktivitám věnovali lidé z Rumunska (Eurostat, 2016).

V zemích EU i mimo EU probíhají jednou za 10 let tzv. harmonizované průzkumy evropské průzkumy využití času (HETUS). Zjišťují, kolik času respondenti věnují různým činnostem, jako je práce v domácnosti, v zaměstnání, péče o rodinu, péče o sebe, společenský život, volnočasové aktivity apod. Ve 2. kole průzkumu z roku 2010 probíhal sběr údajů 8 let (2008–2015). Jejich výsledky zveřejňuje Eurostat. Hlavní zjištění ukazují, že lidé spí 8 až 9 hodin denně, 4,5 – 6 hod. věnují volnočasovým a společenským aktivitám a 2 až 3 hod. se starají o rodinu a domácnost. V zaměstnání lidé tráví 6,5 až 8 hod. denně a studiem lidé tráví průměrně 4 až 6 hodin za den. I tento výzkum potvrzuje mnohem větší účast žen v péči o rodinu a domácnost, které denně věnují 3 až 4 hodiny. Tento rozdíl ve větším zapojení žen je nejvíce v Turecku a

v Řecku. Na činnostech péče o děti, jako je hraní si s nimi, povídání, učení se muži a ženy podílejí téměř rovnocenně, muži z 15 % a ženy z 23 %. Nejvyšší míra na těchto činnostech v péči o dítě je v Polsku, Rakousku a v Maďarsku, nejnižší v Rumunsku. Stavebních činností se více účastní muži a sice 21 % z nich a žen se účastní cca 6 %. Na zahradničení se obě pohlaví podílejí téměř rovnocenně, podílí se v průměru 4 % až 16 % mužů a 3 % až 24 % žen (Eurostat, 2007).

V dokumentu OECD v kapitole měření volného času v zemích OECD se uvádí, že ve většině zemí ženy věnují osobní péči více času než muži. Ale v Itálii, v Koreji, v Mexiku a v Polsku osobní péči věnují více času muži. Podíl volného času u osob ve věku 15 až 24 let je vyšší než u lidí v produktivním věku. V Mexiku mají mladí lidé nejméně volného času, až 9 % pod průměrem zemí OECD. Jsou známé i údaje o preferovaných typech volnočasových aktivit, které jsou zde děleny do 5 základních kategorií: domácí multimediální zábava (TV, rádio), ostatní volnočasové aktivity, trávení času s přáteli, návštěva společenské akce (kino, koncert atd.), sport (pravidelná aktivní účast na fyzických aktivitách). Sledování TV či poslech rádia lehce převládají nad ostatními aktivitami, lidé jim věnují až 40 % svého času. Dále v oblíbenosti následují „ostatní volnočasové aktivity“, z důvodu široké škály sem spadajících (venčení psa, telefonování, internet, ruční vyrábění a další koníčky). Trávení času s přáteli je v každé zemi dost odlišné. Např. v Turecku se jedná o 34 % z volného času a v Austrálii jen 3 % volného času lidé věnují návštěvě přátel. Návštěvy kulturních nebo sportovních akcí mají všude mnohem menší oblibu. Kulturní akce vedou v Německu a v Norsku, a naopak nejméně se jim věnují lidé v Japonsku, v Koreji nebo v Turecku. Sportu se aktivně věnují jen z 12 % svého volného času ve Španělsku a jen z 5 % v Mexiku, na Novém Zélandu, v USA a v Belgii (OECD, 2009).

3.5 Účast dospělých na zájmovém vzdělávání

V této podkapitole bude nahlédnuto na údaje z výzkumných šetření, které ukazují míru účasti dospělých obyvatel na zájmovém vzdělávání, jakými kritérii je tato účast ovlivněna, jakým zájmově vzdělávacím aktivitám dávají lidé přednost a také zde budou uvedeny důvody, proč se někteří lidé zájmového vzdělávání neúčastní. Údaje budou představovat účast obyvatel ČR na zájmovém vzdělávání a také účast lidí ze zahraničních států, především států Evropské unie.

Knotová (2011) vychází z výsledků výzkumu zaměřeného na zájmové vzdělávání dospělých ve volném čase, který probíhal v rámci projektu řešeného na MU v letech 2004–2008. Dochází k následujícím zjištěním. Asi 21 % obyvatel ČR ve věku 15 let a více, se zúčastnilo v předchozích 12 měsících neformálního vzdělávání, kam spadá i zájmové vzdělávání. Ve svém volném čase vzdělávací aktivity nejčastěji upřednostňují lidé s terciárním vzděláním. Dřívější výzkumy trávení volného času

ukazují, že dospělí lidé volí raději pasivní a méně náročné trávení volného času. Následující výzkum prokázal, že 31 % dospělých se účastnilo nějakého volnočasového vzdělávání, kam spadá např. výuka jazyků, osobní rozvoj, kurzy o rodičovství, informační technologie apod. Převládaly takové vzdělávací aktivity, z nichž získané poznatky budou lidé moci využít také v zaměstnání. To se týká především kurzů jazykových, počítačových a také těch zaměřených na seberozvoj, do kterých se zapojilo právě 24 % respondentů.

Z hlediska věkového zastoupení účastníků zájmového vzdělávání, převažují lidé mezi 20 až 29 lety, konkrétně jich je 30 %. Je to dáno nejspíše větší časovou volností mladých lidí. 20 % účastníků bylo mezi 30 a 39 lety věku a kolem 16 % tvořili účastníci vyšších věkových kategorií. Lidé s vyšším dosaženým vzděláním se více účastní zájmového vzdělávání než lidé s nižším dosaženým vzděláním. Co se týká typů zájmového vzdělávání, výzkum se zaměřil na ty organizované aktivity, pod vedením lektora. Lidé se nejvíce účastnili sportovních aktivit (32 %), poté uměleckých činností (29,8 %), následují rukodělné aktivity (24,5 %), s mnohem menší účastí následuje návštěva dámského a sběratelského klubu (cca 8 %) a dějiny umění nebo film (5,7 %). Proč se někteří lidé neúčastní žádného zájmového vzdělávání? Nejčastějšími důvody jsou nedostatek financí (37 %), malá informovanost o nabídce zájmového vzdělávání (42 %), hodně pracovních povinností (32 %), nedostatek času (Knotová, 2011).

I přesto, že zájmové vzdělávání je otevřené pro všechny obyvatele, je patrné, že některé sociální skupiny se účastní více a jiné zase méně. Mezi rozhodující ukazatele patří úroveň vzdělání, věk účastníků a jejich postavení. Z výzkumů je pozorovatelné, že více jak čtvrtinu akcí zájmového vzdělávání tvoří lidé ve věku 66 a více let. 30 % lidí jsou do 25 let věku. Častěji se těmto aktivitám věnují lidé s vyšším vzděláním. Autor si to vysvětluje tím, že lidé s nižším vzděláním jsou orientováni především na materiální hodnoty a krátkodobější cíle oproti lidem s vyšším vzděláním, kteří preferují seberozvoj, uvažují v širších souvislostech a touží po dalších znalostech. Nižší povědomí o zájmovém vzdělávání mezi širokou vrstvou obyvatel je také důsledkem horší dostupnosti nabídky, nízké informovanosti o možnostech vzdělávání a nedostatečných ekonomických a legislativních podmínkách, včetně neexistujícího organizovaného systému pro zájmové vzdělávání dospělých (Šerák, 2005).

Na mezinárodní úrovni se výzkumy s tematikou neformálního vzdělávání dospělých zabývá již zmiňovaný Adult Education Survey (AES), jehož výsledky uvádí ČSÚ (2018). Výzkum zjišťuje míru účasti na neformálním vzdělávání dospělých, kam spadá jak zájmové, tak další profesní vzdělávání, jelikož zahraniční výzkumy se čistě zájmovému vzdělávání dospělých prakticky nevěnují a když, tak společně s občanským vzděláváním pod kategorií non-vocational education (mimopracovně orientované vzdělávání). Respondenti ve věku 18–69 let, byli dotazováni, zda se v posledních 12 měsících účastnili některého typu neformálního vzdělávání.

Zájmovému vzdělávání je věnována menší část výzkumu, jednak proto, že sami dotazovaní se účastní spíše pracovně orientovaných aktivit a také proto, že nadnárodní i národní vzdělávací politiky věnují dlouhodobě většinu pozornosti dalšímu profesnímu vzdělávání.

Dle typu mimopracovně orientovaných aktivit, se jednalo ze 48 % o kurzy, z 33 % o soukromé lekce a z 18 % o workshopy. Mimopracovní aktivity tvoří 14 % ze všech aktivit neformálního vzdělávání, přičemž se ho účastnil každý desátý respondent. 13 % účastníků jsou ženy a pouhých 6 % muži. Obecně se nejčastěji do volnočasových aktivit zapojují studenti, s opět převažující ženskou účastí. Mezi důchodci mladších 70 let se z pouhých 3 % zapojili muži a z 10 % ženy. Ženy více kombinují mimopracovně orientované aktivity s těmi pracovními. Dle oborů vzdělávacích aktivit dominují kurzy cizích jazyků, poté následuje oblast pod souhrnným označením služby, kam spadá sport, řidičský kurz, kurz sebeobrany apod. následují výtvarné, taneční a hudební kurzy a umělecká řemesla, dále jsou to kurzy ze sféry zdravotnictví (různé terapie, alternativní medicína, péče o dítě...). Z velké části se jedná o kurzy dlouhotrvající. Nejčastějším důvodem účasti lidí na těchto aktivitách bylo zdokonalení se v tématu, které je zajímavé, dále sociální motivace – potkávat se s lidmi (ČSÚ, 2018).

4 Poskytovatelé zájmového vzdělávání dospělých

Poslední kapitola se zabývá poskytovateli zájmového vzdělávání pro dospělé. Budou zde představeny různé organizace, instituce, ve kterých zájmové vzdělávání probíhá nebo může probíhat a jejich nabídka. Pohledy různých českých a slovenských autorů, případně strategických dokumentů se mohou více či méně rozcházet, uvedeno zde bude více možných pojetí, pohledů. Prostor bude věnován také regionálním poskytovatelům a nabídce zájmového vzdělávání pro dospělé účastníky dle zaměření této práce. Konečně bude zmíněn i systém podpory organizací nabízejících zájmové vzdělávání pro dospělé.

4.1 Instituce a jejich nabídka zájmového vzdělávání pro dospělé

Čornaničová (2011) vývoj osvětové činnosti na Slovensku, kde za tímto účelem vznikaly ve 2. polovině 20. století kulturní domy. Měli ideu velkého kulturního centra v dané oblasti, čemuž odpovídala jejich velikost i lokalizace. V 90. letech se jejich účelovost rapidně změnila, stále si ale zachovaly funkci osvětovou. Postupně se stávaly prostorem pro prezentaci tzv. živé kultury místního i vzdálenějšího charakteru, pro uskutečňování zájmového a občanského vzdělávání. Umožňovali realizaci kulturních představení, divadelních, koncertů, kina. V kulturních domech se často nacházejí i knihovny, případně výstavní prostory pro galerijní a muzejní účely.

S neustále přibývajícím potřebou získávání nových informací a poznatků přichází také potřeba institucionalizace dalšího vzdělávání. Na Slovensku jeho realizace probíhá v institucích dalšího vzdělávání, ve školách a v školských zařízeních a také v mimoškolských zařízeních. Řadí se sem např. vzdělávací organizace státní správy, měst a obcí, zařízení zaměstnavatelů, profesních svazů, družstev, odborových organizací, zařízení zájmových sdružení, církví, občanských sdružení aj. V roce 2010 bylo na Slovensku zaznamenáno kolem 6400 institucí dalšího vzdělávání. Většina tohoto vzdělávání funguje na principu trhu a stát na financování nepřispívá. Vzhledem k oblastem dalšího vzdělávání, je většina profesně zaměřená, aby účastníci získané poznatky mohli využít i v zaměstnání. Zájmové a občanské vzdělávání či vzdělávání seniorů, zkrátka takové oblasti, které by uspokojovali osobní potřeby a zájem jedince, jsou stále okrajovou záležitostí Šilhár (2013).

„Sít' kulturně-společenských zařízení, které představují zázemí pro kulturně-osvětové aktivity, je v současnosti velmi pestrá a různorodá“ (Kupcová, 2011b, s. 74).

Na utváření institucí má vliv historický vývoj a aktuální sociální a ekonomické prostředí, které ovlivňuje ekonomicko-politický a sociokulturní systém, v němž vznikají a působí kulturní instituce. Zájmové vzdělávání dospělých je regionálně specifické pro Českou a Slovenskou republiku, kde má bohatou tradici. Jako první institucionální formy zájmového vzdělávání vznikaly tzv. nedělní školy. Souhlasí

s Čornaničovou, že 90. léta minulého století znamenala silný převrat ve společnosti, který měl který ovlivnil i zájmové vzdělávání, zejména z hlediska finančního, zřizovatelského a organizačního. Je to také doba vzniku soukromého sektoru zájmového vzdělávání dospělých, které tak společně s třetím sektorem doplňují nabídku samosprávných a státních institucí. Přes velkou rozmanitost institucí zájmového vzdělávání pro dospělé je těžké vymezit nějakou jejich kategorizaci. Lze je však rozdělit např. podle úrovněového vymezení, a sice na: instituce třetího sektoru, státní instituce, samosprávné instituce a instituce privátní. Podle odborného zaměření lze instituce dělit na: víceúčelová zařízení (kulturní středisko, kulturní dům), specializovaná výchovně-kulturní zařízení (knihovna, muzea, planetárium), instituce, jejichž primárním zaměřením nemusí být nutně zájmově vzdělávací činnost (Kupcová, 2011b).

Zájmově vzdělávací činnost pro dospělé nabízí např. i základní umělecké školy a střediska volného času.

Problémovou oblastí zájmového vzdělávání dospělých je financování, regionální rozdíly, nízký počet zájemců a mnohdy nedostatek prostorů. Kupcová (2011b) dodává, že propagace zájmového vzdělávání se zlepšuje hlavně díky sociálním sítím.

Podle Vychové (2008) se na zájmovém vzdělávání dospělých podílejí také formální vzdělávací instituce tím, že nabídku ZVD mají jako doplňkovou, podnikatelskou činnost (např. na vysokých školách to jsou univerzity třetího věku) nebo mohou pronajímat prostory školy, po skončení výuky, což jim poskytne další příjmy. Privátní instituce mají zájmové vzdělávání dospělých jako svojí hlavní výdělečnou činnost. Služeb privátního sektoru mohou využít i zaměstnavatelé, kteří si u něj mohou objednat různé vzdělávací kurzy šité na míru pro konkrétní potřeby rozvoje zaměstnanců. Předností soukromých úzce zaměřených institucí, je cílení na uspokojení konkrétních vzdělávacích potřeb různých skupin. V tomto mají nevýhodu školská zařízení, jež např. ve večerních hodinách poskytují zájmové vzdělávání dospělým, jelikož nemají kapacitu připravit takto specializovanou výuku právě dospělým účastníkům, jako soukromé instituce, nehledě na to, že výuku poskytují pedagogové zaměřením na děti a mládež. Dále se na ZVD podílejí neziskové a dobrovolnické organizace. Obecně Vychová dělí poskytovatele zájmového vzdělávání dospělých na veřejné a soukromé.

Šerák (2005) upozorňuje na výraznou nedostupnost zájmového vzdělávání pro občany z menších nebo okrajových obcí. Převážná nabídka zájmového vzdělávání se totiž pořádá ve společenských centrech. Po roce 1989 upadla kulturní činnost v kulturních domech, což si vedení menších obcí uvědomuje, a tak dochází k pomalé obnově těchto kulturních zařízení. Lidé si mohou těžko zjistit přesnou nabídku jednotlivých institucí a porovnat je podle kvality služeb je také obtížné. V České republice nemají jednotlivé organizace povinnost se registrovat, což přehlednosti situace také nepříspívá.

S touto nepřehledností o zájmovém vzdělávání dospělých souhlasí i Vyhnánková (2007), která tvrdí, že z důvodu absence informačně zastřešujícího prvku, je důsledné zmapování této oblasti není vůbec snadné.

I přesto, že dospělí lidé upřednostňují autonomní učení před tím v institucích, své místo si organizované zájmové aktivity stále nacházejí, dokonce čím dál více. A to z důvodu rozšiřujících se zájmových činností, hodnoty výukového procesu a předávaných informací. Dřívější uspořádání poskytovatelů zájmového vzdělávání pro dospělé mělo systematické uspořádání, ale poté nastoupilo svobodné tržní prostředí, princip nabídky a poptávky, zánik některých organizací a vznik mnoha soukromých institucí, a to zapříčinilo decentralizaci systému a vznikla síť mnoha svévolných objektů majících různé zaměření a cíle. Nějaká spolupráce mezi nimi prakticky neexistuje. Podle Šeráka je nabídka zájmového vzdělávání dospělých natolik široká a pestrá, že je skoro nemožné ji uspořádat do nějakých kategorií. Navíc úzce zaměřených zájmových institucí je v celé té šíři pomálu (Šerák, 2009).

Šerák (2009) uvádí jedno z nejobsáhlejších dělení nabídek zájmového vzdělávání podle různých kritérií. Zaprvé představuje možné dělení organizací podle šíře nabídky zájmového vzdělávání pro dospělé:

- Instituce, které mají vzdělávání jako hlavní činnost (nejčastěji se jedná o zaměření na jednu konkrétní oblast, např. zoologie, cizí jazyky, environmentalistika)
- Instituce, jež se edukaci dospělých věnují doplňkově, druhotně (např. veřejné knihovny, galerie, hvězdárny)
- Organizace, které kromě edukace dospělých mají paralelně i jiné činnosti (např. kulturní dům, sokolovna)

Dále se zájmové vzdělávání dá rozdělit podle zřizovatele dané instituce, kterým mohou být:

- Kraje a obce
- Občanská sdružení a nadace
- Stát a orgány státní správy
- Círky a náboženské společnosti
- Soukromé subjekty

Nabídka ZVD lze kategorizovat dle typu vzdělávací instituce na školy a školská zařízení, soukromé instituce (takto tržně mohou fungovat i školy), zaměstnanecké podniky, a nakonec neziskové organizace (odborné, církevní, příspěvkové organizace apod.)

Jako poslední dělení zájmového vzdělávání Šerák představuje z pohledu územní působnosti. Jedná se o organizace vztahující se k lokálním územím, dále s rozšířenou působností (kraj) a posléze s působením v celém státě (s možným mezinárodním přesahem) (Šerák 2009).

Tradičními a nepostradatelnými v zájmovém vzdělávání jsou jistě knihovny. Podle Houškové (2013) knihovny v průběhu času plnily a plní různé funkce, jako jsou

badatelská, osvětová, ideologická, vzdělávací, komunitní, relaxační a také informační. Některé z těchto funkcí již zanikly, jiné přetrvávají od samého počátku a jiné, např. funkce komunitní jsou funkcemi novými. Avšak nejtradičnější funkcí je bezpochyby ta vzdělávací. Knihovny jsou obsáhlým zdrojem literatury ke studiu, odbornými a informačními zdroji, pro výzkum, vývoj, slouží jako studijní zázemí, ale jsou i součástí celoživotního vzdělávání, tedy i neformálního, potažmo zájmového. Chtějí-li především veřejné městské a obecní knihovny udržet krok a mít stále co nabídnout i v této oblasti a popřípadě spolupracovat i dalšími neformálně vzdělávacími institucemi, měli by se aktivně zajímat o nové možnosti neformálního vzdělávání a o to, jak právě oni mohou směrem k veřejnosti k tomuto přispět. Knihovny by si tyto aktivity a cíle dalšího vzdělávání měli jasně definovat a zanést do své zřizovací listiny. Dle Houškové mají knihovny velký potenciál v neformálním vzdělávání, který ale nebývá vždy všemi knihovnami dostatečně využit. Své vzdělávací aktivity realizují často nahodile, nesystemicky, bez jasné cílové skupiny účastníků. To pak může působit mylným dojmem, že veřejnost nemá velký zájem o tyto aktivity a v důsledku jsou znepokojeni i samotní pořadatelé. Přitom by stačilo, aby knihovny prováděli důslednou analýzu vzdělávacích potřeb veřejnosti a připravovali takové aktivity, o které mají lidé skutečně zájem. Oblíbenými tématy bývají cestopisné, přírodovědné, historické, uměnovědné besedy a přednášky. Dále dílny zaměřené na chovatelství, vaření, kutilství, ruční tvorbu apod. Jazykové kurzy obecně pořádají knihovny méně, což nemusí platit pro jazykovou výuku seniorů, která je specifická a může být výzvou pro knihovny.

Pro adekvátní podílení se knihoven na dalším vzdělávání, považuje Linhartová (2021) za podstatné, aby se staly součástí strategických dokumentů, zejména dokumentů ministerstva kultury a MŠMT. Tím se vytvoří dobré podmínky pro vzájemnou kooperaci knihoven s dalšími vzdělávacími organizacemi, spolky a dalšími, pro lepší zacílení vzdělávací nabídky veřejnosti. Linhartová za negativum vnímá stále malé povědomí lidí o poskytování vzdělávacích aktivit a tvrdí, že společnost vnímá knihovny spíše jako čtenářské instituce. Zájmovými kurzy bývají zaměřeny na kritické myšlení, digitální technologie a kreativní umělecké oblasti.

„Aktuální koncepce knihoven ČR popisuje knihovny jako vzdělávací a vzdělanost podporující instituce, pomáhající každému, kdo chce rozvíjet své znalosti, schopnosti či dovednosti“ (Linhartová, 2021, s. 74).

Ze sekce škol a školských institucí, nabízejí zájmové vzdělávání pro dospělé základní umělecké školy, státní jazykové školy, vysoké školy v rámci programu CŽV nabízejí univerzity třetího věku apod.

Jak již bylo zmíněno, na zájmovém vzdělávání dospělých se podílejí i muzea a galerie. Podle Šobánkové (2012) k edukaci návštěvníků je třeba připravené výstavy a expozice doprovodit živým výkladem odborníka a tím se aktivně podílet na vzdělávání veřejnosti. Muzea mohou vzdělávací aktivity připravovat sami anebo na nich spolupracovat s dalšími vzdělávacími institucemi. Edukační procesy nad rámec

klasických prezentací sbírek realizují různá muzea v různé míře. Dá se ale mluvit o zesilujícím trendu. Plánované, intencionální a účelné učení odlišuje muzejní edukaci od toho neboli neintencionálního působení expozice na návštěvníka, jež si ji sám prochází a není součástí komentované prohlídky. Ke kvalitnímu edukačnímu působení na účastníky je zapotřebí schopný odborník, pracovník muzea, který umí poznatky dospělým účastníkům efektivně a srozumitelně vhodnou didaktickou metodou předat. Dobrý průvodce, vzdělavatel by se měl umět v návštěvnících vzbudit vnitřní zájem, otázky a hledání odpovědí a porozumění všelijakým muzeálními (muzejním sbírkám), které nebývají pro veřejnost vždy dobře uchopitelné. V muzeích roli vzdělavatelů zastávají nejčastěji kurátoři a muzejní pedagogové. V budoucnu by se mohlo hovořit i o muzejní andragogice. Jednorázové kurzy, přednášky, dílny, besedy patří mezi tradiční, zaběhlé varianty zájmového vzdělávání. Kdyby muzea tyto aktivity i akreditovala, byl by zájem veřejnosti možná vyšší.

Odběhneme-li od muzeí zase o kus dál, tentokrát k církevním spolkům, Šerák (2009) tvrdí, že individuální působení zájmových aktivit na jedince, je asi nejvíce typické právě pro oblast církve, pro duchovní aktivity, náboženské. Kdyby nebyla společnost tolik sekularizovaná, mělo by zájmové vzdělávání třeba i širší než individuální působení. Vzdělávací a výchovné aktivity církve jsou orientovány především na náboženství. Je obvykle cílená na členy církve tak i na širokou veřejnost. Dá se říci, že edukační funkce církve spočívá už v její existenci. Církev ovlivňuje i další oblasti volnočasových aktivit. Nabídka akcí a vzdělávacích kurzů církve pro laickou veřejnost obsahuje především nenáboženská témata. Zájmové vzdělávání a sféra volného času představují dobrou příležitost pro realizaci aktivit církve.

Dílní samostatnou kapitolou je zájmové vzdělávání seniorů. Stárnutí společnosti je jedním z nejzásadnějších problémů, kterým Evropa čelí. S tím souvisí zajištění adekvátního vzdělávání pro seniory. Cílem vzdělávacích institucí by měl být skrze nově získané schopnosti jejich přímý vliv na zkvalitnění života seniorů. Dle Eurostatu je prý průměr EU 4,4 % lidí ve věku 50-74 let na účasti vzdělávacích aktivit v roce 2010. Nejoblíbenější formou vzdělávání seniorů jsou univerzity třetího věku (U3V), které jsou po celé Evropě (Mackowicz & Wnek-Gozdek, 2016).

V dokumentu MŠMT (2020) *Strategie vzdělávací politiky České republiky do roku 2030+*, se klade důraz na existenci kvalitní, různorodé a dostupné nabídky aktivit organizací neformálního vzdělávání. Lze do ní počítat i aktivity paměťových institucí, jako jsou galerie a muzea, ekocenter, uměleckých a jiných institucí, které poskytují služby v dalším mimoprofesionálním vzdělávání.

Pravděpodobně nejvýznamnějším prvkem v institucionálním zajištění zájmového vzdělávání dospělých jsou nestátní neziskové organizace (NNO). K pozitivním stránkám NNO Šerák připisuje jejich finanční životaschopnost, úspěšné zapojování do veřejného života a jako slabiny NNO vidí nedostatečnou spolupráci jednotlivých NNO a absenci zastřešující organizace, jež by prosazovala zájmy NNO na

centrální úrovni. Někdy NNO zastávají veřejné služby státu, jelikož dokáží lépe zacílit na potřeby občanů. Spolupráce státní správy s neziskovým sektorem bývá omezená na pár témat. NNO může vzniknout jako organizace vzájemně prospěšné (skupina občanů ve skupinovém zájmu) nebo jako organizace veřejně prospěšná (skupina občanů ve veřejném zájmu). Nejrozšířenějším druhem neziskové organizace je občanské sdružení, které vzniká na společném sdílení zájmů nebo vykonávání obecně prospěšných činností. Jedná se o různé spolky, hnutí, kluby. Dále jsou hojně rozšířenými neziskovými organizacemi i obecně prospěšné společnosti.

4.2 Systém podpory institucí zájmového vzdělávání pro dospělé

Aby mohly instituce zájmového vzdělávání pro dospělé vůbec existovat a funkčně realizovat zájmové vzdělávání, musejí mít dostatek zdrojů, zejména těch finančních. Jelikož od financí se pak odvíjí všechno. Některé organizace jako třeba ty podnikatelské, nemají moc jiných možností zdrojů financí než svoji ziskovou činnost. Oproti tomu neziskové organizace, ať už státní nebo nestátní, mají více možností, kde mohou získat finanční podporu.

Například rozpočtové organizace, ty mají plně hrazený rozpočet svým zřizovatelem a příspěvkové organizace (např. muzea, divadla knihovny) dostávají od zřizovatele příspěvek (z obecního rozpočtu), jehož výše se mění. Dalším zdrojem k plnému pokrytí finančního rozpočtu pokrývají výdělkem z vlastní činnosti.

Obecně je ale celý segment zájmového vzdělávání dospělých podfinancovaný a jsou i nejasnosti v kompetencích s tímto spojených. Většina odborníků se ale shodne na vícezdrojovém modelu financování. Mezi státy Evropské unie panuje jistá nesourodost v oblasti objemů celkových financí a také v tom, jak moc a kdo se na financování podílí. U nás hodně rozšířené zájmové spolky jsou převážně odkázáni na granty a dotace. Podstatná část zájmových organizací je financovaná z veřejných zdrojů. Jedná se hlavně o rozpočty ministerstev, krajských a městských úřadů, státní fondy a granty. Nestátní neziskové organizace mají tyto zdroje financí: příspěvky ze státního či krajského, popř. obecního rozpočtu, dotace EU, granty, finance z výdělečné činnosti a příspěvky členů (Šerák, 2009).

Získávání finančních prostředků se nazývá „fundraising“. Je běžnou praxí organizací neziskového sektoru. Fundraising lze přesněji definovat jako: získávání prostředků, které organizaci pomohou zajistit dosažení stanovených cílů a poslání organizace. Možné zdroje financování neziskových organizací:

- Veřejné zdroje – státní instituce a samospráva – instituce mohou žádat o dotace prostřednictvím Státní dotační politiky vůči NNO, mohou žádat o dotace z fondů Evropské unie. Dalšími zdroji jsou odvody z hazardních her, veřejné zakázky, podpora daná ze zákona.

- Nadační fond ČR – je aktivní a pestrý a neziskové organizace ho mohou žádat o finance.
- Podniky a podnikatelé – organizace písemně žádají o finanční podporu, když přitom sdělí účely pomoci a svůj rozpočet.
- Individuální dárci – bývají jimi dobrovolníci, členové organizace, vyšší finanční dary lze očekávat až po dlouhodobější spolupráci a silnějšího navození důvěry
- Vlastní činnost – prodej vlastních výrobků, další hospodářské služby (doprava, stravování) (Rektořík, 2010).

Podporou podnikatelského sektoru se zabývá Ochrana et al. (2010). K podpoře podnikatelských subjektů se používají různé nástroje, přičemž ale většina těchto nástrojů potřebuje pomoc z veřejných financí, a sice formou daňových úlev, podporovaných bankovních produktů, formou přímé dotační podpory nebo pomocí zdarma poskytovaných služeb. „Podpora podnikatelských subjektů podléhá celoevropské regulaci, aby nedocházelo k narušování hospodářské soutěže mezi členskými státy“ (Ochrana et al., 2010, s. 209). Regulace podpory stojí na následujících zásadách: Vlády mají zakázanou podporu podnikatelských subjektů. Existují kategorie podpory slučitelné se společným trhem. Systém poskytovaných podpor kontroluje nezávislý orgán a/nebo komise EU.

V ČR jsou možné tyto podpory podnikatelských subjektů:

- 1) Podpora financovaná z evropských programů, ze kterých třeba vyzdvihnout Operační program Podnikání a inovace, Program rozvoje venkova.
- 2) Finanční mechanismus Evropského hospodářského prostoru a Norska, jež poskytuje granty na investiční projekty, možnosti financování Evropské investiční banky atd.
- 3) Národní systémy finanční i nefinanční podpory

Dále se jedná o nástroje snižování administrativní zátěže, podpora malého a středního podnikání a další (Ochrana et al., 2010).

I Pelikánová (2016) souhlasí s vícezdrojovým financováním nestátních neziskových organizací. Říká, že je třeba mít více zdrojů financí a není možné spoléhat pouze na jeden. Nezisková organizace má nějaké zdroje financí z vlastní činnosti, kterou vyvíjí, čím vyšší je míra samofinancování, tím má organizace větší nezávislost. Samofinancování bývá flexibilní, další předností samofinancování je plynulý tok financí do organizace, v neposlední řadě mají zaměstnanci vyšší sebevědomí z toho, že dokážou sami takto hospodařit pro aktivity neziskovky, mohou ovlivňovat donátory.

5 Metodologie výzkumného šetření

Tato kapitola je věnována empirické části diplomové práce. Zabývá se jednotlivými kroky výzkumného šetření, které budou postupně představeny v následujících podkapitolách. Bude objasněn výzkumný problém, výzkumný cíl a výzkumné otázky. Dále bude nastíněna metoda výzkumného šetření a technika sběru dat. Následuje prezentace výzkumného vzorku, etických dimenzí výzkumu a konečně samotné analýzy dat.

5.1 Výzkumný problém

Zájmové vzdělávání dospělých je od svého počátku opomíjenou oblastí dalšího vzdělávání dospělých. Samotní dospělí lidé, kteří již opustili dráhu počátečního vzdělávání a vstoupili na trh práce nebo se stali ekonomicky neaktivními obyvateli, tíhnou ve svém dalším rozvoji zejména k tomu profesnímu. Je pro ně prioritní mít dobré pracovní uplatnění, držet krok s neustále se měnícími a zvyšujícími kvalifikačními požadavky na pracovní místa. Pracovní zařazení samozřejmě ovlivňuje životní podmínky, potažmo kvalitu života. Tvůrci národních politik v zájmu ekonomicky úspěšného státu, ve svých dokumentech a ustanoveních také upřednostňují možnosti dalšího profesního vzdělávání dospělých před zájmovým a také občanským vzděláváním. I když se tématu zájmovému vzdělávání dospělých pomalu věnuje více a více pozornosti, ze stran vědeckých publikací, výzkumů a národních politik, stále jsou zde prostor nechat vyniknout velkému potenciálu, které zájmové vzdělávání nepochybně i pro dospělé občany má. Dle mého názoru, mají dospělí lidé podobnou potřebu uspokojování svých osobních zájmů jako mají děti. Proto jsem se rozhodla zaměřit svůj výzkum právě na oblast zájmového vzdělávání dospělých se zaměřením na region Most. Ve své práci chci zmapovat, jaká je zde situace, možnosti a podmínky pro zájmové vzdělávání dospělých obyvatel.

5.2 Výzkumný cíl a otázky výzkumu

Cílem mého výzkumného šetření je zmapovat možnosti zájmového vzdělávání pro dospělé obyvatele na Mostecku a jaké je jeho organizační zajištění.

V návaznosti na cíl výzkumu jsem si stanovila hlavní výzkumnou otázku (HVO), která zní: **Jak je organizačně zajištěno zájmové vzdělávání občanů regionu Most?**

Tuto hlavní výzkumnou otázku jsem dále rozdělila do 4 specifických výzkumných otázek (SVO):

SV01: Jaká je nabídka a organizace zájmových aktivit pro dospělé?

Tato dílčí otázka se soustředí na to, jak a kým je sestavována nabídka kurzů, kdo vede vzdělávací aktivity a jaká je povaha zájmových aktivit a jakým oblastem se věnují.

SV02: Jaký je zájem dospělé veřejnosti o zájmové aktivity?

Tato specifická otázka se zaměřuje na obsazenost jednotlivých zájmových aktivit, jaké kurzy účastníci preferují, jaká je propagace vzdělávacích kurzů a v neposlední řadě také na zpětnou vazbu od účastníků na zájmové kurzy.

SV03: Jaké je financování a další podpora organizací?

Tato otázka zjišťuje zdroje financí zájmových organizací, zda organizace využívají dotací, sponzorských darů. Jakou mají podporu od města a zda využívají i jinou podporu pro fungování organizace.

SV04: Jaká je organizační síť organizací a jejich vztahy k dalším organizacím včetně statutárního města Mostu?

Tato specifická otázka zkoumá, zda je daná organizace součástí širší organizační struktury, zda spolupracuje s jinými, především vzdělávacími organizacemi, jakou vnímá konkurenci a jakou má případnou vazbu na statutární město Most.

5.3 Metoda výzkumného šetření a sběr dat

Pro svůj výzkum jsem vzhledem k povaze výzkumného problému zvolila kvalitativní šetření. Odlišuje se od kvantitativního přístupu, ve kterém se při analýze dat dopředu vytyčené kategorie aplikují k datům dle daných pravidel. „Kvalitativní analýza a interpretace dat je hledání sémantických vztahů mezi nimi a spojování deskriptivních kategorií do logických celků“ (Švaříček & Šed'ová, 2007, s. 16). Švaříček a Šed'ová (2007) dodávají, že výzkumník se snaží zachytit situaci tak, jak ji vidí sami respondenti. Předností kvalitativního šetření je, že k modifikaci výzkumných otázek, hypotéz, k úpravě výzkumného plánu a následnému sběru dat a analýze, může docházet i v průběhu výzkumu. Je to dosti poddajný typ výzkumu (Hendl, 2005).

Ve svém výzkumu jsem použila pro získání dat metodu hloubkového rozhovoru, konkrétně polostrukturovaného. Jeho výhodou je, že možnost kombinovat prvky nestrukturovaného a strukturovaného rozhovoru a tím se stává ideální výzkumnou metodou pro většinu výzkumů v kvalitativním přístupu (Miovský, 2006). Stěžejní částí takového rozhovoru je jádro rozhovoru, schéma, kterého se výzkumník drží. Obsahuje otázky a témata, jež musí v rozhovoru zaznít. Polostrukturovaný rozhovor je efektivní, flexibilní a uspořádání témat může být formalizovaného až volnějšího pojetí. Toto jádro rozhovoru může výzkumník přirozeně doplnit vhodnými

navazujícími otázkami, které mohou být velmi užitečné a mohou přinést významné informace k lepšímu objasnění a pochopení výzkumného problému. Předností polostrukturovaného rozhovoru je schopnost zachytit podstatné, ale často skryté aspekty lidského chování (Mišovič, 2019).

Otázky v rozhovoru nemusí být pokládány v tom pořadí, v jaké jsou napsány, ale dle aktuální potřeby během rozhovoru. Při tvorbě schématu rozhovoru jsem si nejdříve stanovila hlavní výzkumnou otázku. Na jejím základě v návaznosti na výzkumný problém a výzkumný cíl, vznikly 4 specifické otázky a z těchto byly postupně odvozeny tazatelské otázky, které jsou pak pokládány respondentům. Jedná se o tzv. pyramidový model struktury otázek dle Wengrafa. Schéma rozhovoru je stejné pro všech mých 10 respondentů, ale s ohledem na konkrétní typ organizace jsem v případě potřeby otázky jemně přizpůsobila.

Z důvodu komplexnějšího pohledu na můj výzkumný problém, jsem se rozhodla kontaktovat zástupkyni statutárního města Mostu, aby mi poskytla informace o vztahu města k zájmově vzdělávacím organizacím pro dospělé na Mostecku. Konkrétně jsem žádala o informace, jak město Most podporuje, především finančně, instituce zájmového vzdělávání pro dospělé. Vzniklo tedy ještě jedno schéma rozhovoru, určeného pro zástupkyni magistrátu. Otázky v tomto schématu vznikaly tak, že nejprve jsem si určila 2 hlavní oblasti: podpora města příspěvkovým organizacím města, podpora města ostatním zájmově vzdělávacím organizacím. Tyto otázky mi dopomohou k zodpovězení SVO3: Jaké je financování a další podpora organizací? A také k zodpovězení SVO4: Jaká je organizační síť organizací a jejich vztahy k dalším organizacím včetně statutárního města Mostu? Tazatelská schémata jsou v příloze A a v příloze B.

Do mého výzkumu se zapojilo 10 organizací a poskytující zájmové vzdělávání pro dospělé na Mostecku a jedna zástupkyně magistrátu města Most. Výzkumný vzorek a důvody jeho výběru jsou popsány v následující podkapitole.

Rozhovory probíhaly formou osobního setkání v konkrétní organizaci, v kanceláři respondenta či v jiné respondentem vybrané místnosti. Díky tomu jsem mohla částečně nahlédnout, jak to v dané organizaci vypadá, jeden z respondentů mě dokonce i krátce provedl po organizaci. Pouze jeden rozhovor probíhal online, přes platformu Google Meet. Délka jednotlivých rozhovorů činí v průměru 40 minut, v závislosti na otevřenosti a zájmu respondenta. Na začátku každého rozhovoru jsem se respondentovi představila a seznámila jsem ho s mým výzkumným šetřením. Také jsem se zeptala na souhlas s pořízením audiozáznamu rozhovoru na telefon. Snažila jsem se navodit uvolněnou atmosféru. Při prvních rozhovorech jsem nahlížela do otázek schématu rozhovoru, ale při dalších rozhovorech jsem si již témata otázek přibližně pamatovala a přirozeně jsem je ve vhodné chvíli pokládala. Schéma rozhovoru jsem však v případě potřeby měla stále při ruce. Respondenty jsem se snažila nechat volně mluvit, bez zbytečného přerušování a při každém rozhovoru došlo i na několik doplňujících, objasňujících otázek, které nebyly předem zaneseny

do schématu otázek. Po skončení rozhovoru jsem respondentům poděkovala, někteří respondenti mi ještě darovali různé tištěné materiály k doplnění informací o jejich vzdělávací nabídce a těm, kteří projevíli zájem, jsem přislíbila zaslání výsledné práce.

5.4 Výzkumný vzorek

Výběru mého výzkumného vzorku předcházelo zmapování poskytovatelů zájmového vzdělávání dospělých v mé výzkumné oblasti. Snažila jsem se obsáhnout co největší množství zájmových organizací a institucí ve městě Most a okolí. Použila jsem k tomu primárně web, kde jsem různě vyhledávala tyto vzdělávací organizace, dost jsem jich našla na webu Firmy.cz a na webových stránkách města Most v sekci „Volný čas“. Tento výčet se mi ale stále nezdál dostačující a chtěla jsem něco kompletnějšího. Rozhodla jsem se proto kontaktovat telefonicky např. odbor sociálních věcí nebo odbor školství, kultury a sportu magistrátu města Most. Na webových stránkách města Most jsem si vyhledala kontakty na referentky zmiňovaných odborů, s prosbou o podání informací o poskytovatelích zájmového vzdělávání pro dospělé. Většinou mě referentka přepojila ještě na jinou kompetentní osobu, která mi byla schopna odpovědět. Nejvíce mi pomohlo nasměrování na veřejně přístupný e-katalog sociálních služeb, kde jsem našla mnoho potenciálních respondentů. Teprve když jsem si udělala seznam všech najitých organizací, začala jsem uvažovat, které z nich zařadím do svého výzkumného vzorku. Byl to delší proces, původní seznam respondentů se ještě několikrát obměnil, významně také v souvislosti s (ne)reakcí oslovených respondentů. Nicméně jsem si určila tato kritéria:

- Mít ve vzorku nestátní neziskové organizace, státní neziskové (příspěvkové) organizace a také podnikatelské subjekty.
- Různorodost nabízených zájmových aktivit.
- Dané organizace musí alespoň částečně poskytovat zájmové vzdělávání pro dospělé.
- Musí se jednat o organizace ve městě Most nebo jeho blízkém okolí.
- Organizace zaměřující se na různé cílové skupiny.

Vybrané organizace jsme kontaktovala e-mailem, popřípadě telefonicky. Od některých jsem nedostala žádnou odezvu, jiné nesplňovaly daná kritéria či podobně, tak jsem postupovala dále, až vznikl konečný seznam 10 institucí. Rozhovory jsem prováděla převážně s řediteli a ředitelkami daných institucí nebo jiných pověřených zástupců. Vhodného zástupce magistrátu jsem vyhledala tak, že jsem na webu města Most telefonicky kontaktovala referentku odboru sociálních služeb a ta mě již odkázala na vhodnou osobu. Jistou zástupkyni města jsem kontaktovala a dále jsme se domlouvaly na možnostech spolupráce a uskutečnění rozhovoru.

Výzkumný vzorek tvoří:

- čtyři **státní neziskové organizace**, konkrétně příspěvkové organizace, jejichž zřizovatelem je statutární město Most,
- jedna **státní nezisková organizace** – příspěvková organizace, jejímž zřizovatelem je Ústecký kraj,
- tři **podnikatelské subjekty** (jeden ze subjektů paralelně provozuje zapsaný spolek, pod který spadá téměř veškerá agenda a činnost subjektu, zapsaný spolek je **nestátní neziskovou organizací**)
- dvě **nestátní neziskové organizace** – jedna o.p.s. (obecně prospěšná společnost) a jeden církevní sbor
- zástupkyně statutárního města Most – zaměstnankyně magistrátu

Níže stručně charakterizuji jednotlivé organizace tvořící můj výzkumný vzorek:

- **Univerzita 3. věku při VŠFS Most, a.s.** – projekt nabízí zájmové vzdělávání pro seniory v podobě semestrálních kurzů. Senioři si mohou vybírat z pestré nabídky témat (lokální historie, příroda, cestopisné kurzy, zdraví, psychologie, trénování paměti apod.). Univerzita funguje již 16 let. Univerzita 3. věku v Mostě je součástí institutu celoživotního vzdělávání, který je organickou součástí Vysoké školy finanční a správní v Praze. VŠFS v Mostě je studijním střediskem VŠFS v Praze. Absolventi na konci kurzu obdrží osvědčení o absolvování vzdělávacího programu. Kromě U3V nabízí VŠFS v rámci svého projektu Europe Direct Most jednorázové přednášky na různá témata, určená školám, ale i široké veřejnosti, přednášky jsou zdarma. Projekt je financován Evropskou komisí (Univerzita 3. věku).
- **Křesťanské centrum Apoštolské církve v Mostě** – centrum je aktivní od roku 2003 a jeho cílem je duchovně obohatit severočeské prostředí. Jedná se o regionální sbor Křesťanské centrum Most, který v sobě zahrnuje také duchovní práci v Lounech, Obrnicích a Chánově a v Litvínově. Sbor nabízí různé aktivity s křesťanskou i nekřesťanskou tematikou, určené široké veřejnosti, některé aktivity jsou doporučeny spíše stálým členům sboru. Jedná se o jazykové kurzy, kurzy křesťanství, večery pro muže, večery pro ženy, cvičení pro ženy atd. Součástí je i centrum vzdělávání (Křesťanské centrum Most).
- **Oblastní muzeum a galerie v Mostě** – jedná se o příspěvkovou organizaci Ústeckého kraje. Budova muzea a galerie byla veřejnosti zpřístupněna v roce 1996. Zaměření muzea je především regionální. Široké veřejnosti nabízí přírodovědné a společenskovědní expozice, vernisáže, cykly přednášek, komentované vycházky, workshopy a další aktivity. Součástí muzea je i

knihovna, jejíž studovna je zpřístupněna veřejnosti (Oblastní muzeum a galerie v Mostě, 2023).

- **Základní umělecká škola Most** – jedná se o příspěvkovou organizaci statutárního města Most. Škola funguje od roku 1985 a poskytuje především vzdělávání pro děti a mládež. Je školou zaměřenou na nehudební obory, děti zde studují výtvarný, taneční a literárně-dramatický obor. Jako doplňkovou činnost provozuje škola i kurzy pro dospělé, např. keramiku nebo kresbu (ZUŠ: Základní umělecká škola v Moskevské ulici, c2011-2023).
- **Taneční a fitness studio KH s.r.o. a SK Amadeus Most, z. s.** – taneční studio a sportovní klub v Mostě nabízí kurzy pro všechny „od plenek po plenky“. Jde o podnikatelský subjekt typu s.r.o. a o zapsaný spolek, přičemž téměř veškerá agenda a hospodaření jde přes zapsaný spolek. Pro dospělé nabízí taneční a fitness kurzy, jako je bodystyling, twerk, karibské tance, pilates, jóga, zumba, individuální lekce, svatební tanec a mnoho dalšího. Studio funguje 20 let a zájemci se mohou účastnit i tanečních vystoupení a soutěží (KH taneční & fitness studio, c2018-2023).
- **Jazyková a vzdělávací agentura PERFECT image s.r.o.** – jazyková agentura sídlící v Mostě nabízí pro dospělé kurzy angličtiny, němčiny, italštiny, ruštiny, francouzštiny aj. Kurzy probíhají skupinově nebo individuálně. Je také možné požádat o výuku cizího jazyka, který zatím není v nabídce. Nabízí také konverzační a pobytové kurzy a výuku přes Skype. Některé jazyky vyučují i rodilí mluvčí (Perfect image s.r.o.: Jazyková agentura, c2008-2020).
- **Středisko volného času, Most** – středisko volného času sídlící v Mostě je školské zařízení pro zájmové vzdělávání, které bylo zřízeno v roce 2010 statutárním městem Most jako jeho příspěvková organizace. Navazuje na tradici svých předchůdců – DDM Most a CVČ Most. Jeho stěžejní činností je zájmové vzdělávání dětí a mládeže. Zájmové kurzy pro dospělé jsou realizovány jako doplňková činnost střediska. Dospělí se mohou přihlásit na kurz aerobiku, keramiky, kurz se sci-fi a fantasy tematikou, kurz sebeobrany a kurz stolního hokeje. Je zde nabízen i kurz sportovní klub seniorů (SVČ Most, c2020).
- **Klub seniorů v Mostě** – klub seniorů sídlící v Mostě je zařízením statutárního města Mostu. Jedná se o společenské středisko, které je přístupné všem seniorům, kteří jsou občany města Mostu. Klub se skládá celkem z 9 skupin, které zaštiťuje devítičlenná Rada klubu. Senioři se zde účastní dopoledních aktivit, rukodělných činností, hraní binga, stolních her, cvičení, výuky cizích jazyků, výuky na počítači nebo si jen tak posedí při kávě a povídají si.

V odpoledním programu mají besedy a přednášky na různá témata. Jezdí také na výlety, do divadla, chodí na procházky po okolí. Navštěvují je děti ze ZUŠ či z mateřských škol (Klub seniorů v Mostě).

- **Městská knihovna Most** – jedná se o příspěvkovou organizaci statutárního města Mostu. Knihovna spravuje také planetárium Most a kino Kosmos. Mimo studijní zázemí, nabízí knihovna dospělé veřejnosti jazykové kurzy, kurz jógy, přednášky na téma cestování, historie apod. V knihovně také sídlí jedna z 9 skupin Klubu seniorů Most. Knihovna je součástí sdružení knihoven ČR a svazu knihovníků a informačních pracovníků ČR. (Městská knihovna Most, c2011-2023).
- **MAS Naděje o.p.s.** - místní akční skupina sídlící v obci Lišnice nedaleko města Most. Jedná se o společnost založenou městy a obcemi za účelem rozvoje a podpory venkova území Mostecka, Litvínovska a Teplicka. MAS Naděje funguje od roku 2005, nejprve jako MAS Naděje pro Mostecko o.s. a od roku 2012 změnila právní subjektivitu a působí jako MAS Naděje o.p.s. Zakládajícími členy byli město Osek, obce Obrnice a Lišnice. MAS Naděje má stabilizovanou partnerskou základnu a jasně definované území na kterém působí (MAS Naděje o.p.s., c2023).

5.5 Etické dimenze výzkumu

Etické aspekty se dotýkají celého průběhu výzkumu. Základní podmínkou účasti dalších osob na výzkumu, je jejich souhlas s poskytnutím dat a jejich následným využitím. „Etické odpovědnost výzkumníka zahrnuje všeobecné principy akademické integrity a respekt k ostatním lidem, kteří se na výzkumu podílejí“ (Mišovič, 2019, s. 75). Samozřejmostí je po celou dobu výzkumu dobrovolná účast všech, kteří jsou součástí výzkumu. Důležité je také zajistit anonymitu zúčastněných a po celou dobu výzkumu by se měl uplatňovat aspekt důvěryhodnosti (Mišovič, 2019). Ve svém výzkumu anonymizuji jména mých respondentů. Pro potřeby této práce však uvedu názvy jednotlivých organizací, s čímž jejich zástupci souhlasí. Svých respondentů jsem se již při prvním kontaktu ptala, zda souhlasí s pořízením audiozáznamu rozhovoru. Objasnila jsem jim, že nahrávka bude sloužit k mým účelům pro přepsání dat, která budu dále analyzovat. Znovu jsem se na totéž respondentů zeptala před začátkem rozhovoru.

5.6 Analýza dat

Nejprve jsem si doslovně přepsala všechny nahrané rozhovory. Následovala analýza dat technikou otevřeného kódování, které je využitelné pro širokou řadu interpretačních přístupů. Otevřené kódování probíhá tak, že text rozdělíme na významové jednotky, kterými může být jedno slovo, věta nebo odstavec. Těmto jednotkám pak přiřazujeme konkrétní názvy. Název volíme tak, aby významově odpovídal jednotce textu (Mišovič, 2019).

Vzniklý seznam kódů jsem následně podle vnitřních podobností nebo stejného významu či na základě odlišností rozřadila do kategorií, přičemž jsem průběžně měnila názvy kódů a přidávala nové kódy, jiné jsem odstranila. Názvy kategorií jsem také průběžně měnila. Až jsem došla k výsledným 7 základním kategoriím, které obklopují stěžejní prvek výzkumu, kterým je „zájmová organizace“. Dle Šed'ové a Švaříčka jsou na této kostře jednoduše vyznačeny kategorie a vzájemné vztahy mezi nimi. Úkolem kostry je prezentovat klíčová tvrzení, která byla zjištěna a měla by být formulována tak, aby byla soustředěna kolem ústředního jevu výzkumu.

Na těchto kategoriích pak postavím kapitoly v interpretaci. K některým kategoriím mi vznikly ještě podkategorie, které však v kostře příběhu nezobrazuji, zmíním je až při interpretaci.

Vznikly mi tyto kategorie: *Vztahy navenek*, *Hospodaření*, *Překážky*, *Jak o sobě dáváme vědět*, *Naše přednosti*, *zajištění kurzů*, *Dospělí jako účastníci*

Vzniklé kategorie analytického příběhu a vztahy mezi nimi zobrazuji následujícím schématem.

Obrázek č. 1: Kostra analytického příběhu

Zdroj: Vlastní zpracování

Vztahy organizace s vnějšími institucemi, zde především s městem Most, které některé organizace značně financuje, mají vliv na hospodaření organizace. Vztahy s jinými organizacemi mají vliv na zajištění kurzů organizace (výměna lektorů, spolupráce na kurzech apod.) Finanční situace organizace zase ovlivňuje zajištění kurzů (rozsah nabídky, zajištění lektorů atd.). Když je vytvořená nabídka kurzů, musí se dostat mezi lidi a má tedy vliv na případnou účast dospělých na kurzech. Nabídka kurzů často vychází vstříc přáním a potřebám dospěláků a zároveň, to, jaký mají dospělí o kurzy zájem, se projeví na nabídce (poklesne-li zájem veřejnosti o kurzy, zúží se i nabídka kurzů a naopak). To, čím daná organizace vyniká, může přilákat dospěláky na kurzy a také se přednosti organizace projeví na nabídce kurzů. Do celého koloběhu přirozeně zasahují i různé překážky, které ovlivňují celou organizaci, resp. zajištění kurzů a také mají vliv na samotné účastníky.

6 Interpretace dat

V této poslední kapitole práce představím výsledky výzkumného šetření. Názvy podkapitol budou odpovídat názvům kategorií vzniklých při analýze dat. Následující uvedená zjištění pomáhají odpovědět na výzkumné otázky.

6.1 Vztahy navenek

Vztahy mohou být různé povahy, může se jednat o vzájemnou spolupráci, o přátelské vztahy s případnou pomocí nebo naopak o vzájemné soutěžení a dosahování větší úspěšnosti před druhými. Z důvodu lepší přehlednosti, o jaké vztahy se jedná, jsem tuto podkapitolu rozdělila na dvě oblasti vztahů: *Konkurence, Spolupráce s jinými organizacemi včetně města Mostu* a na třetí oblast, která se zabývá organizační strukturou dané organizace: *Organizační struktura organizací*.

6.1.1 Konkurence

Naprostá většina dotazovaných organizací se téměř vůbec nezabývá otázkou konkurence. Alespoň ne co se týká konkurence na Mostecku. Nepociťují nějaký významnější konkurenční tlak mezi institucemi, naopak často hovoří spíše o vzájemné spolupráci. Svou výpověď to potvrzuje zástupkyně místní akční skupiny (MAS): *„Konkurence se nás v pravém slova smyslu netýká. MAS vykonává natolik specifickou věc, která spadá pod její statut „místní akční skupina“, že o konkurenci jako takové nemůže být řeč.“* V tomto případě se jedná o specifickou organizaci, že žádná organizace v regionu nemá takovéto zaměření na rozvoj a podporu venkova, tudíž se opravdu o žádnou konkurenci nemůže jednat. Ani samotné MAS si vzájemně nekonkurují, ale naopak se podporují a spolupracují (tvoří celorepublikovou síť neziskových organizací) a všechny mají společné poslání a vize. Zástupce knihovny to vidí podobně: *„...my jsme příspěvková organizace, my si určitým způsobem koordinujeme na pracovních poradnách s jinými příspěvkovými organizacemi, jako jsou třeba ZUŠ nebo městské divadlo v Mostě, tak si srovnáváme program, tzn. že řešíme co se bude v tom daným roce preferovat, k čemu budeme směřovat apod. A soukromou konkurenci není důvod, ta nás nezajímá, ti mají právo si udělat co chtějí...Porady svolává magistrát, protože ten má zájem na tom, aby se ty programy neprolínaly. Navíc každý máme primárně jiné cíle, takže se nepotkáváme v tom, že bychom si konkurovali.“* Z výpovědi je zřejmé, městu jde o fungující pokrytí nabídky zájmové vzdělávání pro dospělé, tudíž je v jeho zájmu organizovat společná sezení svých příspěvkových organizací a iniciovat vzájemnou souhru a dynamičnost. K tomu přispívá i fakt, že každá instituce je jiné povahy vzhledem k zájmovému vzdělávání. Všem jde vlastně o to, nabídnout různorodé zájmové vyžití pro místní občany. O vzájemné spolupráci

povídá také zástupce univerzity třetího věku: „*My se nechováme jako konkurenčně s těma, co realizujou nebo prováděj podobný věci, takže spíš je máme jako partnery, kdy si sdělujeme, vlastně, jaký jsou možnosti, co se týká lektorů a takový témata a abychom se úplně nepřekrežvali...*“

Zde je vidět, že organizace na to jdou chytře a radši namísto soutěžení, kdo má lepší lektory a kurzy, tak si řeknou, na co se jaká organizace zaměřuje a dle toho se snaží najít vhodný kompromis. Tuší, že touto společnou cestou nejdále dojdou a jako bonus, mají zajištěnou případnou pomoc v budoucnu. Ve výzkumu se ale objevily i takové organizace, jež určitý konkurenční tlak pociťují: „*...takže nám asi můžou jakoby konkurovat svým způsobem individuální vlastně lektori jazyků, třeba nějaký angličtinář nebo němčinář, protože oni nebudou mít zas tak širokou nabídku služeb jako my nebudou mít tak velkou kapacitu, ale pokud se jedná o individuální studenty, oni stoprocentně jim mohou nabídnout nižší ceny, protože oni většinou neplatí všechny výdaje, jako máme my, ať už to jsou reklamy pronájmy energie, zaměstnanci a tak dále. To je asi tak jako jediné, no*“ zástupkyně jazykové agentury. Konkurenční chování je přirozené z důvodu podnikatelské instituce, kde jde o zisk a zisk z činnosti je zásadním zdrojem financí. Konkurence je o to větší, protože jde o výuku jazyků, která je dnes ve městech velmi rozšířená. Konkrétně zde respondentka poukazuje na jazykáře podnikatele, kterého by menší počet klientů tolik nedotkl, jelikož má pravděpodobně ještě jiné hlavní zaměstnání a výukou jazyků si jen přivydělává. Zástupkyně tanečního studia vnímá konkurenci jen v některém ohledu své činnosti: „*...co se týče financí, protože je tady středisko volného času, zušky, jsou tady samozřejmě jiný taneční školy který jsou levnější, protože my tady máme velký ty prostory, my tady máme tři taneční sály, čekárnu, kancelář, rekvizitárnu, platíme prostě vysoký nájem, takže my si nemůžeme dovolit mít to nižší kurzovné než mají ostatní, takže v tom vidím ten největší zádrhel, ale jinak si myslím, že úplně nemáme konkurenci v tom tanečním stylu co děláme my.*“ Tak zde je to něco na úkor jiného. Konkurence by se tolik neobávala, kdyby však rozhodující slovo neměla výše částky za kurzovné, které musí být z důvodu vysokých výdajů nastaveno takto vysoko a lidé většinou přirozeně volí levnější možnosti kurzů.

6.1.2 Spolupráce s jinými organizacemi včetně města Mostu

Převážná část organizací tvořících výzkumný vzorek, realizuje ať již oficiálně nebo neoficiálně nějaký druh spolupráce s jinými institucemi zájmového vzdělávání dospělých a také se samotným statutárním městem Most. Některé organizace mají mnoho svých aktivit založených právě na vzájemné spolupráci a vztahy jim fungují již dlouhé roky a přináší benefity všem zúčastněným. Na neoficiálních vztazích funguje třeba církevní sbor a město Most: „*...moje manželka je součástí komunitního plánování na magistrátu jakoby za naši církev, za náš sbor, takže ona se tam dost zná jako třeba se střediskem volného času, zálesák a prostě všichni tyhle ty, takže ona se zná i s tím vedením města...a tak, a i se tady u nás setkávají, že má magistrát tady vánoční večírek. Zde pracovní až přátelské vztahy vznikly díky členství v odboru na magistrátu. Vztahy se budují a*

přinášejí jisté výhody pro možnou spolupráci na zájmovém vzdělávání. Z další ukázky plyne dobrý vztah muzea s dalšími zájmově vzdělávací institucemi, nejen na Mostecku: „*Další věc jsou přednášky naše, ale v jiných institucích, ale to je běžné, ať je to součástí U3V, veřejných přednášek. To je potom záležitost asi naprosto běžná pro instituce. A pak jsou přednášky dělané, řeklo by se ve spolupráci a tady asi nejdůležitější jsou dvě, a to je ve spolupráci s městským muzeem v Litvínově a s kluby seniorů v Mostě. Tak kluby seniorů, tam se jedná o velice krátké přednášky, kvůli nižší době pozornosti seniorů. A pak když dělám přednášky na univerzitě třetího věku, tak tam trvají třeba hodinu a půl...*“ zástupce muzea. Z uvedeného plyne, že pro instituci jako je muzeum je tento typ spolupráce až samozřejmý, vzájemná výměna přednášejících odborníků mezi muzei přiláká jistě více návštěvníků. Muzeum jako pokladnice všemožného vědění o historii města a dalším, v rámci solidarity vysílá odborníky přímo k seniorům, kteří mají často problém se osobně do muzea dostat. Knihovna jako komunitní centrum a vlastně taková instituce otevřená všem, má co do spolupráce s jinými organizacemi asi nejbohatší zkušenosti, jak vyplývá z výpovědi zástupce knihovny: „*Úzce spolupracujeme s VŠFS například, protože tím podporujeme studenty. Spolupracujeme s městskou správou sociálního zabezpečení pro seniory. Spolupracujeme se skauty, spolupracujeme se všemi organizacemi, které se nabízejí...s některými máme písemnou smlouvu, s jinými jen na základě společného zájmu. Spolupracujeme také s městským divadlem, s divadlem Rozmanitostí, protože některá představení se hrají tady, děláme třeba i divadelní autorská čtení, v knihovně je tech akcí spoustu, jsme komunitní centrum, takže využíváme vzájemnou synergii jednotlivých institucí pro vytváření činnosti. Máme zde svoji skupinu seniorů č. 9, jelikož my podporujeme seniory a chceme, aby u nás vyvíjeli činnost.*“ Podpora studentů je ze strany knihovny více než žádoucí a je to běžný jev. Knihovna je v dnešní době takovým městským centrem všech obyvatel. Plní mnoho funkcí, má spojovat, vytvářet synergii. Je v jejím zájmu oslovit co nejvíce volnočasových spolků a institucí, aby si tím získala nové návštěvníky a aby všechny podpořila v osobním růstu. A kde jinde by se měli číst autorské texty, když ne v knihovně? Knihovna má i skvělé vztahy se samotným magistrátem města: „*Magistrát nás bere velmi vážně, podporuje nás velmi dobře a v podstatě ví co s knihovnou jako zřizovatel chce dělat.*“ Zástupce knihovny. I vedení města si uvědomuje multifunkční jedinečnou a ústřední roli knihovny jako spojovatele všech vrstev obyvatel města a také mnoha institucí. Spolupráci s městem si pochvaluje i zástupkyně základní umělecké školy: „*Já si myslím, že funguje velmi dobrá spolupráce se zřizovatelem.*“ Se zřizovatelem se dobré vztahy očekávají. Některé organizace spolupracují i s institucemi nebo jednotlivci z celé republiky, jako třeba zástupkyně ZUŠ: „*Máme teď třeba hezskou spolupráci. Přizvání těch odborníků, je další taková jako, to je návaznost na ty jejich organizace, takže teď třeba z HAMU tady budeme mít lektorku na tanec zase, kde to ale zprostředkovávám jak dětem, tak dospělým.*“ Zde je vidět schopnost a zájem ředitelky zuš, která si zakládá na kvalitní a pestré výuce. Spolupráci s dalšími organizacemi popisuje i zástupce U3V: „*Ono je to daný tím, že máme v těch organizacích taky svoje absolventy a prostě když je oslovíte, tak oni třeba pomůžou, takže teďka lektory budeme mít asi dva přes muzeum...takže je to takový, není to na žádný formální bázi, to určitě né a i bez těchto kontaktů bychom byli schopný fungovat, ale vždycky je to lepší spolupracovat s těma, kteří dělají něco podobného a domluvit se, že jo.*“ Dobré vztahy je dobré pěstovat se všemi, nikdy člověk neví, kdy se mu bude hodit jich využít, jako zde

zástupci z U3V. Opět rozumný názor, že je v jiných organizacích je lepší hledat přátele než konkurenty a mít možnost se kdykoliv na někoho obrátit. V zájmu každého zúčastněného si svoji přednáškovou činnost rozvrhují i muzeum s dalšími organizacemi: „U nás ty přednášky máme vždycky čtvrteční, je to tradičně čtvrtek, je to z důvodu abychom se nedostávali do střetu buď s knihovnou nebo s přednáškami, co dělá pan Kuželka.“ Jistým typem spolupráce je i poskytnutí prostor zdarma, výměnou za možnost vystavení vzniklých produktů: „Spolupráce se zájmovými kluby, tzv. mostecké paličky, to je klub paličkářek. Tak ty se scházejí u nás. To je vlastně stálá spolupráce s nimi. My jim poskytujeme prostor zdarma a ony zase pro nás třeba nebo ony u nás mají potom výstavu, já nevím, třeba paličkovaný betlém atakdále.“ Zástupce muzea. Hezká typ spolupráce s cílem podpořit zájmové spolky, které mají třeba problém sehnat základnu pro svoji činnost, a ještě k tomu mají možnost prezentovat své výrobky široké veřejnosti. Pro muzeum je to benefit ve výstavě ručních prací. Kdo ale tolik nespolupracuje, nemá potřebu, jsou podnikatelské organizace, jak hovoří zástupkyně jazykové agentury: „Nespolupracuje třeba s jinou jazykovou školou. Občas jsme dostali nabídku, většinou to bylo právě z Teplic nebo z Ústí, ale úplně jako to nebylo pro nás výhodné.“ Ziskové instituce se chovají spíše k sobě navzájem spíše konkurenčně, než že by se podíleli na vzájemné spolupráci. Když už se ale nějaká taková nabídka naskytne, tak musí organizace hodně dobře zvážit její výhodnost. Z mého vzorku také nějak zvlášť nespolupracuje církevní centrum s dalšími organizacemi: „Jedině na všech akcích města se setkáváme s ostatními, jo, každé tam máme jakoby svůj stánek, tak asi jediné takhle asi no ta spolupráce.“ Zde bude asi důvodem nespolupráce příliš specifické zaměření náboženské organizace. I když pořádají také zájmové aktivity s nekřesťanskou tematikou pro širokou veřejnost. I samotné město považuje podporu neziskových organizací a vzájemnou spolupráci za důležitou, slovy zástupkyně magistrátu: „Neziskové organizace spolu se statutárním městem Most pořádají řadu aktivit k prezentaci vlastně neziskového sektoru, mezi které se řadí velmi úspěšné a vyhledávané akce, jako jsou např. Květen pro veřejnost, Říjen pro neziskovky, jo, co ještě, Lampionový průvod nebo také několikrát ročně pořádaný Mostík.“ Město má zájem na podpoře a rozvoji neziskových organizací ve městě. Ví, že s podporou města mají větší šanci na úspěch. Díky těmto akcím se o organizacích dozví občané města a třeba se do některé z nich i zapojí. Zájem ze strany občanů na těchto akcích je ze slov zástupkyně více než zřejmý. Město most se snaží naplňovat zájmové potřeby svých obyvatel všech věkových kategorií, ale s upřednostněním seniorů a dětí a mládeže, jelikož se jedná o ohrožené skupiny. Pracující dospělí lidi město tolik nepodporuje v jejich vzdělávacích aktivitách. Přeci ale je tu podpora některých organizací a spolků, klubů, které navštěvují i dospělí. Dokládá nám to výpověď zástupkyně města: „Město pomáhá také v rámci svého komunitního plánu sociálních služeb a prorodinných aktivit města, který se jeví jako efektivní nástroj pro řešení různých životních situací a potřeb občanů města Mostu, jo. A to i v oblasti rodin. Členy tohoto komunitního plánu jsou třeba organizace Zálesák, středisko volného času, Junák, dále také mateřské centrum Pojďte si k nám hrát a centrum Kasandra, pionýrská skupina Dravci a Křesťanské centrum Apoštolské církve.“ Z řečeného vyplývá, že prioritní skupinou pro město jsou rodiny, děti a mládež. Město má vytvořený systém, do kterého jsou zapojené organizace zajišťující zájmové vzdělávání obyvatel.

6.1.3 Organizační struktura organizací

Každá organizace z mého výzkumného vzorku je z hlediska organizační struktury buď součástí nějakého komplexu anebo existuje autonomně. Ve výzkumu převažují organizace autonomní. V následujícím doložení poukazují na univerzitu třetího věku, která je součástí hierarchické struktury institucí: *„My jsme studijní středisko vysoké školy, která má vedení v Praze, takže vlastně, když se něco takhle organizuje, tak mi to tady připravujem, co se týká Prahy, tak nám do toho tolik nemluví. Jediný, do čeho mluví, tak nám mluví do financí, abychom nebyli ztrátový a někdy teda se bavíme o prospěšnosti některých kurzů... V Praze máme institut celoživotního vzdělávání, který patří pod školu a je organickou součástí a pod něj patří i ta naše U3V, jo. A pod Prahou je ještě jedno studijní středisko, v Karlových Varech.“* Zástupce U3V při vysoké škole. Autor popisuje, že U3V je součástí jedné institutu celoživotního vzdělávání a ten celý řídí vysoká škola v Praze. Jak je vidět, přenechává téměř veškeré organizační úkony na U3V, ale finanční oblast si z logického důvodu kontroluje, jelikož má vliv i na zastřešující vysokou školu samotnou. Z dlouhé praxe U3V je znát, že se své organizační role ujímá úspěšně. Církevní centrum ukazuje hierarchický systém celé apoštolské církve: *„My tomu říkáme severočeská oblast, potom nad ní je rada církve apoštolské a potom je biskup apoštolské církve a my jsme jeden ze 7 sborů té severočeské oblasti a v naší kompetenci jsou další místa v jiných městech, než jsme my, třeba v Lounech, Litvínově, v Chánově.“* Zástupce církevního centra. Sbor je součástí celorepublikové sítě a on sám má pod sebou další menší uskupení a sbory v regionu, ale i na vzdálenějších místech. Je zde vidět tradiční propracovaný systém církve. Celorepublikovou organizační síť mají i knihovny, uspořádání od okresní, přes krajské až po státní dokládá zástupce knihovny: *„My sme takzvané poverena knihovna, tzn, ze mame pod sebou 26 knihoven dalších, nad nami je krajská vědecká knihovna, která zase řídí pověřené knihovny metodicky, tzn, že my spolupracujeme, my máme jednou za dva měsíce cca jednání ředitelů všech pověřených knihoven, což jsou všechno okresní knihovny a scházíme se v krajské vědecké knihovně v Ústí nad Labem, zároveň se scházejí metodici kteří řídí těch 26 knihoven...je to prostě propracovaný systém spolupráce všech knihoven v rámci kraje. Jsme také členy SKIPU.“* Tento důmyslný, efektivní systém poukazuje na knihovny jako na tradiční a uznávané instituce, když mají takového prostoru působnosti. Za vypracováním a fungováním této sítě knihoven stojí celá řada lidí, což svědčí o tom, že knihovna je významný společenský a vzdělávací institut se širokými možnostmi. Ve vzorku se objevila i instituce, která má i nějaké organizace pod sebou, řídí je. Takto to komentuje zástupce knihovny: *„Kino Kosmos je samostatná organizace, která je součástí naší příspěvkové organizace, o čemž rozhodlo město most, stejně tak i planetárium. Každá ta složka má svého vedoucího, s tím, že já jsem ředitelem všech tří organizací.“* Všechny tři organizace mají společný rozpočet. Každá si vytváří svůj program, ale řídicí složkou je ředitel knihovny. Kino s planetáriem spadají pod knihovnu možná z důvodu větší prosperity. Církevní sbor poskytuje kurz, jehož absolvování si účastník zajistí navazující studium na odborné škole v jiném městě, kdy ta škola má centrálu až v Americe. Tuto globální ukázkou propojení organizací zmiňuje zástupce církve: *„Ta naše biblická škola je propojená s vyšší odbornou školou misijní a teologickou v Kolíně, to je v rámci naší církve, ta teď jakoby končí a transformuje se do Global University a máme tam vlastně takovou dohodu, že na základě certifikátu z naší biblické školy, tak mají rovnou uznaný jistý počet kreditů na této vyšší odborné škole...centrálu má Global*

University v Americe.“ V případě církvi není takovýto přesah propojení nic neobvyklého. Je vidět snaha o postupný vzdělanostní vývoj účastníka, od neformálního zájmového vzdělávání až po formální vzdělání s titulem.

6.2 Hospodaření

Jelikož můj výzkumný vzorek obsahuje 5 příspěvkových organizací, z toho 4 příspěvkové organizace statutárního města Most a jednu příspěvkovou organizaci Ústeckého kraje. Příspěvkové organizace mají jako stěžejní zdroj financí právě svého zřizovatele, tudíž jsem tuto podkapitolu rozdělila na dvě části. Jedna část s názvem příspěvkové organizace a druhá část s názvem Ostatní organizace.

6.2.1 Příspěvkové organizace

Z deseti zkoumaných organizací je jich pět příspěvkových. Jsou jimi knihovna, muzeum, klub seniorů, základní umělecká škola a středisko volného času. To znamená, že je spravuje zřizovatel, který také organizacím financuje většinové náklady spojené s provozem, přispívá na platy zaměstnanců apod. organizace mívají ještě další zdroje financí, příspěvky od kraje, ministerstev, sponzorské dary a jiné. Mé organizace se v tomto způsobu hospodaření a se zdroji financí moc nelišily. Zde ukázka na příkladu výpovědi zástupce knihovny: *Zdrojem našich financí je rozpočet města Mostu, od kraje potom získáváme dotaci na tzv. regionální funkce, a to je podpora pro těch 26 místních knihoven, co jsou pod námi...od nás mají tyto knihovny peníze na nákup knih a na plat 1 a půl pracovníka. Každý rok připravujeme návrh rozpočtu na chod organizace, ten schvaluje zastupitelstvo, s tím že my máme drobné příjmy z pořádání přednášek, kurzů, ze vstupenek kina kosmos a planetária. ...sponzory občas máme na něco.*“ Kraj dává finanční částku regionální knihovně v Mostě a ta ji přerozdělí všem obecním knihovnám v regionu, které má pod sebou. Finanční návrh rozpočtu knihovny musí projít přes magistrát. Knihovnám by příspěvek od města zřejmě nestačil, využívají proto i různých sponzorů. Zřizovatel by měl mít takový rozpočet, aby byl schopen adekvátně podporovat všechny své příspěvkové organizace. V mém výzkumu se ukazuje, že zřizovateli městu Most se hospodaření a následná podpora zřízených organizací velmi daří. Dosvědčují to slova zástupkyně klubu seniorů: *„Most investuje hodně, jsou bohatý, by se dalo říct, oproti jiným městům.“* To ale neznamena, že příspěvek od zřizovatele pokryje všechny náklady klubu, tudíž si opatřují, pokud je to možné různé sponzory. Ti ale nejsou stálí, a i výše jejich příspěvku se mění. Klub seniorů mělo dříve mnoho sponzorů, i díky členům klubu, kteří dříve pracovali v nějaké firmě, která nyní určitou skupinu klubu seniorů podporuje: *„Někdo si najde sponzory sám, ale už to upadá, asi jen tři nebo čtyři skupiny mají takhle sponzory....„Bud' je mají ten rok a nebo je nemají nebo jim je snížej, třeba teď jak byl ten pokovidovej rok....tak byly firmy hodně opatřý, a teď kom se to snad...“* Vícezdrojové financování uvádí i příspěvková organizace ZUŠ: *„V zuškách probíhá trojí financování. Jednak je to zřizovatel a ten přispívá na veškerý provoz, veškerý platový, ehm, ty požadavky jdou za státem, tzn. kraj, ministerstvo. Takže vlastně platově*

jsme závislí na státě a pak ještě má třetí financování, ty zušky, a to je to školné, které vybíráme a z toho můžeme si přispívat na provoz a na pomůcky a rozvoj té školy.“ Zástupkyně ZUŠ.

V tomto případě se jedná o školu, tudíž škola žádá MŠMT o dotace, bez podpory svého zřizovatele a státu by škola z ekonomického hlediska nemohla fungovat. Menší část financí si škola dokáže obstarat sama, a sice svojí hlavní činností. Je třeba podotknout, že zřizovatel nepřispívá na dospělé účastníky zájmového vzdělávání na ZUŠ, tudíž škola provozuje kurzy pro dospělé pouze z vlastního zájmu, na vlastní zodpovědnost a v rámci tzv. doplňkové činnosti. Město však monitoruje i tuto činnost školy a je třeba, aby tato forma činnosti nesla nějaký zisk, jak dokládá zástupkyně ZUŠ: *„V rámci té doplňkové činnosti, my se musíme chovat jako dobrý hospodář a musíme být v zisku. Kdyby se zjistilo, že ta doplňková činnost je v mínusu nebo je na ně potřeba nějaký dotace nebo něco, tak by nám to nemuselo moc přinést jako šťastných chvil a mohlo by to být právě jako zakázáno. Jo, takže my musíme vždycky spočítat ten kurz tak, aby nám pokryl veškerý ty náklady, a ještě něco zbylo.“ „To je naše podnikání.“ „Všechno to účetnictví musíte vést zvlášť, není to ta vaše hlavní činnost.“* Je zřejmé, že škola si uvědomuje potřebu i dospělých občanů uskutečňovat své zájmy, tudíž škola rozšířila své pole působnosti i na dospělé. Tato činnost má samostatné hospodaření a jedná se o čistě podnikatelskou aktivitu. Bonusem pro školu je, že se dostane do širšího povědomí občanů a přiláká tím třeba i více dětí, jejichž výuka je stěžejní pro ZUŠ. Muzeum je příspěvkovou organizací kraje a také využívá více zdrojů financování, mezi nimi i granty: *„... muzeum naprosto běžně žádá o granty, jsou tady projekty, které jsou spojeny se sbírkami. Ohledně grantů je tu spolupráce s akademií věd, ministerstva kultury atakdále. U většiny muzeí vstupné nepokryje ani 5 % nákladů.“* Zástupce muzea. Kromě financí od zřizovatele a minimálně výdělečné vlastní činnosti, muzeum jako celorepublikově významná, uznávaná veřejná kulturní instituce má výhodu, že může soutěžit o granty. Má tedy šanci uspět, jelikož prosperita muzeí je v zájmu celé společnosti, tudíž i institucí, které granty poskytují.

6.2.2 Ostatní organizace

Mezi ostatní nepříspěvkové organizace se v mém výzkumném vzorku řadí církevní sbor, místní akční skupina, univerzita třetího věku, jazyková agentura a taneční a fitness studio. Tyto organizace využívají také často vícezdrojového financování. Využívají různých dotací, sponzorských darů a podobně. Všem se celkem daří ekonomicky fungovat a plnit finanční rozpočet. Některé organizace ale pociťují větší finanční tíseň, jak můžeme vidět na výpovědi zástupkyně tanečního a fitness studia: *„...dotace z města, národní sportovní agentury, z kraje, z MŠMT, sponzoři, ale to všechno žádáme jen na ty děti a na seniory a na handicapovaný...a to je asi všechno a to kurzovné no. Pak ještě děláme takovej galakonzert v divadle tady, to bylo vždycky nula od nuly, až v loňském roce jsme zachraňovali studio, protože jsme mysleli, že už nebudeme pokračovat asi a vlastně jsme zvedli...jakoby vstupný a ten galakonzert nám pomohl vydělat nějakou částku a řekli jsme si že u toho asi zůstaneme....Protože když přišel covid, tak jsme všechny rezervy vyčerpali...“* Studio jako zapsaný spolek musí žádat různé instituce o dotace, aby mohl fungovat a i tak nemá zaručenou stálou finanční jistotu. Je zřejmé, že se jedná o významný spolek města, když lidé chodí na jejich galakonzerty s placeným vstupným, které právě podporuje organizaci. Na dospělé účastníky se dotace žádat nedají, což může být

jeden z důvodů, proč se studio zaměřuje především na děti, popř. na handicapované. Když tyto ekonomicky nestabilní organizace budou nuceni náhle obětovat své rezervy, jako v případě pandemie, o to více jsou vystaveni zániku. Místní akční skupina jako nezisková organizace, je závislá na získávání zdrojů jinak než hlavní činností. Využívá tedy různé finanční příspěvky, jak popisuje zástupkyně MAS: „*Primárně jsou to projekty, evropských, národních a také krajských fondů. Dalším zdrojem financí jsou členské příspěvky a hospodářská činnost organizace. Někdy využíváme dotací a občas i sponzorů. Veřejné sbírky, ty v našem případě nejsou potřeba.* Je zřejmé, že se jedná opět o funkčně a strategicky propojenou síť, nejen na státní úrovni, nýbrž i světové. Je vidět, že organizace je z finančního hlediska zajištěná. S opačným přístupem na pohled získávání finančních zdrojů, ve vztahu k městu Most, přichází církevní sbor, který svou činnost bere spíše jako poslání: *Naše filosofie je, že my jsme tady pro město, my jsme tady pro lidi, tak nechceme, aby nás město nějak financovalo, my jsme tu pro město, takže my to chceme si financovat. Finance máme z restitucí církve, ale my to máme rozdělený na dva jakoby účty, takže ty restituce jdou na jeden účet, kterých my se nechceme moc dotýkat, ta je na nějaký extra výdaje. Ve skutečnosti celý provoz centra se vším všudy i s platama a nájemným, tak všechno to jde z těch dobrovolných darů, a od toho se to všechno odvíjí...ty restituce se spíš snižují a jsou jen na určitou dobu.*“ Autor vyzdvihuje nekomerční a nezištné zaměření církevního sboru, který má zásadu být tu pro lidi. Díky systému financování církví, mají zajištěné nějaké finance a dále jsou odkázáni na zájem veřejnosti, podpořit je nějakou finanční částkou, která je primární pro fungování celého sboru. Město Most jak již bylo řečeno, podporuje především seniory a děti, přispívá neziskovým organizacím a klubům na provoz atd. Je to patrné z vyjádření zástupkyně města: *Město Most každoročně podporuje neziskové organizace, zájmové kluby a sportovní oddíly a v neposlední řadě také Klub seniorů Most. Finanční příspěvek je využíván na provoz organizace, konání různých akcí a je možné čerpat také dotace na nájemné nebo na energie. Jedná se především o podporu dětí, mládeže a seniorů. Podporujeme sportovní aktivity, prevence kriminality, sociální služeb, volnočasové aktivity a prorodinné aktivity.*“. Podpora mířená na zájmové vzdělávání především ohrožených skupin je zřejmá. Město se velmi angažuje a má zájem na kvalitním životě občanů.

6.3 Překážky

Každá organizace musí čas od času čelit i nějakým bariérám, které do jejího fungování přirozeně zasahují. Všechny organizace se s těmito překážkami nějakým způsobem vyrovnávají, snaží se najít jistá řešení. Nezaznamenala jsem, že by některá organizace musela ukončit činnost nebo že by jí to nějak silně poznamenalo. I když, záleží i na úhlu pohledu. Obecně největší změnou byla pro všechny nemoc Covid-19, který silně ovlivnil způsob výuky, ale nejvíce se podepsal na velkém úbytku účastníků zájmové vzdělávání. Lidé se báli kurzy navštěvovat z obavy nemoci a našli si vlastní alternativy k zájmovým kurzům. Také když se v některých organizacích přešlo na online výuku, tak lidem trvalo, než si na toto zvykli a někteří se ani nezúčastnili. Zde uvádím výpověď zástupkyně jazykové agentury: „*Tam se to hodně změnilo od doby vlastně co začal covid, to byl prostě hrozný propadák, i tím, že sme vlastně museli mít zavřeno,*

nemohli jsme vlastně fungovat, lidem tady na Mostecku trvalo, nebo našim klientům zhruba třičtvrtě roku až rok, než vůbec zjistili, že online jim neublíží, že že ta výuka je plnohodnotná, obzvláště ta individuální. Jo, takže to ty lidi pořád odkládali a říkali, že třeba až to půjde, tak přijdeme, no to znamená, že úplně o ten jazyk zájem nemají, žejo. Nám to jako taky leccos ukazuje.“ Nastalo náhlé uzavření celé agentury, na což nebyli připraveni. Rychle se snažili najít metody, jak výuku alespoň částečně nahradit. Když ale zprovoznili online kurzy, klienti nejspíše řešili primárně jiné věci a jazykové kurzy přesunuly na jinou kolej. Až po čase se někteří vrátili, ale velká část možná online výuce tolik nedůvěřovala, obávala se o kvalitu kurzů, a také trvalo, než se technicky s online možnostmi výuky seznámili. Situace covidu se podepsala i na univerzitě třetího věku: „Bylo to všechno takový pravidelný, přehledný. Jenže postupem času jsme museli přikročit k tomu, že jsme nevěděli, kdy přijde nějaká vlna covidu, v tamté poslední době, takže jsme se rozhodli ty kurzy trochu jako překopat...“ zástupce U3V. Respondent si stěžuje na nejistotu toho co bude, na to, že mu selhal jeho zaběhlý fungující systém výuky a je třeba se začít přizpůsobovat, hledat cesty, chce-li být univerzita třetího věku dále prosperující. Na pandemii lze nalézt i pozitiva, jak dokládá zástupkyně MAS: „Pandemie kolem covidu-19 nás naučila pohybu v online světě, takže spousty akcí se z prezenční formy přenesla do formy webinářů apod. Což z hlediska nedostatku časových kapacit i já osobně vnímám jako přínos a úsporu času.“ Zde rádi přivítali ušetřený čas díky pandemii a mohli se tak členové MAS věnovat více projektům. Mezi další problémy, které mají negativní vliv na fungování organizací patří aktuální energetická krize, zdražování. O tom mluví zástupkyně tanečního a fitness studia: „Myslím si, že ty lidi přestanou chodit úplně, protože jestli se bude zdražovat dál a dál, tak oni se budou rozhodovat, jestli jít cvičit anebo cvičit zadarmo.“ Uvědomuje si, že pro lidi nejsou v době krize prioritou fitness kurzy a že si je lehce mohou nahradit vlastní sportovní činností. Obdobně to vidí zástupkyně jazykové agentury: „Ja si myslím, že teď ta energetická krize a zdražování, to si myslím, že hraje obrovskou roli, že opravdu ti lidi jako přemýšlí, jestli si... v průměru ta hodina stojí kolem 500 korun, ta individuální, tak že si lidi rozmyslí do čeho dají peníze no.“ I ona si uvědomuje, že jazykové kurzy jsou pro občany dost drahé, především v době krize. Zástupce muzea upozorňuje na problém polohy muzea, jelikož je na okraji města a daleko od zastávek MHD. Pro spoustu lidí může být problém se do muzea dostat: „Obsazenost je kolísavá. Problém našeho muzea je dostupnost, protože pokud nemáte auto, tak se sem dostává hůř. Jedna věc, jako u většiny muzeí v ČR tvoří základ návštěvníků buď školy anebo senioři. Ty lidi toho středního věku tvoří, řekneme ani ne třetinu návštěvníků. A pro školy a seniory jsme špatně dostupní, autobus i tramvaj je poměrně daleko, i když jako probíhají stále jednání s městem na zavedení nové zastávky muzeum. Městu se do toho finančně nechce, to řekneme na rovinu. My jsme instituce krajská, takže je jim to trochu, nechci říct, že jim to je ukradené, ale není to prioritní.“ Takže kdy-bychom byli v centru, tak ta návštěvnost by byla asi trochu jiná.“ zástupce zdůrazňuje, že největší podíl tvoří školy a senioři a kvůli špatné dostupnosti to může mít neblahý vliv na návštěvnost muzea a tím pádem na muzeum jako takové. Vše by mohl změnit právě přístup města, ale to je spíše neočekávatelné, když muzeum není jeho příspěvkovou organizací.

6.4 Zajištění kurzů

V této podkapitole bude uvedena tvorba kurzů zájmově vzdělávacích aktivit, také zajištění lektorů a celkově organizace programové nabídky pro veřejnost. Většina institucí při tvorbě nabídky pracuje v týmu alespoň dvou lidí, nebo když program vytváří jeden lektor, musí poté být schválen vedoucím pracovníkem instituce. Každá organizace je trochu jiného zaměření, ale principy tvorby vzdělávací nabídky jsou podobné. Některé instituce se věnují určitým oblastem více do hloubky a jiné nabízejí širší spektrum nabídky. Můj výzkumný vzorek je celkem pestrý, což byl záměr a i nabídka kurzů je různorodá. V otázce zajištění lektorů, jsem výzkumem zjistila, že hodně organizací využívá jednak své interní lektory, tak také externí lektory, které si najímá často i z celé České republiky. Uvedu zde příklady nabídek zájmové vzdělávání podle obsahového zaměření a podobně. Například muzeum má na výběr z mnoha externích lektorů, snaží se o co nejpestřejší témata přednášek, by vyšli vstříc všem cílovým skupinám. Takto to komentuje zástupce knihovny: *„Máme najaté lektory na kurzy, vybíráme si o co máme zájem, protože těch nabídek je spousta, je obrovská...takže vybíráme snažíme se o to aby ten program byl barevný, různobarevný pro různé cílové skupiny, samozřejmě se snažíme hledat kompromis abychom to zaplatili a aby o to byl zájem...jezdí sem přednášející z celé republiky....sehnat lektora není určitě problém, spíše je otázka jestli to jsme schopni kapa-citně pojmut.“* Knihovna se řadí, jak již bylo řečeno mezi nejvýznamější komunitní centra s mnoha funkcemi, tudíž se i předpokládá pestrá nabídka a zaměřená na všechny skupiny lidí. A by uspokojila jejich potřeby nejen vzdělávací. Na druhé straně je takováto instituce nezisková veřejná limitovaná rozpočtem a výukových prostor, tudíž o to víc musí knihovna vynaložit do vymýšlení programové nabídky, jelikož musí brát v potaz cenu kurzu, jež nabízí lektor. Tady je ukázka, jaké zájmové aktivity pro dospělé knihovna nabízí: *„tak je to vyzkoušený standart, který používají knihovny obecně v rámci celé republiky, ty kurzy se pořádají už léta letoucí. Důležitou součástí kurzů jsou jazykové kurzy, takže angličtina, němčina, kurzy třeba jógy, počítačové kurzy, ty jsou především pro seniory, protože ta mediální gramotnost je důležitá, ikdyž v poslední době je zcela běžné, že senioři pracují s počítačem, nicméně je to spíš o té mediální gramotnosti, čeho se má senior vyvarovat atakdále. Jinak pak v sezoně máme další kurzy typu pro zahrádkáře, kurzy které se týkají manuální zručnosti.“* Zástupce knihovny. Opět se zde projevuje důmyslně propracovaný systém všech knihoven v ČR, jehož součástí je i metodika a tvorba programové nabídky. Zaměření kurzů je tedy pestré, je vidět, že také reflektuje aktuální potřeby občanů a v neposlední řadě myslí na ohrožené skupiny obyvatel. Další veřejnou velmi oblíbenou institucí podporující zájmové vzdělávání dospělých je muzeum, které se také snaží zavděčit se všem věkovým kategoriím a oslovit bohatou nabídkou přednášek a dalších kurzů. Hovoří o tom zástupce muzea: *„V rámci muzea je přednášková činnost. Přednášková činnost je buď v rámci muzea, zaměstnanců, tzn., že odborní zaměstnanci muzea mají pravidelné cykly přednášek nebo pravidelné přednášky a pak jsou to přednášky, kde jsou samozřejmě externisté. ... Přírodovědné přednášky jsou kombinované s přírodními vycházkami. ... Věci, které jsou jakoby trochu navíc, tak já jsem letos a vloni měl vlastně setkání s experimentální archeologií, kde jsme dělali repliku z doby monoxilu, ten byl ale teď nahrubo dokončen. Takže loni listopad, prosinec chodilo tak 5, 6 lidí na každou schůzku. Workshopy pro dospělé se objevují také, pravidelně u nás se dělá*

workshop malování.“ Odborní zaměstnanci muzea se samozřejmě kromě badatelské práce věnují také přednáškové činnosti, každý odborník dle svého zaměření. Často v muzeích nebývá těch odborných zaměstnanců tolik. Jelikož je tradicí, že spolu muzea jednoho regionu i kraje, potažmo celé republiky, spolupracují, do této spolupráce patří i hostování odborných přednášejících. Součástí programu muzea jsou i přednášky formou vycházky nebo třeba workshopy. Trochu jinak to probíhá v církevním sboru, kde mají akce ale doporučeně rozdělené na dvě skupiny, akce pro veřejnost a akce pro své členy církve. Toto rozdělení však většinou není nijak striktní, ale spíše doporučené. Přednášky, ač by se to mohlo zdát, nejsou jen s křesťanskou tematikou. Církev nabízí také více druhů zájmových aktivit, jak popisuje zástupce církevního centra: *„Asi bysme to rozdělili na dvě takové části, co je veřejný a co je jakoby pro lidi, co chodí sem, pro takovou uzavřenější skupinu, protože jako tyhle věci co je pro uzavřenější skupinu, tak zřejmě prostě jako lidi zvenku až tolik nezajímá. Takže jsou to hlavně jazyky, třeba angličtina a teďka čeština, to je teda nárazově. Také cvičení pro ženy. Takže to ej tohle. Připravujeme romštinu. A potom máme jakoby takovej kurz křesťanství a to je úplně pro každého, má to 12 lekcí, zdarma. Na konci toho kurzu se člověk může nechat pokřtít. V průměru chodí asi 10 lidí na tento kurz...Pak tomu říkáme blokova studia, to je nějaký blok na jedno téma. Máme témata naše....a pak témata s Global university propojený, je to taky placené, protože musíme zaplatit ty učitelé kteří sem jezdí z Kolína z té Goba University...“* K mému překvapení se věnují výuce jazyků, ale to bude tím, že dnes se cizí jazyk učí kde kdo, tak ho také vyučuje kde kdo. Jak je vidět mají dlouhodobější kurzy i jednorázové. Kurzy mohou navštěvovat i lidé nevěřící, ale existují takové kurzy, které jsou určeny lidem, kteří mají již nějakou církevní znalosti a zájem. Univerzita třetího věku jako jedna ze dvou organizací orientovaných pouze na jednu cílovou skupinu a tou jsou senioři. Nabízí velmi pestrou škálu pololetních kurzů, jak dosvědčuje zástupce U3V: *„...Objevily se kurzy, který byly z oblasti zdraví, byla i vlastně pohybový kurzy, kurzy v tělocvičně, něco o správné výživě, o duševním zdraví a podobně, trénování paměti možná se dá zařadit, jo, možní i grafologie, tyhle věci se taky dělaly, nabízely a po-stupně k tomu přibýlo i cestování, ale největší zájem byl o historii, máme tady výborný-ho přednášejícího, pana xxx..., pak jsou zde kurzy z oblasti regionálního, regionální památky.... Ted' momentálně připravujem pro novej semestr, věci okolo, okolo přírody, ptactvo, brouky. A v minulosti jsme dělali léčivý bylinky, houby, takže je to opravdu pestrý, no.“* Respondent zde popisuje kterými kurzy začali a které poté přidávali, věnují se širokému spektru témat, což je pro rozvoj seniorů jediné plus. Klub seniorů má samozřejmě aktivity orientované také na seniory, kteří jsou zapsáni v jedné z devíti skupin klubu: *„Každý den je něco, my prostě jeden den nemáme volnej, od rána. V pondělí je cvičení, pak jsou to...my tomu říkáme „kdo si hraje, nezlobí“, tam hrajou karty, na počítači, bowling nebo jen tak sedí při kávičce a povídají si, máme tady různé stolové hry... ruční práce, vyráběj z přírodnin, vyšívaj, šijou, dělaj macramé. Pak máme ve středu kalanetiku a němčinu. Ve čtvrtek máme keramiku dopoledne a v pátek zase ty hrátky a hrajou bingo, ono je to hrozně chytlo. No, to je dopoledne a odpoledne se tu scházej na besedách ty skupiny....každou druhou sobotu podnikají s klubem českých turistů procházky po okolí, jezdíme do divadla...“* Zástupkyně klubu seniorů. Program je po celý týden od rána celý den, což vyhovuje seniorům, kteří třeba žijí sami nebo jinak nemají možnost být v nějaké společnosti lidí. A býti součástí skupiny klubu seniorů má jistě i pozitivní vliv na jejich psychiku a kvalitu života. Je velmi

pravděpodobné, že si zde senioři tvoří přátelské vztahy a berou klub jako svoji druhou rodinu. Programová nabídka nezapomíná ani na aktivní seniory věnující se sportu a ručními pracemi a výukou jazyků napomáhají seniorům procvičovat paměť a zručnost. Na zájmových aktivitách pro seniory často klub spolupracuje s dalšími vzdělávacími institucemi, např. s již mnohokrát zmiňovaným muzeem nebo i s dětmi ze škol, popisuje zástupkyně klubu seniorů takto: *„Na těch besedách mívají přednášky, o historii města třeba nebo to co zrovna je aktuální v muzeu...paní vedoucí přijde a řekne hele potřebovala bych objednat, jestli by si to nepřišel, ten, kdo to zrovna pořádá ten kurátor. A oni jsou ochotní...byli tady třeba i policajti...je to vždycky tak jednou za měsíc tyhle přednášky. Nebo si pozvou ty děti z lidušky, ony jim zahrajou, zazpívají, jo...ony sem choděj dětičky rády a babičky jsou zase rády z holčiček. ... Hodně jich chodí třeba číst do mateřinek.“* Je vidět nezištná přátelská spolupráce mezi organizacemi. Spojení dětí a seniorů je obohacující pro obě strany. Zdá se, že klub seniorů ví, jaké má cíle a projevuje se zde zajatá praxe. Když se přesuneme od pestré nabídky neziskové veřejné instituce k instituci ziskové, tak je vidět jasný rozdíl ve škále zaměření kurzů. Taneční a fitness studio s.r.o., ke kterému byl v roce 2018 zřízen sportovní spolek, na který je převedena naprostá většina agendy z s.r.o., nabízí kurzy se sportovním zaměřením. Více slovy zástupkyně spolku a s.r.o.: *„Tak taneční kurzy tady máme, vlastně fitdance, potom tady máme latinoladies, potom máme co se týká těch tanečních kurzů pro páry tak karibské tance, no a pak jsou soukromé lekce...o ty je největší zájem teda. Pak je svatební tanec, o ten je taky největší zájem. A pak tu máme fitness kurzy a to je jóga, pilates, kango, body styling, kruhový trénink a step aerobic.“* I přesto, že jako malá instituce se zaměřují jen na jednu oblast hlouběji, je nabídka kurzů velmi pestrá. Od tanečních stylů po různá fitness cvičení. Jistě už vědí, o co mají lidé zájem. V zápětí respondentka dodává, podle čeho mimo jiné volí nabídku kurzů: *„Říkám si třeba, hele tadyten kurz tady nemáme, zkusím oslovit někoho...“* Je vidět, že se snaží nalákat nové klienty na nové kurzy a oslovuje vhodné lektory. Fitness studio má lektory většinou externí, ale mají i jednu stálou trenérku: *„Co se týče fitness kurzů, tak jsou to většinou oslovení lektori nebo máme pak svoji fitness trenérku, která máme ji už 20 let, ta je s náma od začátku. ...A ti lektori, co pro nás pracují, tak mají dohodu o provedení práce. A když dojíždí nějakí lektori, tak většinou to je na faktury, žejo, oni mají všichni živnosti.“* Zástupkyně tanečního a fitness studia. Malé sportovní studio by více stálých zaměstnanců neuživilo, zvláště když se jedná o zapsaný spolek, takže lektory řeší formou spolupráce na dohodu a provedení práce nebo jednorázovým úplatkem. Základní umělecká škola řeší výuku dospělých tzv. doplňkovou činností ke své hlavní činnosti, což je výuka dětí a mládeže. Dospělé vyučují ti stejní lektori, kteří učí i děti: *„Ne, to jsou naši kantoři, kteří jedou normálně svoji výukovou povinnost pro děti a pak vedle toho, vedle svých pracovních smluv mají vlastně ještě dohodu o doplňkové, ehm, dohodu o pracovní činnosti a ty dospěláky my učíme ne v rámci naší výukové povinnosti, ale jako doplňková činnost, to znamená něco úplně vedle, vedle těch dětí. Ty děti jsou pro nás, máme zřizovací listinu na výuku dětí, že, a vzdělávání dětí, ale ty dospěláci ty se teda dají učit v rámci doplňkové činnosti. Takže vlastně jako vedle, úplně vedle.“* Zástupkyně ZUŠ. Pedagogové vedou i zájmové kurzy pro dospělé, zde může být riziko přístupu k dospělým jako k dětem. Výuka dospělých je formálně úplně odštěpena od hlavní výukové činnosti školy, jelikož výuka dospělých je vlastní byznys školy navíc a město jako zřizovatel nepřispívá na náklady výuky dospělých. Učitelé jsou tedy placeni z kurzovního, jak to

bývá také u podnikatelských organizací. Příkladem lektorů najímaných z celé republiky je univerzita třetího věku, jak popisuje její zástupce: *„Fakt je ten, že jsme dokonce dokázali i vlastně sem dostat právě lektora z Brna, ten člověk žil 10 let v Africe asi, s těma šamanama tam a tyhle věci, ale škoda, že je to tak daleko, takže on to absolvoval tady jednou a protože pro něj to jsou tři dny s cestou a už je starší...“* Určitě je pro kurzy a přednášky zajímavé pozvat si cizí lektory a nebo nějak specializované, ale spolu s tím se musí počítat i s možnými problémy s tím spojenými. Středisko volného času má rovněž jako základní umělecká škola vzdělávání dospělých v rámci tzv. doplňkové činnosti. Hlavní nabídka tedy opět patří dětem a mládeži a pro dospělé nabízejí jen pár kurzů, slovy zástupkyně střediska volného času: *„Noo, je to treba i podle zajmu, my tu máme treba i pro dospelaky ciste pro dospelaky tu máme keramiku pak tady máme cvičení pro zensky pak tady máme kurz takovej jako nebo kurz, krouzek, my tomu říkáme krouzky, zajmave utvary, presne jako to je uredne, tak tu máme takovej kurz jako sebeobrany, vingšu tomu říkají, no a co jeste pro ty dospelaky, to je asi vsechno tak nak. No a pak treba ale to už není naše, ze sem treba vecer kdyz už je po naší činnosti chodí na pronajem dospelaci si treba zahrát volejbal ze tu možnost taky dáváme, ze si pronajmou telocvicnu nebo chodej na hřiště hrát fotbal chlapi no ale to už není jako v rámci naší činnosti ale ze nabízíme jako pronajmy“*. Nabídku kurzů volí i dle zájmu veřejnosti, což je logické, z hlediska.

6.5 Dospělí jako účastníci

Dospělí jako účastníci zájmového vzdělávání na Mostecku tvoří v mých zkoumaných organizacích většinou tu menší někde až okrajovou část všech účastníků. Speciální skupinu tvoří senioři, na které se specializují dvě organizace. Jsou jimi Klub seniorů Most a univerzita třetího věku při vysoké škole v Mostě. To je dáno převážně tím, že se jedná o ohroženou skupinu obyvatel a proto jako taková je podporována i samotným statutárním městem Most, které velmi podporuje tyto instituce pro seniory. Dalším takovým specifickým jsou podnikatelské subjekty, např. jazyková agentura, kde dospělí tvoří velkou část účastníků. Tyto podnikatelské instituce se soustředí převážně na dospělé jedince středního věku, jelikož ti bývají ekonomicky nejsilnější ze všech věkových vrstev a mohou si tyto kurzy spíše dovolit. Město vzdělávání dospělých, jak tu již bylo řečeno nijak zvlášť nepodporuje, z důvodu ekonomické aktivity jedinců. Když už přeci jen organizace zájmového vzdělávání nabízejí i zájmové kurzy pro dospělé, většinou zjišťují o co by lidé měli zájem a podle toho se v rámci možností snaží přizpůsobit. Většina organizací si pochvaluje zájem dospělých na kurzech. Organizace také často spoléhají na to, že dospěláci přivedou do stejné organizace i své děti. To potvrzuje zástupkyně střediska volného času: *„...ze treba ty dospelaci kdyz se sem naučí chodit tak si reknou hele tam to je dobry ja tam přivedu dite nebo vnuce nebo rekne nekomu v okolí hele tam je to hezky pro ty děti jdete tam.“* Stejného názoru je i zástupkyně ZUŠ: *„Já mám spoustu dospěláků, který přivedou to dítě...“* Má to výhodu jak pro organizaci, tak pro rodiče, kteří dají dítě do zájmové kroužku. Do specifitější organizace, kterou v mém vzorku tvoří církevní apoštolské centrum, chodí jednak sdílet svůj křesťanský život a rozvíjet se duchovně s komunitou církve, a za druhé

jsem lidé chodí tradičně za zájmovými aktivitami všeho druhu. Návštěvnost kurzů a aktivit popisuje zástupce církve: *...zájem strašně velkej, pak se to zužuje, protože lidi nedokážou jako úplně držet krok, učit se to atak, a docela je problém s těma učitelem, protože jako maj málo času. My to totiž děláme tak, že je to za dobrovolný příspěvek a ten člověk dostane jen to co ej z toho vstupného no....Máme tady ze skupiny asi 5, 6 vedoucích kteří toto dokážou vést. Máme tady jakoby to křesťanské centrum vzdělávání a součástí toho jsou právě všechny tyhle formy studia. Je tam, první část jsou základy křesťanství, pak je základy 2, zase může přijít kdokoliv ale je to doporučený pro ty kdo jsou už zapojení v nějaký církvi, a třetí část to je leadership, pro vedoucí sborů ale je to i pro veřejnost. Pak máme biblickou školu na dva roky, tam už se platí kurzovné....je to takové hodně interaktivní, A výsledkem je certifikát nebo osvědčení, když splní určité podmínky". Je zde klasická ukázka počáteční vlny zájmu a pak účast slábne. Pro některé kurzy mají nedostatek učitelů, což je dáno jednak časovou tísní a pak je potřeba, aby to učitelé dělali opravdu ze zaujetí, jelikož dostanou jen minimální peněžní odměnu.*

Zástupce církve ale zároveň dodává: *„Každou druhou neděli tady máme aspoň jednoho nového člověka". To zní sice pozitivně, ale otázkou je kolik z těchto nových lidí se stane pravidelným účastníkem. Zástupkyně střediska volného času tvrdí, že dospělí lidé mají o jejich kurzy zájem. „A já bych řekla, že docela zájem je, protože tím, že my jich nenabízíme tolik, nevím, kdybych měla nabízet pro tu širokou škálu jako máme pro děti, tak to neumím říct, jestli by chtěli chodit, víte, dneska bych řekla, že lidi jsou hodně v práci dlouho, že je to, není to jako dřív, že chodili rodiče domu ve dvě a měli čas, jak se říká, dneska je ta doba jiná, většinou lidi choděj v 5 i v 6 i dýl domu, takže neumím říct, ale tak nějak vím, že asi každé spíš hledá, aby se trošku hýbal a pak možná i ta výtvarná činnost. " Když nedostávají dotace na kurzy pro dospělé, tak hledí na to, když už nějaký kurz otevrou, aby o něj byl dostatečný zájem. Jinak mít poloprázdné kurzy by se jim jistě nevyplatilo. Komentuje, že dnes jsou lidé hodně profesně zaměřeni a že na volný čas jim nezbyvá už tolik času jako tomu bývalo dříve. Základní umělecká škola si uvědomuje, že i dospělí mají potřebu se zájmově vzdělávat ve svém volném čase. Proto se škola rozhodla, dát jim tu příležitost a otevřela první kurz, což zástupkyně ZUŠ komentuje takto: „Cítíme tu potřebu rozšířit působnost nejenom na ty děti, ale i na dospělé. Začínalo to pouze jedním kurzem, takový, jakože pomalý rozjezd a teď v těch letech pěti kurzech, to je záležitost posledních dvou let, kdy to máme takhle rozšířené na pět kurzů.*

„My vypíšeme kurzy a buďto se tam ty lidi přihlásí a nebo ne. Spíš pro nás je to známka toho, že je o ten kurz zájem, tak se to spíš jen rozvíjí, jo, takže neděláme takový jako, jo, co byste chtěli, abychom vyjdeme vám vstříc, co byste chtěli, abychom pro vás udělali za kurz, ne. Vypíšeme kurzy, ten, ten a ten a zatím se nám nestalo, že by o to jako zájem nebyl." Vedení školy chce dát dospělým stejné podmínky jako dětem v oblasti zájmového vzdělávání a proto ho začali realizovat. Nemá třeba tolik možností realizovat různé kurzy, o které by si lidé řekli, tak vypíše takové podle svého mínění a zkušenostech. Zástupkyně ZUŠ potvrzuje, že jejich existence není závislá na účasti dospělých. Kurzy pro dospělé totiž provozují jako doplňkovou (podnikatelskou) činnost: „Ty dospěláci to je to, co chceme dělat my, na co jako, na tom nejsme závislí. Když řekneme příští rok, hele, dospěláci nebudou, tak nebudou." Naopak místní akční skupina ve svých činnostech zaznamenává spíše pokles dospělých na zájmovém vzdělávání, jak tvrdí zástupkyně MAS: „Mám za to, že v poslední době upadá zájem ze strany dospělých o další volnočasové, zájmové aktivity z důvodu nedostatku času, finančních prostředků, chuti a ná-lady." Možná to respondentka tvrdí v souvislosti s dnešní orientací

lidí především nato, mít dobré zaměstnání a schopnost profesní konkurence a na úspěšnou dobu, kdy lidé unavení z práce nemají energii na zájmové aktivity. Účast v klubu seniorů je dána i roční dobou, jelikož např. v létě senioři tráví čas a chalupách nebo obhospodařují své zahrádky a do klubu začínají chodit zase až s podzimem: „...pak se to zase ztlumí ke konci jara, no jara, toho června, to už zase maj chaloupky a zahrádky, jo, a pak zase v září, zase vzestupně a v prosinci nejvíc...protože vždycky čekaj, že dostanou nějaký dáreček od té své vedoucí skupiny...“ to vypovídá o tom, že když senioři nemají nějakou svoji hlavní aktivitu a jsou doma, často třeba i sami, tak rádi navštíví klub seniorů, kde mají své přátele a mohou s nimi aktivně trávit čas. Nebo se více účastní, když v tom vidí nějaké výhody, třeba v podobě dárku. O tom, že dospělí navštěvují zájmové kurzy rádi a společně dokonce tvoří přátelskou komunitu, hovoří také zástupkyně základní umělecké školy: „...my to vnímáme, že vlastně budujeme jakoby takovou komunitu a jsme s nimi docela jako úzce navázaný. Takže ta skupina patnácti, většinou je to do 15 lidí, tak si i, musím teda zaklepat, že si i sedne hezky a že vlastně děláme takové to, ta komunita, že to tam jakoby funguje, jó, takže vlastně jakákoliv další aktivita v té škole, tak oni jsou hrozně vděční, jo, že jim nestačí vlastně ta jedna, jedna výuková hodinová dotace, jo, ono to jsou tři vyučovací hodiny, to jim nestačí, no, rádi se zúčastňují dalších věcí.“ Tento případ je už taková nadstavba vzniklá samovolně a dokazující, že otevřít zájmové kurzy pro dospělé byl skvělý nápad, který se vyplatil. V přátelském prostředí se zájmově vzdělává mnohem lépe a jak je vidět z výpovědi, účastníci jsou vděční za každou další aktivitu navíc, kterou mohou provozovat v takto harmonickém prostředí. Trochu jinak co do účasti na tom je U3V, slovy zástupce U3V: „Teď máme období, kdy, ale to je asi obecný trend, kdy na ty prezenční kurzy, vlastně, mluvíme o seniorech, tolik seniorů nezačlo po těch covidových vlnách chodit, takže předtím byl zájem až třeba 260, 280 lidí za semestr přišlo do kuru a teď je to trošku menší, byli jsme na nějakých 140, jo, v poslední době, ale je to opravdu asi daný tím, že aby něco nechytily, a zatím je to moc čerstvý a já z toho usuzuji, že ten menší zájem je kvůli tomuhle tomu, jo.“ Obava z nákazy nemocí Covid-19 stále panuje, alespoň mezi seniory, což je pochopitelné a účast se stále moc nezvedla od doby před pandemií. Zájem klesl zhruba o polovinu, což není zanedbatelné. Když se dostaneme k podnikatelské organizaci, tedy k jazykové agentuře, výzkum ukázal, že kurzy mají celkem obsazené a dokonce někteří klienti dojíždějí i ze vzdálenějších měst, jak o tom vypovídá zástupkyně jazykové agentury: „Myslím si, že za ty 4 roky už jsme se naučili vlastně, zjistit, jaké jsou ty potřeby těch lidí, takže, poslední dobou máme ty všechny kurzy vlastně obsazené, nebo se nám nestává, že by se nám ty kurzy neobsadili. Ano, ano. K nám dojíždí lidi dokonce i vlastně z Teplic, z Loun, z Ústí nám dojíždí lidi, což mě hrozně překvapuje, protože je to relativně dálka, dojíždět na hodinu nebo ho-dinu a půl kurzu a přitom tam je zase konkurence obrovská. Ale často se nám to stává, že ty lidi jedou opravdu na doporučení.“ Znat potřeby svých klientů je základ úspěšného podnikání v zájmovém vzdělávání. Respondentka tvrdí, že k nim dojíždějí i lidé z měst, ve kterých dle ní vládne konkurence. Zrovna u výuky jazyků bývá opravdu velká konkurence. To, že lidé dojíždějí takhle od dál, možná ukazuje na stálejší, věrné klienty anebo i na dobré jméno agentury. První vlnu zájmu a pozdějšího úpadku dospělých na kurzech, o které tu již byla řeč, pociťuje i zástupkyně tanečního a fitness studia, která popisuje účast lidí hned po otevření studia, ale i pozdější účast: „Ti dospěláci, no, nějaké workshopy dělám, ale ne tolik, protože není tady na Mostecku o to takový zájem, není. Myslela jsme si, že jo, když sem začínala...tak původně to bylo, že sem chtěla jenom

dospělí, jsme učila tanec na zuš a maminky se mě pořád ptaly, jestli bych neotevřela i něco pro ně. ... tak na základě toho jsem se rozhodla otevřít vlastně pro dospělé kurzy no ale ono jako lidi si přejou, ale potom je to jinak, jo, no a pak teda některý kurzy byly plný, některý kurzy byli prázdný, takže to bylo takový náročnější, no ale pak přišel boom zumby, tak to nám naštěstí jakoby trochu pomohlo... ale ty workshopy už moc ne no, ten lektor si bere neuvěřitelný peníze, takže opravdu to se nevyplatí,....takže ta částka je pravděpodobně pro ty mostečany velká.“ Na začátku bývají velké ambice a možná trochu naivní představy, které pak v realitě vypadají leckdy jinak. Je vidět, že ale po horším rozjezdu studia přišel zase velký nárůst klientů a poté to mělo různá stadia ta účast, je vidět, že to studio nevzdává

6.6 Naše přednosti

V této podkapitole se krátce zmíním o jistých přednostech některých organizací, které z rozhovorů vyplynuly. Prezentuji zde to, čím mohou být jisté organizace pro ostatní konkurenci. Základní umělecká škola si stojí za tím, že její nabízené kurzy mohou jsou vyšší kvality, už jen díky odborně vyškoleným lektorům. Vizí vedení základní umělecké školy je do budoucna akreditace uměleckých oborů pro dospělé účastníky. O tomto hovoří zástupkyně ZUŠ: *„My jsme taková jako záruka té kvality pro ty dospěláky, jo. ... Já mám na srdci, že bychom jako škola začali zřizovat akreditovaný ty kurzy, protože zatím jedeme jakoby v těch kurzech nabízíme je, ale nemáme je akreditovaný, jo. To by třeba otevřelo další nějaký možnosti, že se do toho člověk přihlásí, protože ta akreditace vám zaručuje nějakou, nějaký jako stupeň kvality, Takže, to je pro mě asi do budoucna, nějaký takovej podnět, jak dál ještě to jakoby posunout, no. A možná by vnímám teď v poslední době i takovej zájem, kdy ten kurz jako cílíte, jo, když plácnu, já nevím, teďka plácnu, dekorování hrnků, nejenom keramika obecně, ale jakože trochu to rozpitvat. Oni takhle u nás mají jakoby všechno, ale šlo by dělat i kratší, ne kurz dvouroční ale vlastně jako semináře, workshopy, zaměřený na ty dospělí. To si myslím, že by se jako dalo.“* Akreditace oborů by mohla přilákat další klienty, jelikož by absolvování kurzu mělo větší váhu a dostanou osvědčení. ZUŠ by se tímto odlišovala od ostatních zájmových organizací a mohla by znamenat jistou konkurenci. Dále vedení školy vnímá vyšší zájem o specifitěji zaměřené kurzy. Jazyková agentura taktéž vidí ve své nabídce vyšší kvalitu kurzů, jelikož cílí na nízký počet účastníků na kurzu: *„Ano ano ty skupinové kurzy my z většiny děláme pro 4 až 8 osob. Pro větší skupiny neděláme, protože ta výuka už pak není tak úplně kvalitní. A to jsou právě jiné instituce, jako třeba vím, že knihovna a tak dále pořádají takové jazykové kurzy, ale pro velké skupiny. Ale podle mě úplně..., jako na ten jazyk je potřeba to opravdu individualizovat a pak když se dostaneme na větší číslo ve skupině, tak to je pak jak výuka ve škole, která opravdu není nějak kvalitní.“* Zaměření se na kvalitu ovšem zvedá cenu kurzu, je pak na účastnících zda preferují kvalitní kurz a nebo levnější možné nižší kvality s více účastníky na kurzu. Zde je třeba říci, že knihovna se snaží být dostupná co nejvíce lidem a vrstvám obyvatel, zatímco jazykovou agenturu volí spíše lidé, kteří si rádi připlatí a mají potřebu naučit se jazyk do hloubky.

6.7 Jak o sobě dáváme vědět

Poslední podkapitola uvádí zjištění týkající se propagace zkoumaných organizací. Je asi zřejmé, že neexistuje organizace či instituce, která by o sobě nechtěla dát vědět, resp. která by si nechtěla zajistit účastníky. Zjistila jsem, že druhy propagace neboli reklamy jsou u všech organizací velmi podobné. Všechny organizace se snaží o nějakou reklamu a vědí, že je přirozeně jejich součástí. Některé druhy propagace jsou pro některé organizace typičtější. Jak se ukázalo knihovna má největší možnosti reklamy, jak je vidět z výpovědi zástupce knihovny: *„Propagaci dáváme na nádraží do ordinací, plakátovací plochy ve městě, na magistrátu, v mhd, všude, kde se naskytne příležitost, tiskneme 5000 plakátů měsíčně, a to jsou kombinovaná propagace s kinem Kosmos které pod nás spadá, co je k máni, tam jsme.“* Toto privilegium možností reklamy všude, kde je to možné rozhodně přičítám tomu, že knihovna je zřizována městem Most a městu velmi záleží na tom, aby lidé o pravidelných akcích knihovny vždy včas věděli a aby knihovnu navštěvovalo co nejvíce občanů různých sociálních vrstev. Tím se lidé rozvíjejí, vzdělávají, společensky angažují a tito lidé potom i zákonitě určují jak bude prosperovat celé město a jaká společnost v něm bude žít a spoluvytvářet ho. Oproti tomu muzeum, které není příspěvkovou organizací města, tak je hned patrný rozdíl v možnostech financování reklamy, jak tvrdí zástupce muzea: *„Muzeum naše spoléhá na web a na facebook, z důvodů finančních, ne tolik na plakáty. Ty už jsou o něco finančně náročnější. Ale kupodivu co je celkem dobré, tak je ten regionální tisk, kterej chodí zadarmo, Krušnohor, Homér, to jsou věci kde jsou i naše programy... Spolupráce probíhá s informačním městem, veškeré naše materiály, letáky se tam dávají.“* I když nemá muzeum tolik financí na tisk plakátů, stále je významnou městskou institucí pro místní, ale často i pro turisty navštěvující město, tím pádem se na propagaci muzea angažuje informační středisko, kam turisté často ve městě zavítají jako první s prosbou o typy, co ve městě navštívit. *Základní umělecká škola moc propagace nevyužívá, jak tvrdí zástupkyně ZUŠ: „Ani není potřeba. Ten zájem je tak velkej, že naprosto stačí, když oni si to řeknou. ... My jsme tady v Mostě dvě zušky, pak je tady středisko volného času a v těch dospělácích já nemám pocit, že bysme byli nějak jako, že bysme se museli nějak jakoby podbízet, protože fakt ty lidi spíš je větší poptávka, než pomalu bysme museli otevírat další kurzy.“* Z výpovědi plyne, že mají kurzy zaplněné, tudíž nemají potřebu nějaké velké propagace. Otázkou je, kdyby kurzy zaplněné neměli, zda by se chtěli o lidi „rvát“ anebo by radši v zájmovém vzdělávání pro dospělé nepodnikali. Univerzita třetího věku, jelikož má účastníky seniory, kdy ne všichni koukají na nabídku univerzity na internetu nebo se tolik nepohybují po městě, aby viděli letáky atd., tak vedení U3V zvolilo osobní návštěvy do klubu seniorů, aby jim poreferovali o nabídce univerzity. Dále samozřejmě používají i obvyklou formu propagace: *„Je to i o tom, že třeba mezi důchodce jdeme na nějaký setkání do toho jejich klubu a povídáme, co se bude zase dít v univerzitě třetího věku, statutární město nám dává prostor v mosteckých listech, jo, takže třeba tu nabídku přes ně. Jinak jako novináři nám vycházej vstříc a když se něco děje, především to slavnostní předávání certifikátů, tak vyjdou články a v tom se objeví i nějaká nabídka na další semestr. ... Kolegyně je neuvěřitelná, posílá jim mejly s nabídkou opakovaně nebo jim volá, posílá desítky esemesek a podobně.“* Zástupce U3V. Zde je třeba upozornit na netypickou snahu zaměstnankyně, která posílá několik sms a

uskutečňuje množství telefonátů klientům U3V o nabídkách univerzity. V klubu seniorů probíhá přizvání dalších členů formou přátelského doporučení od již stávajících členů: *„Většinou je to tak, že jedna přivede druhou, ta přivede další...A jinak jsou dny otevřených dveří, jednou za rok. Do mosteckých listů chodí oznámení, co se tady děje.“* Řekla bych že tato osobní doporučení, případně možná osobní návštěva klubu funguje jako reklama mezi seniory nejlépe. Taneční a fitness studio k propagaci využívá sociální sítě a také jako klub seniorů spoléhá na osobní doporučení. Dále co je pro tuto organizaci typické, je propagace díky různým veřejným vystoupením a účasti na soutěžích, jak o tom hovoří zástupkyně studia: *„Myslím si, že v dnešní době je to ten facebook, Instagram a samozřejmě klient kliento-vi, jo, že si to maminky řeknou mezi sebou, babičky mezi sebou...a hodně teda nám pomáhaj ty vystoupení a ty akce, kde nás viděj reálně. po celé republice vystupuje-me, i v zahraničí a halvně soutěžíme. Já jinak hodně vystupuju na akcích, takže to propaguju, dělám i konferenciérku na našich akcích.“* To že potencionální klienti studia uvidí aktivity přímo naživo v rámci vystoupení a soutěží udělá na lidskou psychiku asi ten největší dojem, vytvoří zážitek a emoce, které bude mít člověk uchované déle než třeba náhodný leták s nabídkou kurzů, si myslím.

Shrnutí a diskuse

V této kapitole shrnu výsledky mého výzkumného šetření a zároveň tato zjištění zasadím do teoretického kontextu. Také odpovím na hlavní výzkumnou otázku, nejdříve však odpovím na specifické výzkumné otázky. Cílem výzkumného šetření bylo odpovědět na hlavní výzkumnou otázku, která zní takto: Jak je organizačně zajištěno zájmové vzdělávání občanů regionu Most? Hlavní výzkumnou otázka je tvořena čtyřmi oblastmi, které prezentují čtyři specifické výzkumné otázky.

První specifická výzkumná otázka hledá odpověď na to, jaká je nabídka zájmových aktivit pro dospělé a jaká je organizace těchto zájmových aktivit. Většina poskytovatelů zájmového vzdělávání na Mostecku má hlavní zaměření na děti a mládež. Potom tu je pár institucí určených pouze pro seniory. A dále jsou v nemalé míře zastoupeny instituce poskytující zájmové vzdělávání široké veřejnosti, takže i dospělým. Instituce s hlavním zaměřením na děti a mládež provozují zájmové vzdělávání pro dospělé v rámci tzv. doplňkové činnosti ve svém vlastním zájmu a režii. Jelikož zájmové vzdělávání dospělých není podporováno státem, tvoří menší část činnosti těchto organizací, a i nabídka je omezená, stavěná tak, aby o ni lidé měli zájem a vzdělávání mohlo fungovat. Jedná se o středisko volného času a o základní uměleckou školu. s tímto zjištěním přichází i Vychová (2008), která říká, že se na zájmovém vzdělávání dospělých podílejí i formální vzdělávací instituce, s tím, že nabídku zájmového vzdělávání dospělých mají jako doplňkovou, podnikatelskou činnost nebo mohou pronajímat prostory školy po skončení výuky. Organizace věnující se široké veřejnosti jako např. muzeum či knihovna ale nejsou typicky a pouze vzdělávacími organizacemi, ale plní i další funkce, např. kulturní, informační, výstavní. To samé potvrzuje i Kupcová (2011b), která tvrdí, že instituce můžeme dělit také na specializovaná výchovně-kulturní zařízení, jejichž primárním zaměřením nemusí být nutně zájmové vzdělávací činnost. Z výše řečeného vyplývá, že je obtížné nalézt takovou organizaci, která by se věnovala pouze zájmovému vzdělávání a konkrétně pro všechny dospělé. Avšak toto neplatí pro mnoho podnikatelských institucí, které nabízejí mnoho zájmově vzdělávacích aktivit pro dospělé. Většinou se každá instituce věnuje jedné specifické zájmové oblasti, např. výuce jazyků nebo sportovních aktivit. Obsah vzdělávací nabídky vychází často ze zájmu dospělých, na realizaci se podílejí interní i externí lektori a aktivity probíhají různými formami, nejčastěji formou jednorázové přednášky a dlouhodobějších kurzů.

Druhá specifická otázka hledá odpověď na to, jaký je zájem dospělých o nabízené zájmové aktivity. Účast dospělých občanů na kurzech zájmového vzdělávání je spíše pozitivní. Častým jevem je prvotní nadšení a zvědavost dospělých, které následně vystřídá postupný pokles zájmu. Většina dotazovaných organizací pro zájmové vzdělávání dospělých má kurzy spíše naplněné nežli nenaplněné. Důležitým zjištěním bylo, že počty účastníků vzdělávání se rapidně snížili kvůli pandemii Covid-19. Počty

účastníků se obnovují velmi pomalu a propad v účasti je i dnes stále znát. Na tento problém navázal další a sice energetická krize, která má také vliv na nižší počty účastníků na kurzech, jelikož lidem nezbyvá už tolik financí na zájmové vzdělávání. Obecně si lidé najdou dle svého zájmu vzdělávací kurz či jinou aktivitu a rádi se účastní. S tímto tvrzením souhlasí i Šerák (2016), který říká, že lidé si zájmovým vzděláváním kompenzují jednostrannou pracovní zátěž. Věnují se takovým aktivitám, které je vnitřně naplňují. A dle výpovědi více respondentů účastníci si často mezi sebou vytvoří přátelskou komunitu.

Třetí specifická výzkumná otázka zjišťuje, jaké je financování a případně další podpora organizací. U všech organizací probíhá vícezdrojové financování. V případě příspěvkových institucí tvoří velkou část financí příspěvek od zřizovatele, dále dotace od kraje, ministerstva apod. a nejmenším zdrojem financí jsou peníze z vlastní činnosti (kurzovné apod.). U nestátních neziskových organizací jako je církevní sbor, MAS naděje o.p.s. a Taneční a fitness studio KH z.s., jsou financované především dotacemi od města, od Evropské unie, sponzorskými dary, církevními restitucemi a v nejmenším zastoupení vlastní výdělečnou činností. To potvrzuje Pelikánová (2016), tvrdí, že je třeba mít více zdrojů financí a není možné spoléhat pouze na jeden. Neziskové organizace mají nějaké zdroje financí z vlastní činnosti, kterou vyvíjí, čím vyšší je míra samofinancování, tím má organizace větší nezávislost. Podnikatelské instituce mají stěžejní zdroj financí svoji výdělečnou činnost a popřípadě občasné sponzorské dary. Obecně město nejvíce podporuje své zřízené instituce a takové instituce, které mají ve městě a v celé republice tradici a nabízejí kvalitní zázemí pro rozvoj všech obyvatel města. Konkrétně mám na mysli především knihovnu a muzeum. Obecně také můžeme říci, že město Most podporuje zájmově vzdělávací organizace zaměřené na zranitelné skupiny obyvatel, což jsou v našem kontextu děti, mládež a senioři.

Čtvrtá specifická výzkumná otázka hledá odpověď na to, jaká je organizační síť organizací a její vztahy k dalším organizacím včetně statutárního města Most. Většina zkoumaných organizací je součástí širší organizační sítě, která v některých případech zasahuje i do jiných měst. Toto podobně popisuje i Šerák (2009): instituce můžeme dělit i podle území, jedná se o organizace vztahující se k lokálnímu území, dále s rozšířenou působností a naposled s působením v celém státě. Církevní sbor, muzeum nebo místní akční skupina jsou součástí celorepublikové systematické sítě těchto institucí. K mému překvapení spolu naprostá většina zájmově vzdělávacích organizací spolupracuje a podporuje se. Místo toho, aby se jednotlivé organizace zabývaly otázkou, jak být konkurenčně silnější, se v mnoha případech vzájemně domluví na programu každé organizace tak, aby se vzájemně programově nepřekrývali. Navíc každá organizace má primárně jiné cíle, na to, aby mohla být řeč o konkurenci. Určité konkurenční obavy nebo chování lze pozorovat u jazykové agentury, popř. u Tanečního a fitness studia KH.

Závěr

Diplomová práce se zabývala tématem zájmového vzdělávání dospělých a jeho organizačním zajištění v regionu Most. Hlavním cílem bylo zjistit jak je organizačně zajištěno zájmové vzdělávání pro občany města Most. Zaměřila jsem se na nabídku vzdělávacích institucí. Dále jsem zjišťovala, jaký je zájem dospělých o zájmové vzdělávání. Zajímalo mě, které instituce nabízejí v regionu Most zájmové vzdělávání pro dospělé. Cílem bylo také zmapovat vzájemné vztahy mezi těmito institucemi, popřípadě jaká zde vládne konkurence a jaká je organizační síť jednotlivých organizací. Také mě zajímal vztah města Mostu k oblasti zájmového vzdělávání a jak město podporuje organizace poskytující zájmové vzdělávání.

V teoretické části práce jsem se věnovala pěti důležitým oblastem týkajících se zájmového vzdělávání. Postupovala jsme od obecného ke konkrétním oblastem. Nejprve jsem téma uvedla celoživotním vzděláváním a učením. V další kapitole jsem objasnila neformální vzdělávání, kde jsem postupně vymezila všechny jeho druhy. Poté jsem se konečně věnovala stěžejní oblasti této práce a sice zájmovému vzdělávání. V rámci této kapitoly jsem popsala účast dospělých na zájmovém vzdělávání z dostupných výzkumů. Také jsem charakterizovala volný čas a životní styl dospělých. Poslední kapitola teoretické části pojednává o poskytovatelích zájmového vzdělávání a také o nabídce zájmového vzdělávání. Další část je věnována systému podpory organizací poskytujících zájmové vzdělávání pro dospělé.

Empirickou část uvozují metodologií, popisuje zde výzkumný problém a cíle výzkumu, dále se věnuji výzkumnému designu, popisu sběru dat a také seznamuji s mým výzkumným vzorkem a uvádím důvody jeho výběru. Následuje interpretace výsledků výzkumného šetření, které jsem prováděla s 11 respondenty pomocí hloubkového rozhovoru. Při následné analýze dat mi vyšlo 7 kategorií, které zároveň tvoří jednotlivé kapitoly interpretace dat. Zjistila jsem, že poskytovatelé zájmového vzdělávání mají převážně jako hlavní činnost vzdělávání dětí a mládeže a vzdělávání dospělých provozují pro zpestření, v menším měřítku. Jsou zde organizace věnující se pouze seniorům. Město most podporuje především zájmové vzdělávání pro zranitelné skupiny. Hlavním limitem tohoto výzkumu může být malý výzkumný vzorek v konkrétním regionu a nelze tedy jasně říci, že tato zjištění lze obecně aplikovat. Myslím, že zájmové vzdělávání dospělých má velký potenciál a předpokládám pokračování výzkumů v této oblasti.

Použité zdroje

Barták, J. (2008). Jak vzdělávat dospělé. Alfa Nakladatelství.

Beneš, M. (2014). *Andragogika* (2. vyd.). Grada.

Commission of the European Communities. (2000). A memorandum on lifelong learning. SEC (2000).

Čáp, P., Matějka, O., & Protivínský, T. (2013). *Občanské vzdělávání v ČR*. Centrum občanského vzdělávání, Masarykova Univerzita, Brno.

Čornaničová, R. (2011). Záujmové vzdelávanie – didaktické aspekty. In Chomová, S., & Krystoň, M. (Eds.), *Záujmové vzdelávanie: teória, metodika, prax*. Katedra andragogiky PF UMB.

Český statistický úřad (2016) <https://www.czso.cz/documents/10180/76208655/23005318k2.pdf/31710590-1ee5-4c63-8a49-4b46f5a20bf9?version=1.1>

Český statistický úřad (2018), výstup z šetření AES <https://www.czso.cz/documents/10180/76208655/2300531829.pdf/a7ff99e2-8cb2-4715-bca2-83a1886e3c4f?version=1.0>

ČSÚ, 2016 <https://www.czso.cz/csu/czso/vzdelavani-dospelych-v-ceske-republice-2016> data z MŠMT
Dostupné z: <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/7870049/7960327/KS-FT-17-004-EN-N.pdf/f29171db-e1a9-4af6-9e96-730e7e11e02f?t=1490716665000>

Dumazedier, J. (1966). *Volný čas. Sociologický časopis / Czech Sociological Review*, 2(3), 443-447

Dvořáková, M., & Šerák, M. (2016). *Andragogika a vzdělávání dospělých: vybrané kapitoly*. Filozofická fakulta Univerzity Karlovy.

Ebner, G. (2019). *Manifesto for adult learning in the 21st century*. Brussels, Belgium: European Association for the Education of Adults.

European Education Information Network (EURYDICE). (2007). *Non-vocational adult education in Europe: executive summary of national information on Eurybase: working document*, January 2007.

Eurostat (2021) https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/trng_aes_101/default/bar?lang=en

Eurostat (2007) <https://ec.europa.eu/eurostat/en/web/main/data/database>

Eurostat. (2017). Final report of the expert group on quality of life indicators. DOI: 10.2785/021270

Eurostat. (2007). <https://ec.europa.eu/eurostat/data/database>

Evropská rada. Výbor ministrů. (2010). *Charta Rady Evropy o výchově k demokratickému občanství a výchově k lidským právům: Doporučení Cm/Rec (2010) 7*. Evropská rada.

Geboers, E., Geijssels, F., Admirals, W., & Ten Dam, G. (2013). *Review of the effects of citizenship education. Educational Research Review*, 9, 158-173.

Grajčevci, A., & Shala, A. (2016). Formal and non-formal education in the new era. *Action Researcher in Education*, 7(7), 119-130.

Hájek, B., Hofbauer, B., & Pávková, J. (2008). *Pedagogické ovlivňování volného času: současné trendy*. Portál.

Hamadache, A. (1991). Non-formal education. *Prospects*, 21 (1), 111-24. <https://doi.org/10.1007/BF02333644>

Hendl, J. (2005). *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Portál.

Hoppers, W. (2006). Non-Formal Education and Basic Education Reform: A Conceptual Review. International Institute for Educational Planning (IIEP) UNESCO. 7-9 rue Eugene-Delacroix, 75116 Paris, France.

Houšková, Z. (2013). Knihovna – vzdělávací instituce? Knihovna – vzdělávací instituce! In: Riedlová, D. *Nikdy není pozdě začít: sborník dalšího vzdělávání*. Masarykova veřejná knihovna Vsetín.

Chomová, S., & Krystoň, M. (Eds.). (2011). *Záujmové vzdelávanie: teória, metodika, prax*. Katedra andragogiky PF UMB.

In Chomová, S., & Krystoň, M. (Eds.), *Záujmové vzdelávanie: teória, metodika, prax*. Katedra andragogiky PF UMB.

Jarvis, P. (2010). *Adult education and lifelong learning: theory and practice* / Peter Jarvis.

Kaplánek, M. (2012). *Čas volnosti – čas výchovy: pedagogické úvahy o volném čase*. Portál.

KH taneční & fitness studio. (c2018-2023). Retrieved February 1, 2023, from <https://tanecnistudio-kh.cz/>

Klub seniorů v Mostě. Město Most. Retrieved January 22, 2023, from <https://www.mesto-most.cz/vice-informaci-klub-senioru/ds-3847>

Knotová, D. (2006). *Neformální zájmové vzdělávání dospělých ve volném čase*. Studia paedagogica, 54(11).

Knotová, D. (2008). Zájmové vzdělávání dospělých. In Rabušicová, M., & Rabušic, L. (Eds.), *Učíme se po celý život? O vzdělávání dospělých v České republice*. Masarykova univerzita.

Knotová, D. (2011). *Pedagogické dimenze volného času*. Paido.

Krystoň, M. (2009). Volný čas a jeho potenciál při rozvoji osobnosti. In Chomová, S. (Ed.), *Volný čas: příležitost na rozvoj kreativity, inovací a vzdělávání*. Bratislava: Národné osvetové centrum. 87 s.

Krystoň, M. (2011). Obsahové a procesuálne aspekty záujmového vzdelávania.

Krystoň, Miroslav. Potenciál kultúrno-andragogických procesov v spektre strategických dokumentov. Paidagogos, 2013, 1, 3. S. 30–44. Dostupné na [www: http://www.paidagogos.net/issues/2013/1/article.php?id=3](http://www.paidagogos.net/issues/2013/1/article.php?id=3)

Křesťanské centrum Most: Vítejte v Křesťanském centru Apoštolské církve v Mostě. Retrieved January 23, 2023, from <https://www.cirkevmost.cz/>

Kupcová, V. (2011a). *Záujmové vzdelávanie dospelých v premenách doby*. <https://www.pulib.sk/web/kniznica/elpub/dokument/istvan1/subor/Kupcova.pdf>

Kupcová, V. (2011b). Inštitucionalizácia záujmového vzdelávania dospelých. In Chomová, S., & Krystoň, M. (Eds.), *Záujmové vzdelávanie: teória, metodika, prax*. Katedra andragogiky PF UMB.

Leisure Studies Association. Retrieved January 2, 2023, from <https://leisurestudies.org>

Linhartová, J. (2021). Úvod k programovému bloku. In *Knihovny současnosti 2021: Sborník z 29. ročníku konference, konané ve dnech 7.–9. září 2021 na Pedagogické fakultě Univerzity Palackého v Olomouci* (s. 73-80). Praha: Sdružení knihoven České republiky ve spolupráci s Městskou knihovnou v Praze. https://sdruk.cz/wp-content/uploads/2022/01/knihovny_soucasnosti_2021-final.pdf

Mackowicz, J., & Wnek-Gozdek, J. (2016). "It's never too late to learn" –How does the Polish U3A change the quality of life for seniors? *Educational Gerontology*, 42(3), 186-197. DOI: 10.1080/03601577.201 1085789

MAS Naděje o.p.s. (c2023). Retrieved January 23, 2023, from <https://www.masnadeje.cz/>

Městská knihovna Most. (c2011-2023). Retrieved January 23, 2023, from <http://www.knihovnamost.cz/>

Miovský, M. (2006). *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Grada.

Mišovič, J. (2019). *Kvalitativní výzkum se zaměřením na polostrukturovaný rozhovor*. Slon.

MŠMT (2007) Strategie celoživotního učení ČR
[file:///C:/Users/NTB/Downloads/Strategie CZU schvaleno vladou.pdf](file:///C:/Users/NTB/Downloads/Strategie_CZU_schvaleno_vladou.pdf)

MŠMT <https://www.msmt.cz/mladez/neformalni-vzdelavani-1>

MŠMT, Č. (2001). *Národní program rozvoje vzdělávání v České republice: Bílá kniha*. Praha: Tauris.

MŠMT, Č. (2020). *Strategie vzdělávací politiky ČR do roku 2030+*. MŠMT ČR.
[https://www.msmt.cz/uploads/Brozura S2030 online CZ.pdf](https://www.msmt.cz/uploads/Brozura_S2030_online_CZ.pdf)

MŠMT, <https://www.msmt.cz/mladez/zajmove-vzdelavani-1>

- Mullens, F. & Glorieux, I. (2023). Not Enough Time? Leisure and Multiple Dimensions of Time Wealth, *Leisure Sciences*, 45:2, 178-198, DOI: 10.1080/01490400.2020.1805656
- Mužík, J. (2004). *Androdidaktika* (2., přeprac. vyd). ASPI.
- NÚV <https://archiv-nuv.npi.cz/t/dv.html>
- Oblastní muzeum a galerie v Mostě. (2023). Retrieved January 23, 2023, from <https://www.muzeummost.cz/cz/>
- O'dell, I. (1997). Delivering leisure programs to adults. *Journal of Physical Education, Recreation & Dance*, 68(6), 45-49. DOI: 10.1080/07303084.1997.10604965
- Ochrana, F., Pavel, J., & Vítek, L. (2010). *Veřejný sektor a veřejné finance: financování nepodnikatelských a podnikatelských aktivit*. Grada.
- OECD (2009), "Special Focus: Measuring Leisure in OECD Countries", in *Society at a Glance 2009: OECD Social Indicators*, OECD Publishing, Paris, https://doi.org/10.1787/soc_glance-2008-3-en.
- Palán, Z. (2002). *Lidské zdroje: výkladový slovník*. Academia.
- Palán, Z. (2003). *Základy andragogiky*. Vysoká škola J.A. Komenského.
- Pávková, J., Hájek, B., & Hofbauer, B. (2002). Volný čas. In: Pávková, J. (Ed.), *Pedagogika volného času* (Vyd. 3., aktualiz). Portál.
- Pelikánová, A. (2016). *Účetnictví, daně a financování pro nestátní neziskovky*. Grada Publishing.
- Perfect image s.r.o.: Jazyková agentura. (c2008-2020). Retrieved January 23, 2023, from <https://www.perfectimage.cz/>
- Průcha, J., & Veteška, J. (2012). *Andragogický slovník*. Grada.
- Rabušicová, M., & Rabušic, L. (Eds.). (2008). *Učíme se po celý život? O vzdělávání dospělých v České republice*. Masarykova univerzita.
- Rada EU (2012) <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2012:398:0001:0005:CS:PDF>

Rada EU (2021) <https://www.consilium.europa.eu/media/53179/st14485-en21.pdf>

Rektořík, J. (2010). Organizace neziskového sektoru: základy ekonomiky, teorie a řízení (3., aktualiz. vyd). Ekopress.

Rogers, A. (2007). Non-formal education: Flexible schooling or participatory education? (Vol. 15). Springer Science & Business Media.

Rogers, A. (2014). The base of the iceberg: Informal learning and its impact on formal and non-formal learning. Verlag Barbara Budrich.

Simone, P. M., & Haas, A. (2009). Cognition and leisure time activities of older adults. LLI Review, 4, 22-28

SOÚ. (2016). Jak tráví Češi volný čas? Výsledky 1. ročníku výzkumu proměny české společnosti. Materiál k tiskové konferenci 20. 6. 2016. Praha: Sociologický ústav AV ČR.

Stebbins, R. A. (2018). Leisure as not work: an (all too) common definition in leisure theory and research, World Leisure Journal, 60:4, 255-264, DOI: 10.1080/16078055.2018.1517107

Strategie celoživotního učení ČR, 2007, MŠMT

Studia pedagogica (rabušicová 2006)
<https://digilib.phil.muni.cz/flysystem/fedora/pdf/104649.pdf>

Šatánek, J. (2011). Vplyv médií na utváranie kvality života cieľovej skupiny rodičia. In Chomová, S., & Krystoň, M. (Eds.). *Zájmové vzdelávanie: teória, metodika, prax*. Katedra andragogiky PF UMB.

Šerák, M. (2005). Zájmové vzdělávání jako prvek zlepšující kvalitu života. In: Tokárová, A., Kredátus, J., & Frk, V. (Eds.), *Kvalita života a rovnost příležitostí-z aspektu vzdelávania dospelých a sociálnej práce*.

Šerák, M. (2009). *Zájmové vzdělávání dospělých*. Portál.

Šerák, M. (2016). *Zájmové vzdělávání dospělých-k čemu je dobré?* U nás-knihovnicko-informační zpravodaj Královéhradeckého kraje, 26(3).

Šikýř, M. (2014). *Nejlepší praxe v řízení lidských zdrojů*. Grada.

Šilhár, K. (2013). Inštitucionalizácia ďalšieho vzdelávania na Slovensku. In: Matulčík, J. (Ed.), *Zborník Katedry andragogiky Filozofickej fakulty Univerzity Komenského – Acta andragogica*. 3, 321 s. ISBN:978-80-223-3369-6

Šobášková, P. (2012). Edukační potenciál muzea. Univerzita Palackého v Olomouci.

Švaříček, R., & Šed'ová, K. (2007). *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Portál.

SVC Most: Středisko volného času, Most, Albrechtická 414, příspěvková organizace. (c2020). Retrieved January 23, 2023, from <https://www.svc-most.cz/>

Univerzita 3. věku. Vysoká škola finanční a správní: Studijní středisko Most. Retrieved January 22, 2023, from <https://www.vsfs.cz/?id=3178-univerzita-3.-veku>

Veteška, J. (2010). Kompetence ve vzdělávání dospělých: pedagogické, andragogické a sociální aspekty. Univerzita Jana Amose Komenského.

Veteška, J. (2016). Přehled andragogiky: úvod do studia vzdělávání a učení se dospělých. Portál.

Vyhnánková, K. (2007). Vzdělávání dospělých v České republice a Evropské unii. Univerzita Jana Amose Komenského.

Vychová, H. (2008). Vzdělávání dospělých ve vybraných zemích EU. VÚPSV.

Vymazal, J. (1990). *Mimoškolská výchova a vzdělávání dospělých a její institucionální systém v ČSR*. Státní pedagogické nakladatelství.

Werquin, P. (2010). *Recognition of non-formal and informal learning: Country practices. Organisation de coopération et de développement économiques OCDE*. Paris. Disonible en.

Zich, F. (1978). Co s volným časem. Pressfoto.

ZUŠ: Základní umělecká škola v Moskevské ulici. (c2011-2023). Retrieved January 23, 2023, from <https://www.zusmost.cz/>

Příloha A Schéma rozhovoru pro organizace

HVO: Jak je organizačně zajištěno zájmové vzdělávání občanů regionu Most?

SV01: Jaká je nabídka a organizace zájmových aktivit pro dospělé?

TO1: Kdo u vás má na starost nabídku kurzů?

TO2: Podle čeho sestavujete nabídku kurzů?

TO3: Kdo všechno se podílí na tvorbě kurzů?

TO4: Nabízíte dlouhodobé kurzy nebo pouze krátkodobé (jednorázové atd.)? Nebo obojí?

TO5: Jakým oblastem se věnují vaše zájmové kurzy?

TO6: Berete v úvahu konkurenci v okolí při vytváření nových kurzů?

TO7: Kdo všechno u vás vede zájmové kurzy?

TO8: Míváte někdy problém sehnat odpovídajícího lektora?

SV02: Jaký je zájem dospělé veřejnosti o zájmové aktivity?

TO9: Zjišťujete, o jaké kurzy mají lidé zájem? Jak?

TO10: Jaká bývá obsazenost vašich kurzů?

TO11: Napadá vás, jak zvýšit zájem dospělých o zájmové vzdělávání?

TO12: Zjišťujete od účastníků kurzů jejich zpětnou vazbu na kurzy? Jak?

TO13: Jak propagujete nabídku vašich kurzů?

SV03: Jaké je financování a další podpora organizací?

TO14: Jaké je vaše právní zřízení, kdo je vaším zřizovatelem?

TO15: Podporuje vás finančně nebo nějak jinak město Most?

TO16: Jaké jsou zdroje Vašich financí?

TO17: Jsou pro Vás tyto zdroje dostačující?

TO18: Využíváte možností dotací, veřejných sbírek, sponzorství atd.? Jestli ne, proč?

SV04: Jaká je organizační síť organizace a její vztahy k dalším organizacím včetně statutárního města Most?

TO19: Spolupracujete nějak s městem Most?

TO20: Jste organizačně součástí nějakých dalších institucí? Jestli ano, jakých?

TO21: Máte nějakou zastřešující instituci nebo vy zastřešujete nějaké organizace?

TO22: Máte nějaké pobočky? Třeba i v jiných městech.

TO23: Spolupracujete nějakým způsobem s dalšími vzdělávacími institucemi na Mostecku?

TO24: Spatřujete konkurenci v jiných zájmově-vzdělávacích organizacích na Mostecku?

TO25: Co děláte pro zvýšení své konkurenceschopnosti?

TO26: Máte někoho, kdo má na starosti propagaci, marketing?

Příloha B Schéma rozhovoru pro magistrát města

Jaký je princip podpory statutárního města Mostu pro organizace, jež zřizuje?

T01: Které všechny organizace poskytující zájmové vzdělávání pro dospělé na Mostecku město zřizuje?

T02: Podle jakých kritérií je stanovena výše finančních příspěvků jednotlivým organizacím?

T03: Je nějaká základní částka, kterou musí město každé své organizaci, jež zřizuje poskytnout?

T04: Kdo z magistrátu má na starosti financování příspěvkových organizací?

T05: Má město dostatek financí na podporu příspěvkových organizací?

T06: Jak často město podporuje finančně organizace?

T07: Musí organizace žádat o finanční příspěvek města nebo ho dostávají automaticky?

T08: Pomáhá město organizacím s vyřizováním sponzorských darů, dotací atd.?

T09: Podporuje město Most nějakým způsobem vzdělávací instituce pro dospělé ke vzájemné spolupráci? Pokud ano, jak?

Podporuje město i další instituce neformálního vzdělávání dospělých na Mostecku vyjma těch, kterých je zřizovatel?

T010: Podle jakých kritérií se rozhoduje o výši finančního příspěvku jednotlivým institucím?

T012: Jsou nějaké oblasti zájmového vzdělávání dospělých, které město preferuje a případně jim přispívá vyšší finanční částkou? Jestli ano, proč?

T013: Podporuje město tyto organizace jinou cestou než finanční?

Příloha C Ukázka rozhovoru

Kdo má u vás na starost nabídku kurzů pro dospělé?

My to nemáme úplně rozděleny že někdo by se staral o předškolní školní a ostatní takže spis to máme jako že my tady máme pedagogy volného času a ti dělají v podstatě všechno, naše činnost se zaměřuje především na jako pravidelnou zájmovou činnost, to jsou kroužky, lidové, a jak sem teda říkala předtím, že jsme školské zařízení, jsme příspěvkovou organizací města (obce), a v podstatě jsme zájmové vzdělávání pro širokou škálu ale co se týče jako financování tak provoz nám jako hraje místo takže ajko obecně na všechno ale co se týče platů tak dostáváme na normativy tím já se teda musím ohánět abych tady měla co nejvíce dětí a mládeže protože na ty já dostanu peníze jako na platy a co se týče dospělých tak to máme spis jako takovou bonusovou nabídku že chceme aby se chodili jako všichni veřejnost i rodiče dospělí a ty nám sem přivedou ty děti, jo. Takže to nemáme rozděleny že by se někdo staral jenom o dospělé nebo jenom o děti, všichni dělají všechno.

A podle čeho sestavujete tu nabídku kurzu pro dospělé?

No, je to třeba i podle zájmu, my tu máme třeba i pro dospělé cítě pro dospělé tu máme keramiku pak tady máme cvičení pro ženy pak tady máme kurz takovej jako nebo kurz, kroužek, my tomu říkáme kroužky, zájmové utváření, přesně jako to je úředně, tak tu máme takovej kurz jako sebeobranu, věžšů tomu říkají, no a co ještě pro ty dospělé, to je asi všechno tak nak. No a pak třeba ale to už není naše, že sem třeba večer když už je po naší činnosti chodí na pronájem dospělci si třeba zahrát volejbal že tu možnost taky dáváme, že si pronajmou tělocvičnu nebo chodí na hřiště hrát fotbal chlapi no ale to už není jako v rámci naší činnosti ale že nabízíme jako pronajmy.

A kdo všechno se podílí na tvorbě těchto kurzů?

No naši interní pedagogové nebo máme i externí pedagogy a to mám i jako nejen pro ty dospělé my to poradím směřuji podle ty vás, jo. takže já mám interní zaměstnance to je právě to an kolik si jakoby vydělám, tak tolik dostanu, v tom smyslu ajkou mám tu základnu na ty pravidelné zájmové činnosti tak podle toho já pak dostanu ankež normativ a na to dostanu plat takže si musu pak říct musu mít třeba 10 pedagogů, jo, interních, ale pak máme hodně externích a to jsou lidi který sem chodí po práci mají svůj náky zájem který třeba dělali od dětství nebo i v dospělosti se o něco začli zajímat a mají chuť to předat dál, a ty anm vedou ty kroužky, jo, je to teda za nákež takovej ajko říkám že si přivýdelají na pivo lidové, jo nemůžu si dovolit že někdo by si z toho udělal třeba jako druhé přivýdelek to určitě ne, jo, ale je to prostě že chtějí předávat něco třeba ostatním a nebo dětem mládeži a těch mám třeba kolem já bych řekl i dvacet, těch externích pracovníků.

Jo a interních?

Interních máme,..... pedagogů asi 8.

Aha, takže víc těch externích, to je zajímavé.

Protože když my nabízíme přes 100 kroužků, to bychom sami nezvládli (smích).

A nabízíte teda ty kroužky dlouhodobě nebo kratkodobě a nebo nakej mix?

Je to dlouhodobě je to vždycky na školní rok, od září do června máme jako tu pravidelnou činnost to jsou ty zájmové útvary, lidové kroužky. No a v létě potom nebo o ty jarní prázdniny nebo ať jsou podzimní prázdniny tak to nabízíme výlety a halvné tábory, jak pobytové tak příměstské ale pořád je to o detech a mládeži v podstatě. I když ty výlety jezdit třeba rodiče rodiče s dětma, jo, to můžou.

A jakým teda oblastem se venují ty kroužky pro dospělé?

No já sem je vyjmenovála už, no, no, nemáme jich moc.

A berete třeba v úvahu i konkurenci z okolí při vytváření té nabídky kroužků pro dospělé?

Mm, spíš to vezmeme, ani bych nerekla konkurenci ale spíš pak fakt podle zájmu, no nebo když vidíme že někdo přijde a řekne já mám kamarádku letitou která cvičí aerobik v podstatě všeho druhu a oni ty lidi se nabájej, za ty roky naky a když je to už takový dlouhodobý tak chodej. No a ty lidi co chtějí chodit no tak jim to umožníme. A o tu keramiku je taky zájem.

Míváte někdy problém sehnat lektora odpovídajícího?

To ano, to je problém, i když je to, protože sem rodilej mostecká, už taky mám nakej patek až sebou tak mám jako hodně tady na mostecku jako známých, člověk zán spoustu lidí, tak se třeba zeptám a někdo řekne hej já vím o někom zkus se zeptat, takže je to tím že sem odtud tak jako vždycky zavzpomínám komu bych rekla. Občas se zadari občas taky ne.

Zjišťujete nějak o jaký kurzy mají lidi zájem a jestli ano tak jak?

Spíš to třeba vyplýne z nakyho jak už sem říkala tím že sem tady jako dlouho v mostě a mám zmapovanou tu činnost co se děje i v okolí protože máme tady spíš hodně sportovních oddílů a spíš se to pořád odvíjí od těch dětí a mládeže, někdo třeba, vím kdo tady kde cvičí, jo, to všechno tak nak má člověk zmapovaný a ne že bych to potřebovala nak zjistit ale vím to o těch lidech tím že tady bydlím no takže spíš třeba si řeknu hej na mostecku není třeba tohle tak to můžeme udelat, no, že jako člověk ví co v tom městě se děje, a dneska v rámci toho fejsbuku se člověk dozví hodně věcí, těch nabídek.

A jaká byva teda obsazenost těch kurzů, pro dospělé?

A já bych rekla že docela zájem je, protože tím že my jich nenabízíme tolik, nevím kdybych měla nabízet pro tu širokou škálu jako máme pro děti tak to neumím říct jestli by chtěli chodit, víte, dneska bych řekl že lidi jsou hodně v práci dlouho, že je to, není to ažko div že chodili rodiče domů ve dvě a měli čas jak se říká, dneska je ta doba jina většinou lidi chodej v 5 i v 6 i dyl domů takže neumím říct ale tak aniž vím že asi každě spíš hledá aby se trochu hybal a pak možná i ta výtvarná činnost. Myslím si že kdybysme otevřeli třeba angličtinu protože mám tu kolegyni šikovnou která má angličtinu od 4 let až po středškolačky a o tu je hrozně zájem myslím si že by byl třeba zájem i o to ale my už to nestihneme.

Napadá vás třeba jak zvýšit právě ten zájem dospělých o kurzy?

Ja ho ani tak nepotrebuju zvysit protoze my se fakt potrebujem zamerit spis na tu obalst deti mladez, jak uz sem rikala jak sme financovani no.

A jak propagujete nabidku vasich kurzu?

mame sve webowe stranky, mame facebookove stranky tak tam myslim ze se hodne lidi doctou, mame jeste i pak nastenek na moste na magistratu, ve meste ve stredu mesta, jo takze, ale myslim si ze hlavne dneska v dobe toho internetu ze ani clovek nemusi nak nekde behat s letackama.

Mate nakou vazbu na magistrat?

Ano, to je ans zrizovatel.

A podporuje vas nejak?

Ano valstne mesto most, magistrat nam prispiva na provoz. Takze vlastne na tu budovu na provoz, energie, to nam prispiva mesto.

A je to dostatecny , to kolik vam prispiva?

My sme spokojeny.

Tak to je jeden zdroj vasich financi a muzu se jeste zeptat na dalsi, valstne an vsechny zdroje vasich financi?

Mame vlastne jakoby da se rict tri zdroje, jedno teda to uz sem rikala to mesto, prispiva, jakoze sme nas zrizovatel, a potom vlastne jak uz sem zminovala tak ministerstvo skolstvi protoze sme skolske zarizeni takze dostavame penize an platy od ministerstva skolstvi a jde to pres krajske urady, jo tak je ve vsech mestech a pak treti zdroj to jsou tzv. valstni zdroje protoze za tu cinnost vybirame da se rict takovy zapisny uplatu a z toho taky jako muzeme si leccos poridit. ta uplata neni vysoka a to z toho duvodu ze mame ty dva zdroje co uz sem jmenovala takze kdyz se kouknete na nase ceny tak si myslim ze sou ajko porad dost dostupny vsem, kdo chce neco delat jako ve svem volnu, pak uz je to treba horsi s taborama tam musime rozpocitat v podstate cele naklady krom teda tech intrenich zamestnancu ktery vyjizdeji tak ty sou normalne v praci tak to nerozpocitavame samozrejme do poukazu ale co se tyce stravovani doparvy ubytovani to musime lidem spocitat.

A sou pro vas teda tyto zdroje dostacujici, tadyty tri?

Jsou, aj si ymslim ze mame jako se dobre. porad se mame dobre, i v tyhle dobe, doufam ze teda se to nezmeni, tedkom zejo, ruzne zastropovani energii a tak dale tak jako uvidime no. zatim, zatim do konce roku 22 to slo. tak ja doufam ze to bude i nadale no.

A vyuzivate treba dotaci, verejnych sbirek nebo sponzorstvi a tak dale?

Dotace my jako takovy uplne nemuzeme mit, tim ze jsme prispevkovka, to muzou neziskovky, v tom je ten rozdil, ale sponzorske dary obcas se neco zadari ze dostaneme od nekoho nebo i pres naseho zrizovatele pres mesto protoze oni zas maji ruzne smlouvy tady s tema okolnima ja nevim treba uhelnyma dolama nebo unipetrol jo atydyty velky fabriky tovarny doly takze treba i dostaneme jako od mesta nakou cast z toho co oni dostanou tady od tech spolecnosti velkejh.

Ste organizacne soucasti jeste nejakych dalsich instituci?

Nevim jak to myslite.

Jestli mate jeste nekoho, naky pobočky, jestli spolupracujete treba i v jinejch mestech s nakejma jinejma...volnocasovejma centrama?

Jo, tak, určitě nějaká spolupráce je ale je to spis na zaklade bud pratelstvi nebo nekdo kdyz treba by kolega nakej z jinyho domecku neco se ozval ze neco by chtel udelat tak urcite sme si navzajem vstricni, jo schazime se treba i domeckari, to je takovej zlidovelej nazev ze strediska volneho casu nebo domy deti a mladeze to je jedno a to samy akorat ze treba v kazdym meste si kazdej zvolil jinej nazev ale je to jedna a ta sama organizace. driv teda byly jendom domy deti pak proste nazvaly zakony proste umoznili i nazev stredisko volneho casu a u nas teda zvolili tento nazev ale zlidovelej nazev je kdyz byli domy deti jeste tenkrat domy deti byli a dum deti byli dum pionyrů....tam aj valstne zacinala, to jeste pred revoluci, a proste to zlidovelo proste domeckari. A my se schazime reditele vzdycky tak 3x, 4x, do roka co se tyce kraje a jednou za dva roky nas zvou i republikove, ze se sejdeme rekneme si ruzny zkusenosti, naky novinky a tak dale.

Takze je to takovy jako neoficialni?

Je to neficialni, ale funguje to.

A oficialne teda ste jenom tady stredisko volnyho casu?

Ano ano, ale jiank teda spolupracujeme na mostecku prave s tema neziskovkama ruznejma, sme v komunitni skupine mesta mostu, oni tomu rikaji KS3, komunitni skupina 3, ono jich je vic, ze sou treba skupiny tech socialnich oblasti, my ty co se tyce jako volnocasovy, takže treba skauti, pionyrů na mostecku, kdo tam jeste je, no vidite etd si nevzpomenu. Ale treba i mestska policie, zalesaci, jo ze se schazime taky, tak jednou za ctvrt roku a i vytvarime naky spolecny akce pro verejnost, typu, dam priklad, treb ase zalesakama delame lampionove pruvody, ze si vzdycky z kazdyho koutu jde nakej pruvod, sejdeme se na namesti, potom treba se skautama tam se schazime vzdycky na mosteckych slavnostech kde spolecne delame takovou jako trasu pro rodice s detma, no a pak sou i takovy my tomu rikame mostik ze kdyz je obdobi jaro a podzim ze kdyz to jde venku tak vzdycky na benediktu jsou takovy akce jako rodina jako rodinny takovej proste mostik, kde kazda ta organizace prijde udela tam dve tri atrakce a ty deti si to muzou prochazet a jako zasoutezit si jako s rodicema chodej.

A mate teda nakou ajko zastresujici organizaci nekoho nad vama, kdyz to tak reknu?

V podstate sme my sme pravni subjekt, sme samostatny, ale jak uz sem rikala tim ze mame jakoby sme to skolsky zarizeni takže v podstate ministerstvo skolstvi da se rict je takovej jako nejvyssi partner a samozrejem zrizovatel, no ale to ministerstvo skolstvi je pro vsechny ty domecky, pro vsechny ty v republice je zastresujici.

Takze jako primy nad vama je zrizovatel, coz je magistrat a pak to ministerstvo a vy asi nikoho nezastresujete, ze by pod vama byla naka organizace?

Ne, ne, ne....

Pobočky teda taky nemate, to sme uz rikali...

Ne, ne.

Ani v jinych mestech?

Maji, maji i jako pobočky ruzny ze jako sou i ve vicero budovach...

Jo, to jo, ja myslím jako vy konkrétně, nemáte v jiných městech...

My ne v mostě.....Ale v jiných městech to existuje...

Jo jako vy jste myslela...

Jestli nemáte něco třeba v Praze nebo v Plzni atd.

Ne ne ne, nemáme.

Tak jo, tak už jsme skoro na konci...ještě bych se zeptala jestli spatřujete konkurenci v jiných zájmově-vzdělávacích organizacích v okolí..

To asi, to asi, trochu jo, většinou je to v těch, u ty sportovní oblasti..

když se zaměříme, pardon, na ty dospělé...no když se spíš zaměříme...pro ty kurzy pro dospělé...

Víte co až to nepocítuju jako konkurenci protože my tady nejsme na ty dospělé kurzy zaměřeny, jo, já to třeba pocítuju v té generaci dětí mládež. U těch dospělých mě to netrápí tolik protože jestli já udělám kroužek pro dospělé kurzy nebo neudělám tak je to, není to naše hlavní napln, to je spíš že to děláme pro zpestření té činnosti a že třeba ty dospěláci když se sem naučí chodit tak si řeknou hele tam to je dobrý já tam přivedu dítě nebo vnouče nebo řekne někomu v okolí hele tam je to hezký pro ty děti jdete tam.

A děláte něco pro zvýšení té konkurenční schopnosti aby ty lidi šli přímo k vám?

Snázíme se mít tu nabídku širokou a pestrou, no to asi bych tak jako řekla....no ale fakt jako bych řekla nakou velkou konkurenci necítím...protože my to máme fakt široky, to nikdo takhle mít nemůže, protože někdo je zaměřený zeje na sport, to jsou ty oddíly sportovní, někdo je zaměřený třeba jenom na zpev nebo jenom na keramiku a my tu máme všechno, my tu máme všechny obalsti, přírodověda, sport, pohyb, výtvarka, hudební kroužky, ale je to fakt spíš o těch dětech a mládeži.

Máte někoho přímo konkrétního, kdo se vám stará o propagaci nebo o marketing?

My si to děláme sami, kolega třeba se stará o webovky, fejsbuk. ale každé umí s tím fejsbukem takže si tam vloží to co vymyslel tu nabídku po schválení samozřejmě tak si to tam dá na ten fejsbuk sám, co se týče letáčku každé pedagog to musí si udělat sám, u nás ty lidi si dělají všechno v podstatě od A do Z a jen tu finalovou práci nebo letáček nebo tu nabídku tak po schválení už si zveřejní sám, akorát kolega se stará o ty webovky, to vsichni nedělají, to v tom by byl hokej.

